T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI İLE İLGİLİ HABERLERİN İÇERİK ANALİZİ

UZMANLIK TEZİ

BÜŞRA NUR AKSU

ANKARA
ARALIK, 2022

RTÜK
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI İLE İLGİLİ HABERLERİN İÇERİK ANALİZİ

UZMANLIK TEZİ

BÜŞRA NUR AKSU

DANIŞMAN: ÜST KURUL UZMANI ZEKİYE ŞEYMA ERÇİN

ANKARA
ARALIK, 2022

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,

“Görsel Medyada Bağımlılık Temsilinin Bağımlılıkla Mücadele Kapsamında Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma Tez Değerlendirme Komisyonu üyelerince oy birliği / oy çokluğu ile **Uzmanlık Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Komisyon Üyeleri	İmza
Başkan	Ebubekir ŞAHİN Üst Kurul Başkanı	…….
Üye	Deniz GÜÇER Üst Kurul Üyesi	……..
Üye	Dr. İbrahim USLU Üst Kurul Başkan Yardımcısı	……..
Üye	Deniz GÜLER Daire Başkanı	……..
Üye	Zekiye Şeyma ERÇİN Üst Kurul Uzmanı (Danışman)	……..

ONAY

Bu tez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlığı Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca 22/12/2022 tarihinde kabul edilmiştir.

Ebubekir ŞAHİN
Üst Kurul Başkanı

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …/…/2022

Büşra Nur AKSU

Aileme…

TEŞEKKÜR

Çalışma boyunca zamanını, güler yüzünü ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen, desteğini her an hissettiğim, bana inanan, güç veren ve her daim cesaretlendiren tez danışmanım Zekiye Şeyma ERÇİN'e,

Tez yazım sürecinde düşüncelerimin olgunlaşmasına yardımcı olan ve bilgilerini benden esirgemeyen Melike YİĞİT BAKIR'a,

Sabırlarını, sevgilerini, desteklerini hep hissettiğim anne ve babama,

Hayatım boyunca bana destek olan, sabırla dinleyip yol gösteren ve tez yazım sürecinde bana akademik anlamda büyük katkıları olan abime,

İzleme ve Değerlendrime Dairesi Başkanlığına ve çalışanlarına, bu yolda birlikte yürüdüğümüz, her anımda yanımda olduklarını hisettiğim başta oda arkadaşlarım olmak üzere sevgili çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Ankara, 2022

Büşra Nur AKSU

ÖZET

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI İLE İLGİLİ HABERLERİN İÇERİK ANALİZİ

AKSU, Büşra Nur
Uzmanlık Tezi
Tez Danışmanı: Üst Kurul Uzmanı Zekiye Şeyma ERÇİN
Aralık, 2022, 138

Günümüzün en önemli sorunları arasında yer alan çocuk ihmal ve istismarının, çocukların fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişimlerine zarar veren etkileri, uzun zamandır sosyal bilimcilerin çalışma konularından biridir. Bununla beraber, temel görevi toplumu bilgilendirmek ve kamuoyu oluşturmak olan medya ise çocuk ihmal ve istismarını haber bültenleri aracılığıyla geniş kitlelere duyurmaktadır. Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocukların korunmasında medyanın üzerine düşen görev ve sorumluluklar gereği bu türden haberlerin aktarımında yayıncı kuruluşun reyting kaygısı gözetmeden, en yüksek düzeyden hassasiyeti göstermesi gerekmektedir. Bu çalışma, toplumun her kesimini ilgilendiren çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bir farkındalık oluşturmakla birlikte, televizyon haberlerinin bu konuyu ele alış biçimini ve topluma nasıl yansıttığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, 01 Ocak – 28 Şubat 2022 tarihleri arasında SHOW TV, FOX, KANAL D, TRT HABER ve TGRT HABER logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda yayınlanan haberler izlenmiştir. Çocuk ihmal ve istismarının televizyon haberlerinde ne kadar yer kapladığını anlayabilmek için araştırma kapsamında belirlenen kanallarda ve tarih aralığında yayınlanan çocuklara dair tüm haberler incelenmiştir. Böylelikle, çocuğun televizyon haberlerinde temsiline ilişkin çeşitli bulgular elde edilmiştir. Çocuklarla ilgili izlenen haberler arasında çocuk ihmal ve istismarı içeren haberlerin içerik analizi yapılmıştır. Toplamda çocukların yer aldığı 419 haber bulunmuş olup bu haberlerin 125'inin ihmal ve istismar içeriğine sahip olduğu tespit edilmiştir. İçerik analizi yapılırken medyada çocuğun korunmasına yönelik etik ilkeler esas alınmış, inceleme kriterleri buna göre yapılmıştır. Son olarak, çocuk ihmal ve istismarını konu edinen haberlerde yer alan etik ihlal örnekleri somut bir şekilde görseller kullanılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk ihmal ve istismarı, çocuk hakları, televizyon haberleri, medya ve çocuk.

ABSTRACT

CONTENT ANALYSIS OF THE NEWS ABOUT CHILD ABUSE AND NEGLECT

AKSU, Büşra Nur
Specialization Thesis
Thesis Advisor: Supreme Council Specialist Zekiye Şeyma ERÇİN
December, 2022, 138

The harmful effects of child abuse and neglect, which are among the most important problems of our time, on the physical, mental, moral and social development of children have been one of the subjects of study of social scientists for a long time. In addition, the media, whose main task is to inform the society and create public opinion, announces child abuse and neglect to large masses through news reports. Due to the duties and responsibilities of the media in the protection of the children to whom we will entrust our future, the broadcaster should show the highest level of sensitivity in the transmission of such news, regardless of rating. This study aims to raise awareness against child abuse and neglect, which concerns all segments of society, and to examine how television news deals with this issue and how it reflects on society. Within the scope of the research, the news broadcasted between January 01 and February 28, 2022 in media service providers with the logo of SHOW TV, FOX, KANAL D, TRT HABER and TGRT HABER were watched. In order to understand the place of child abuse and neglect in television news, all news about children broadcasted on the channels that determined within the scope of the research were examined. Thus, various findings were obtained regarding the representation of the child in television news. Among the news about children, the content analysis of the news containing child abuse and neglect was made. In total, 419 news involving children were found, and 125 of these news items were found to have the content of abuse and neglect. While conducting the content analysis, ethical principles for the protection of the child in the media were taken as a basis, and the examination criteria were made accordingly. Finally, examples of ethical violations in the news about child abuse and neglect are presented in a concrete way using visuals.

Keywords: Child Abuse and Neglect, Children's Rights, Television News, Media and Children.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI iii
TEŞEKKÜR v
ÖZET vi
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR DİZİNİ xi
ŞEKİLLER DİZİNİ xii
KISALTMALAR xiii
BÖLÜM 1
GİRİŞ 1
Problem 2
Amaç 3
Önem 3
Sınırlılıklar 4
BÖLÜM 2
YÖNTEM 5
Araştırmanın Modeli 5
Evren ve Örneklem 6
Verilerin Toplanması 6
Verilerin Çözümlenmesi 6
BÖLÜM 3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE 7
3.1. Çocuk Kavramı ve Tarihsel Süreci 7
3.1.1. Çocuk 8
3.1.2. Geçmişten Günümüze Çocukluk 8
3.1.3. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi 12
3.1.4. Çocukların Korunması 14
3.2. Çocuk İhmal ve İstismarı 17
3.2.1. Çocuk İhmali 17
3.2.2. Çocuk İstismarı 20
3.2.2.1. Çocuk İstismarının Risk Faktörleri 22
3.2.2.2. Çocuk İstismarının Türleri 24

3.2.2.2.1. Fiziksel İstismar 25
3.2.2.2.2. Duygusal (Psikolojik) İstismar 26
3.2.2.2.3. Ekonomik İstismar 27
3.2.2.2.4. Cinsel İstismar 29
3.2.2.2.5. Çocuk Yaşta Evlenme 31
3.2.3. Suça Sürüklenen Çocuk 33
3.3. Çocuk İhmal ve İstismarı İle Mücadele 36
BÖLÜM 4
MEDYADA ÇOCUK ve ETİK HABERCİLİK 39
4.1. Medya ve Çocuk 39
4.1.1. Medyada Çocuk Temsili 39
4.1.2. Çocuk Hakları Bağlamında Medya 41
4.1.3. Çocukların Zararlı İçeriklerden Korunması 43
4.1.4. Medyanın Çocuk İhmal ve İstismarındaki Yeri ve Önemi 46
4.2. Televizyon Haberlerinde Çocuk ve Etik Habercilik 50
4.2.1. Televizyon Haberleri 50
4.2.2. Televizyon Haberlerinde Çocuk 52
4.2.3. Çocuk Konulu Haberlerin Sunuluşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 57
4.2.3.1. Dil Kullanımı 57
4.2.3.2. Görüntü Kullanımı 58
4.2.3.3. Çocuklarla Röportaj 58
4.2.4. Çocuk Odaklı Habercilik ve Çocuk Dostu Medya Düzeni 60
4.2.5. Etik Habercilik 64
4.2.6. Haberlerde Çocuklara Yönelik Etik Kodların Gereksinimi 65
BÖLÜM 5
BULGULAR VE YORUMLAR 74
5.1. Çocuk Konulu Haberlerin İçerik Analizi 75
5.2. İhmal ve İstismar Haberlerinin İçerik Analizi 85
5.3. İhmal ve İstismar Haberlerinde Tespit Edilen Etik İhlal Örnekleri 99
5.3.1. Çocuğun Görüntüsü ve Röportajına Yer Verilen Haberler 100
5.3.2. İhmal ve İstismar Anı Görüntülerine Yer Verilen Haberler 105
5.3.3. Aile Bilgilerine Yer Verilen Haberler 108
5.3.4. Okul-Sokak Bilgilerine Yer Verilen Haberler 112

BÖLÜM 6
SONUÇLAR ve ÖNERİLER 117
Sonuçlar 117
Öneriler 127
Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna Yönelik Öneriler 127
Medya Kuruluşlarına Yönelik Öneriler 129
Araştırmacılara Yönelik Öneriler 130
KAYNAKÇA 131
ÖZGEÇMİŞ 138

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo		Sayfa
Tablo 1	Çocuk İstismarı Risk Faktörleri	23
Tablo 2	Etik İlkelerin Karşılaştırılması	70
Tablo 3	Haber Bültenlerinde Yayınlanan Çocuk Konulu Haber Sayısı	75
Tablo 4	Çocuğun Cinsiyeti	76
Tablo 5	Çocuğun Yaşı	76
Tablo 6	Haberlerde Çocuğun Adı	77
Tablo 7	Haberin İçeriği	77
Tablo 8	Haberin Türü	80
Tablo 9	Çocuğun Haberde Yer Alma Şekli	82
Tablo 10	Çocukların Röportajının Yer Aldığı Haberler	84
Tablo 11	İhmal ve İstismar Haberlerinin Kanallara Göre Dağılımı	88
Tablo 12	Haberlerde Yer Alan İstismar Vakalarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı	89
Tablo 13	İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Görüntüsü	90
Tablo 14	İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Adı	92
Tablo 15	İhmal ve İstismar Mağduru Çocukların İfadelerinin Haberlerde Yer Alması	93
Tablo 16	Haberlerde İhmal ve İstismar Anının Verilmesi	93
Tablo 17	Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Haberlerde Olay Anı Görüntüleri	95
Tablo 18	İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Çevresi	96
Tablo 19	İhmal ve İstismar Haberlerinde Ailenin Röportajına Yer Verilmesi	97
Tablo 20	Haberlerde İstismarcının Adının Yer Alması	98
Tablo 21	Haberlerde İstismarcının Görüntüsünün Yer Alması	98
Tablo 22	Haberlerde İhmal Kaynağının Verilişi	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil		Sayfa
Şekil 1	Ekonomik Faaliyette Çalışan Çocuklara İlişkin Temel Göstergeler	28
Şekil 2	Cinsiyete Göre İlk Evlenme Yaşı, 2021	32
Şekil 3	Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocukların Karıştığı Olay Sayısı	34
Şekil 4	Olumlu ve Olumsuz Haberlerin Aylara Göre Dağılımı	79
Şekil 5	Haberlerde Yer Alan İstismar Türleri	87
Şekil 6	Çocuğun Adı	91
Şekil 7	"Kulağımdan Tuttu, Boşlukta Kaldım" Başlıklı Haber	101
Şekil 8	"2 Buçuk Yaşındaki Yeğenini Dövdü" Başlıklı Haber	103
Şekil 9	"Oğlunu Çarşafla Alt Kata Sarkıttı" Başlıklı Haber	106
Şekil 10	"Asansörde Taciz Şoku" Başlıklı Haber	107
Şekil 11	"Eski Kocası Çenesini Kırdı" Başlıklı Haber	109
Şekil 12	"Tacizci Komşu Serbest" Başlıklı Haber	111
Şekil 13	"Kantinci Taciz Etti İddiası" Başlıklı Haber	113
Şekil 14	"İstismarcı Polislere Böyle Yakalandı" Başlıklı Haber	115

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
BBC	British Broadcasting Corporation
BM	Birleşmiş Milletler
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
CRIN	Child Rights International Network
ILO	International Labour Organization
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	Sayfa
SHÇEKK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
vb.	Ve benzeri
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu çalışmada çocukların istismar ve ihmalinin topluma duyurulmasındaki önemli araçlardan biri olan medya, televizyon haberleri bağlamında değerlendirilecektir. Çocukların medyadaki yerinin anlaşılabilmesi için öncelikle çocukluk kavramının zaman içindeki değişimine ve çocuk hakları tarihine bakılması gerekmektedir. Bu kapsamda, Kavramsal Çerçeve bölümünde çocukluğun zaman içindeki değişimine, çocuk haklarına ve çocukların korunmasındaki en önemli mesele olan çocuk ihmal ve istismarı konuları işlenecektir. Bu çalışmada, çocuk ihmali ve çocuk istismarı kavramları birbirinden ayrılarak açıklanacak, çocuk ihmal ve istismarına neden olan risk faktörleri belirtilerek istismar türleri detaylıca incelenecektir.

Ülkemizde nüfusun üçte birinin çocuk olduğu bilinirken medya dünyasında çocuğun neredeyse kendine hiç yer bulamadığı görülmektedir. Bu doğrultuda Medyada Çocuk ve Etik Habercilik bölümünde çocukların medyadaki temsiline ilişkin literatür çalışmaları değerlendirilmekle birlikte çocukların medyada yer alışına ilişkin etik ilkeler karşılaştırılacak, buna göre bir değerlendirme tablosu oluşturulacaktır.

Medya, ihmal ve istismar olaylarını hem duyurmada hem de mağdur çocukları korumada etkili bir faktördür. Öte yandan, medyanın çocukları korumaya yönelik faaliyetleri yetersiz kalmakla birlikte kimi zaman çocukların medyada mağdur edildiği de görülmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın araştırma içeren Bulgular ve Yorumlar bölümünde seçilen medya kuruluşlarındaki haberler etik ilkelerde geçen kriterler ışığında değerlendirilecek ve elde edilen bulgular tablo haline getirilip yorumlanacaktır. Çalışmanın son bölümü olan Sonuçlar ve Öneriler kısmında ise çalışmanın genel bir muhakemesi yapılacak, konuya ilişkin öneriler sunulacaktır.

Problem

Hayatımızın en değerli ve en hassas varlıkları olan çocuklar, toplum içinde yetişkin davranışlarından kaynaklı birçok olumsuzluklarla karşılaşabilmektedirler. Çocuğun ihmal ve istismara maruz kalması bu olumsuzlukların başında gelmektedir. Çocuk istismarı psikolojik, sosyolojik ve daha birçok etkenden beslenerek ortaya çıkan bir eylem olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal bir sorundur.

Medyanın işlevleri arasında kamuoyu oluşturma, bilgilendirme ve eğlendirme başta gelmektedir. Televizyon haberleri, içerisinde birçok bakış açısını bulundurmaktadır. Bu bakış açılarını da haberlerde kullanılan kelimeler, görüntüler, sunucunun haberi sunuş şekli ve haberin bağlamı gibi unsurlar ortaya koymaktadır. Özellikle, haberlerde çocuk söz konusu olduğunda, haber anlatısının daha özenli oluşturulması, çocuğun hassas ve kırılgan yapısına zarar vermeyecek şekilde metin ve görüntülerin seçilmesi son derece önemlidir.

Geçmişten günümüze, çocuğa yönelik ihmal ve istismar olgularının önemli bir sorun olarak üzerinde durulmasında, toplumu bilinçlendirmede ve farkındalık uyandırmada kitle iletişim araçları önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, bugün medyanın kimi zaman çocuk ihmal ve istismarına dair bilincin oluşturulmasına katkı sağlamak yerine hak ihlallerine ortam sunan bir mecra gibi hareket ettiği görülmektedir. Bununla beraber, medyada ihmal ve istismar mağduru çocuk korunması gerekirken haberlerin sunuluş biçimleriyle ikinci kez örselenebilmektedir. Ayrıca, çocuklar, haklarının korunmasının yanı sıra medyada temsil edilme konusunda da dezavantajlı durumdadır. Bilindiği üzere temsil, bir yansıtma sürecinden çok daha fazlasıdır ve kültürel kodların yeniden üretildiği bir süreçtir. Medyada çocukların temsili, insanların ve toplumların çocuklara yönelik bakış açısını yansıtmasıyla beraber içinde yaşanılan toplumun çocuklara dair algıları, tutum ve davranışlarını da etkilemektedir. Özellikle, televizyon haberlerinde çocuklara ilişkin olumsuz ve yanlış temsiller kalıcı yargıların oluşmasına ve oluşturulan önyargıları pekiştirmeye hizmet etmektedir. Bu çalışmada, televizyon haberlerinde çocuk konusu tarihsel süreç, çocuk hakları ve çocuk odaklı habercilik bağlamında ele alınmıştır. Buradan hareketle, televizyon haberlerinde yer alan çocukların temsili ile çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerin veriliş biçimi, kullanılan dil ve görsellerin, belirlenen etik ilkeler açısından uygun olup olmadığı araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Amaç

Çocuk ihmal ve istismarı konusu tarih boyunca toplumsal bir sorun olmakla birlikte insanların bu konuda bilinçlenmesiyle daha çok araştırılan ve gün yüzüne çıkan bir konu olmuştur. Çocuk ihmal ve istismarı gibi ciddiyeti giderek artan bir sorunun medya aracılığıyla kamuya nasıl ve ne oranda aktarıldığını, konuya ilişkin haberlerin nasıl inşa edildiğini ortaya koymak bu araştırmanın temel amacıdır. Bu çalışmayla birlikte, çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin etik ilkelere ilişkin tutumunu tespit etmek ve ortaya çıkan sonuçları çocuk hakları bağlamında tartışmak, çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmada temel olarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

Çocuklar haberlerde hangi içeriklerde yer alıyor?

Televizyon haberlerinde çocuklar nasıl temsil ediliyor?

İhmal ve istismar haberleri çocukların yer aldığı haberlerin ne kadarını oluşturuyor?

İhmal ve istismar haberlerinde çocuğun kimlik bilgilerine dair detaylar yer alıyor mu?

İhmal ve istismar haberleri yayınlanırken etik ilkeler gözetiliyor mu?

Ayrıca, çocukların özne oldukları haberlerde özellikle hangi konularda ekranda görünür olduklarının, farklı yayın politikalarına sahip televizyon kanallarının bu konuda nasıl bir yaklaşım sergilediği, çocuklara dair haberlerin anlatı yapılarının nasıl kurgulandığının, bu kurgulanma esnasında çocuk haberlerine ilişkin nasıl bir bakış açısının oluştuğu açığa çıkarılmasıyla birlikte 2022 yılı Türkiye'sinde televizyon haberciliğinin çocuk haberciliğinde nasıl bir profil çizdiğinin saptanması amaçlanmıştır.

Önem

Araştırma öncesinde konu ile ilgili yapılmış olan literatür taraması sonucunda daha önce çocuk istismarının haberlerde yer alışı konusunda birçok çalışma yapılmasına rağmen halen birtakım boşluklar bulunduğu tespit edilmiştir. Çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerinin genellikle yazılı basında yer alışının incelendiği gözlemlenmiş olup görsel-işitsel medyada yeterince çalışılmadığı fark edilmiştir. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili televizyonda yer alan haberler incelenerek medyanın konuya yaklaşımı değerlendirilmiştir. Çocukların medyada temsil ediliş biçimleri de araştırmanın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, yalnızca çocuk ihmal ve istismarı haberleri değil, çocukların yer aldığı tüm haberler incelemiştir. Böylelikle, hem çocuklarla ilgili yapılan

haberlerin özellikleri tespit edilmiş hem de ihmal ve istismara maruz kalan çocuğun haberlerde yer alışına yönelik bulgular ortaya konulmuştur. Araştırma sayesinde, çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin çocukların yer aldığı haberlerin ne kadarını oluşturduğu tespit edilmiştir. Tüm bu açılardan, çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, 1 Ocak -28 Şubat 2022 tarihleri arasında SHOW TV, FOX, KANAL D, TRT HABER ve TGRT HABER logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda yer alan çocuk konulu haberlerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Belirtilen tarih aralığı çocukların hem aktif olduğu okul zamanını hem de çocuklarla ilgili haberlere ulaşılacağı düşüncesiyle sömestr tatilini kapsaması nedeniyle seçilmiştir. Öte yandan, bu tarihlerde Ukrayna'da gerçekleşen savaş ve ülkemizdeki aşırı kar yağışı gibi gündemi etkileyen önemli olaylar nedeniyle çocuk konulu haberlere ulaşım sınırlı kalmıştır. Ayrıca, çocuk istismarının türleri olarak belirtilen ekonomik istismar ve çocuk yaşta evliliğe yönelik hiçbir haber içeriği izlenilen tarih aralığında bulunamamıştır. Bu nedenle, araştırmanın içerik analizi kısmı yalnızca fiziksel, duygusal ve cinsel istismar türleri üzerinden yapılabilmiştir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu çalışmada televizyon haberlerinde çocuk ihmal ve istismarının nasıl sunulduğu incelenmektedir. Çalışmanın bu kısmına kadar kuramsal çerçeve sunulmuş ve konuya ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda çocuk ihmal ve istismarı konusu elde edilen kaynaklarla desteklenerek kavramsal bir çerçeve içerisinde incelenmiştir. Çalışmanın bu kısmı ise içerik analizinden oluşmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Televizyon haberlerinde çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerin sunuluş şeklini inceleyen bu araştırmanın modeli içerik analizidir. Verilerin analizi esnasında kullanılan içerik analizi yöntemi medya metinlerinin çözümlenmesinde yaygın biçimde kullanılan bir gözlem tekniğidir. İçerik analizi yalnızca gözlem değil ayrıca çözümleme yöntemidir. Böylelikle, içerik analizi tekniği kullanılarak iletişim materyalinin içine gizlenmiş veriler açığa çıkarılmaktadır. Medyada içerik analizi tekniği kullanılarak objektif, sistematik ve sayısal analiz yapılabilmektedir (Yengin, 2017, s. 77).

İçerik analizi yöntemi belirlenmesinin ardından bir kodlama formu oluşturulmuştur. İçerik çözümlemesi yapılırken oluşturulan kontrol çizelgesinde belirlenen tanımlara göre kodlamalar yapılmıştır. Belirlenen tanımlamalar ise çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde gerçekleştirilen literatür taramasından elde edilen bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Çocuk ihmal ve istismarı konusunda var olan etik ilkelerin haberlerde çocuğun yer alışına yönelik belirlediği kriterler göz önünde bulundurulmuş ve oluşturulan kodlama formu bu kriterler baz alınarak doldurulmuştur.

SHOW TV, FOX, KANAL D, TGRT HABER ve TRT HABER kanallarında 01 Ocak – 28 Şubat tarihleri arasında yayınlanan çocuk konulu haberler incelenmiştir. Çocuğun yer aldığı her haber incelenirken bu haberlerden çocuk ihmal ve istismarıyla ilişkili olanlar içerik analiziyle çözümlenmiştir. Tablolarda sayısal veriler verilmiş ve bu veriler bağlama göre yorumlanmıştır. Nicel verilerin yanı sıra, bölümün son kısmında çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerde tespit edilen etik ihlallerin örnekleri görselleriyle yer almaktadır.

Belirlenen kriterlere göre seçilen haberlerin sunuluş biçimi ve haber dili de nicel araştırmanın önüne geçmeden incelenerek yorumlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın tekniğinin belirlenmesinin ardından örneklem seçilmiştir. Araştırmanın evrenini Türkiye'de televizyon yayınlarında yer alan tüm haber bültenleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleminde ise RTÜK İletişim Merkezinde en çok bildirim alan 5 haber bülteni yer almaktadır. Buna göre, Show Ana Haber Bülteni, FOX Ana Haber Bülteni, KANAL D Ana Haber Bülteni, TRT HABER Ana Haber Bülteni ve TGRT HABER Ana Haber Bülteni araştırma kapsamında değerlendirilmek üzere seçilmiştir. Belirlenen kanalların 01 Ocak – 28 Şubat tarihleri arasında yayınlanan haber bültenleri incelenmiştir. Çocukların hem okulda oldukları aktif dönemi, hem de çocuklarla ilgili farklı türden haberlere erişileceği varsayımıyla sömestr tatilinin olduğu dönemi kapsayan bir tarih aralığı seçilmiştir.

Verilerin Toplanması

SHOW TV, FOX, KANAL D, TRT HABER ve TGRT HABER logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda yer alan Ana Haber bültenlerinde iki ay boyunca yayınlanan haberler, hem çocuğun medyadaki temsili hem de çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin sunuluşu, etik ilkeler çerçevesinde incelenerek analiz edilmiştir. Bahsi geçen haber bültenlerine radyo ve televizyon yayınlarının sayısal ortamda kayıt edilmesi, arşivlenmesi ve izlenmesi amacıyla tasarlanan Sayısal Kayıt ve Arşiv Sistemi (SKAAS) üzerinden erişim sağlanmıştır. RTÜK İzleme Uzmanları tarafından kullanılan SKAAS arşivinden istenen yayının, istenen tarihteki kayıtları izlenebilmekte ve anahtar kareler ile yayın içeriği istenilen şekilde görüntülenebilmektedir.

Verilerin Çözümlenmesi

Çocuk ve medya konusunda oluşturulmuş etik ilkeler incelenmiş, bu etik ilkelerde üzerinde en fazla durulan ve önem verilen hususlar kriter olarak belirlenmiştir. Bu kriterler doğrultusunda bir kodlama cetveli oluşturulmuştur. Elde edilen veriler Excel programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Excel'de işlenen veriler, tablo ve grafikler haline getirilmiştir.

BÖLÜM 3

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk, çocuk hakları, çocukların korunması, çocuk ihmal ve istismarı açıklanarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Çocuk ihmal ve istismarının daha iyi açıklanabilmesi için çalışmanın bu kısmında öncelikle çocuk ve çocukluk kavramları tanıtılmış, ardından çocukluk olgusunun zaman içerisindeki değişimine yer verilmiştir. Bununla birlikte, çocuk haklarının önemi vurgulanmaya çalışılmış; çocuk ihmal ve istismarı kavramları detaylıca açıklanmıştır.

3.1. Çocuk Kavramı ve Tarihsel Süreci

Tarih boyunca insanlar ve toplumlar büyük değişimlerin içinden geçmişlerdir. İnsanlar ve toplumlar arası iletişim artarak dönüşüme uğramış, sosyal bilimler ve yaptıkları araştırmalar önem kazanmıştır. Sosyal bilimlerin gelişmesiyle, insanlar ve toplumlardaki farkındalık artmış, çocuğa dair çalışmalar ve araştırmalar da bu sayede insanların dikkatini çekmeye başlamıştır. Bir toplumun çocuğa yüklediği anlam, dünyaya olan bakış açısını da yansıtacağından son derece önemlidir (Tan, 1989, s. 73). Çocuğun algılanış biçimleri kültür, coğrafya ve tarihsel dönemlere göre değişiklik göstermektedir.

Tarihte somut bir varlık olan çocuğa yönelik değil, soyut düşünceler bütünü olan çocukluğa ilişkin daha çok bilgi, düşünce ve yorum olduğu tespit edilmiştir. Toplumlar, çocuğa olan bakış açısını çocukluk hakkında dile getirdikleri düşünceleriyle ifade etmiştir. Bu nedenle, çocuk kavramını açıklayabilmek için çocukluğun tarihsel sürecinin nasıl oluştuğunu incelememiz gerekir.

Çocukluk kavramı incelendiğinde, 20. yüzyıla kadar çocukluğun insanın fiziksel, psikolojik ve ruhsal gelişimi açısından özel bakım ve koruma gerektiren bir dönem olduğu henüz anlaşılmamıştı. Bu dönemlerde, çocuğa dair neredeyse hiçbir hukuki düzenleme söz konusu olmamaktadır. Çocuk hakları ancak son yüzyılda önem kazanan bir mesele haline gelmiştir. Çocukluk çağının yetişkinlikten ayrı bir süreç olduğunun anlaşılması ve çocukların özel haklarla korunması gerektiğinin fark edilmesi, çocuk haklarının düzenlenerek hukuki bir çerçevede güvence altına alınması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Çocuk haklarının tarihsel süreçte yerini anlayabilmek için ilk olarak çocukluk

kavramının nasıl geliştiğine ve çağlar boyunca toplumların çocuğa yükledikleri anlama bakılması gerekmektedir (Dirican, 2018, s. 51).

3.1.1. Çocuk

Çocuk kavramı, tanımlayan öznelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Türkiye ve dünyada çocuk kavramının farklı tanımları bulunmaktadır. Tıp, hukuk, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin temel konusu olarak karşımıza çıkan çocuk kavramı farklı bakış açılarıyla incelenmekte olup kültürel bir değer taşıması nedeniyle tek bir tanımla açıklanamamaktadır. Çocuk kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlülüğünde; "küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından oğul veya kız, evlat, bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak" şeklinde tanımlanmıştır.

Çocuk teriminin genel ve hukuksal kullanımına bakıldığında, Medeni Hukukta "çocuk", ana ve babaya soy bağıyla bağlı olan, ana babanın soyundan gelen, onlardan türeyen kişi olarak yani öncelikle birisinin evlâdı olarak tanımlanır. İkinci anlamda çocuk ise, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre on sekiz yaşına ulaşmamış kişileri ifade eder (UNICEF). Buradan hareketle, çocuk kavramının birçok alanda yer aldığını ancak bu alanlardaki çocuk algılarının birbirinden farklı olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. Geçmişten Günümüze Çocukluk

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre "Çocuk olma durumu, insan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi" olarak tanımlanan çocukluk kavramı, kimi görüşe göre biyolojik kimine göre ise toplumsal bir olgudur. Sosyologlar çocukluğun toplum tarafından inşa edildiğini savunurken gelişimsel psikologlar ise çocukluğu evrensel, doğal ve normal bir süreç olarak yorumlamaktadır (Jenks, 2002, s. 79).

Çocukluk kavramının tarihsel arka planına bakıldığında, bu kavramın kökeninin modern zamana ait olduğu görülmektedir. Antik Çağ bir yetişkinler dünyasıydı ve çocuklar yetişkinlerden ayrı, özel bir yere sahip değildi. Çocukların arasından ancak olgun davranış sergileyenler daha çok önemseniyordu (Öztürk, 2017, s. 256). Postman'a göre Antik dönemde çocuklarla ilgili tutumlara ilişkin kesin bilgilere ulaşılamamaktadır. O döneme ait bir atasözüne göre, Eski Yunanlıların kullandığı "her şey" anlamına gelen bir sözcük, çocuk kavramını kapsamamaktaydı. Çocuk ve gençler için kullandıkları kelimeler ayırt edici nitelikte olmamakla beraber, bebeklik ile yaşlılık arasında kalan her çağı içerebilmektedir.

Antik dönemde çocuğun dilde olduğu gibi sanatta da yeri yoktu. Bu döneme ait bulunan birçok heykel ya da resimlerde çocuk imgesine rastlanılmamıştır (Postman, 1995, s. 16). Antik dönemde çocukların yaşama başlamalarının dahi pek kolay olduğu söylenemez. Bu dönemde istenmeyen, hasta ya da iyileşmesi mümkün olmayan bebeklere hayatta kalma imkânı verilmez, sağlıksız bir şekilde dünyaya gelen bebekler, şehrin uzağında bir yerde ölüme terk edilirdi (Başaranbilek, 1993). Aristo'nun yaşadığı döneme kadar Eski Yunanlılarda küçük çocukları öldürme suçuna karşı ahlaki ya da yasal sınırlamalar olmadığı bilinmektedir. Buna dayanarak, bugünün çocukluk anlayışıyla Antik Yunan'da çocuğun yaşamının anlamına yönelik görüşler arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır (Postman, 1995, s. 17). Bu fark, yetişkinlerin çocukları disipline etme biçimlerinde de kendini göstermektedir. Lloyd deMausse, çocukları disipline etme yöntemleri hakkında yaptığı araştırmalar neticesinde 18. yüzyıldan önce doğan çocukların çok büyük bir kısmını "hırpalanmış çocuklar" olarak adlandırmaktadır (DeMause, 1982, s. 46). Her ne kadar Eski Yunanlıların çocukların eğitimine önem verdiği bilinse de bu önemin bugünün çocuğa bakışıyla hiçbir benzerlik taşımadığı söylenebilir.

İlk çağlarda yetişkinlerden ayrı bir yer edinemeyen çocuk, Orta Çağ ile birlikte küçük yetişkinler olarak görülmüş ve çocukluğun gereksinimleri anlaşılamamıştır. Karanlık ve kasvetli bir dönem olarak algılanan Orta Çağ'da çocukluk kavramı da olumsuz şekilde etkilenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, Orta Çağ'da çocuklara kötü davranıldığı ve dönemin genel çocuk algısına göre çocuğu bir taşınır eşya, bir mülk parçası olarak görüldüğü kanısına varılmıştır (Elkind, 1999, s. 36). Bu dönemde, çocuklar toplum tarafından bir yük olarak görülmekteydi. Bu anlayışın yanı sıra Orta Çağ'ın çocukluk anlayışını genellikle dinî terimler ve yaşayışlar üzerinden okumak mümkündür. Hristiyanlığın bu çağda halk arasında etkin olmasıyla insan yaşamının kutsallığı gündeme gelmiştir. Orta Çağ Avrupası'nda en etkili din olan Hristiyanlık'tan önce çocuk, ailenin büyümesi, nesillerin devamını sağladığı ve ilerleyen yaşında anne-babaya bir bakıcı olarak görüldüğü için önemliydi. Hıristiyanlıkla beraber çocuğun bir birey olarak değerli olduğu düşüncesi benimsendi (Erkut, Balcı, & Yıldız, 2017, s. 21). Öte yandan, dönemin çocuk algısında karşımıza çıkan kilisenin empoze ettiği "ilk günah" kavramı çocukluğu olumsuz bir şekilde imgelemiştir. Herkesin günahkâr olarak doğduğuna inanılan Hristiyanlık'ta günahkârlıktan kurtulmanın yolu çocukların vaftiz edilmesidir. Bu anlayıştan dolayı çocuklar günahkâr olarak kabul edilip hor görülmüştür. İslamiyet'te ise çocuk bu durumun tam tersi olarak günahsız, saf bir biçimde dünyaya gelir. Bir çocuk ölürse, masum ve günahsız olduğu için cennete gideceğine ve

sorguya çekilmeyeceğine inanılır. İslamiyet'in başat kaynağı olarak görülen ayet ve hadislerde çocukluğun yetişkinlikten farklı, özel bir dönem olduğu vurgulanmaktadır. İslam'da çocukluktan yetişkinliğe geçiş bazı özel koşullara bağlı olmakta ve çocuk ergenliğe erişene kadar yaptıklarından sorumlu tutulmamaktadır (Tan, 1993). Orta Çağ'da Türk-İslam toplumlarıyla Avrupa, günahkâr çocuk algısı bağlamında birbirinden ayrışmaktadır.

Orta Çağ'da çocukluk anlayışı konusunda en önemli görüşlere sahip isimlerden birisi Philip Aries'tir. Batılı kaynaklarda çocukluk tarihi araştırmaları ilk kez 1960'da Aries'in yayınladığı ünlü çalışması *Centuries of Childhood* ile başlamaktadır. Aries'i diğer düşünürlerden ayıran özelliği, Orta Çağ'da bir çocukluk fikrinin olmadığı düşüncesini ilk ortaya atan isim olmasıdır. Aries'e göre Orta Çağ'da çocukluk kavramının olmaması o dönemde çocukların sevilmediği, terk edildiği ya da ihmal edildiği anlamına gelmemektedir. Ona göre, çocukluk kendine has bir doğaya sahipti ve Orta Çağ'da bunu fark edecek bir bilinç yoktu. Bu nedenle Orta Çağ'da çocuk kendisine bakan biri olmadan yaşayacak hale geldiği anda yetişkin olarak görülmekteydi (Ariès, 1996, s. 128). Aries'in bu düşüncesi dönemin öncü sosyologlarını da etkilemiştir.

Aydınlanma Çağı'nda yaşanan gelişmelerle birlikte insana verilen değerle çocuğa verilen önem de artmış ve böylelikle çocukların toplumdaki yeri değişmeye başlamıştır. 17. yüzyılın başlarından itibaren, çocuklar kendilerine özgü yaşam stillerine sahip olmaya başlamışlardır. Çocuklar yetişkinlerin dünyalarından uzak tutularak yetişkinlerle çocukların alanları birbirinden ayrılmıştır. Aydınlanma Çağı'yla, çocuk ve çocukluk konusundaki bilgi boşluğu –Orta Çağ'daki çocuk ihmali- pek çok alanda çocuğa özel bir yer verilmesi ile onarılmıştır (Öz Akar, 2013, s. 11)

18. ve 19. yüzyıllarda çocuk kimliği değişime uğramış, çocukluk kavramı hakkında yeni fikirler ortaya atılmaya başlanmıştır ve bilim insanlarının çocuklara ilgisi artmıştır. Freud, çocuğun cinsel gelişimini öne çıkarmış, Piaget çocuğun onun zihinsel yönünü ve bu süreçte çevreyle etkileşiminin önemini vurgulamıştır. Ericsson çocuğun sosyalleşmesinin önemine ve yaşamın gelişimsel yönüne dikkat çekip bu süreçte çocukluk döneminin ne derece etkili olduğunu ifade etmiş ve Vygostky ise sosyal çevreyle etkileşimin çocuk üzerindeki etkilerini öne çıkarmıştır. Yapılan bu çalışmalar çocukların çok boyutlu ve gelişimsel bir anlayışla değerlendirilmesini sağlamıştır (Khun ve Siegler, 2006: Baran, 2011 aktaran Sağlam & Aral, 2016, s. 21). Böylelikle, günümüzdeki çocukluk kavramının temelleri atılmıştır.

Tarihin en büyük kırılma noktalarından biri olan Sanayi Devrimi'yle sanayi toplumları oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde, dönüşen çocukluk algısıyla çocuk ucuz iş gücü olarak karşımıza çıkmıştır. Çocuk emeği üzerindeki sömürü özellikle Batı toplumlarında 20. yüzyılın başlarına kadar süregelmiştir. Sanayileşme dönemine geç dahil olan ve bu piyasada tutunabilmeleri ucuz emeğe bağlı olan gelişmekte olan bazı ülkelerde, çocuk emeği üzerindeki ekonomik istismar hâlâ devam ettiği bilinmektedir. Üretimde ileri teknolojilerin uygulandığı ülkelerde çocuklar karmaşık üretim hayatına hazırlanmak için okula gönderilmeye başlandı. Düzenli eğitim hayatının başlaması ile birlikte çocukluk sürecinde çocuğun yaşa göre ayrılma dönemleri belirginleşmeye başladı. 19. yüzyıl batı dünyasında romantikler, çocukları Tanrı tarafından kutsanmış masum varlıklar olarak algılamaya başladı. Bu gelişmelerle, çocuk artık bilimin her alanında bir inceleme konusu haline geldi. Öte yandan temel mesele, çocukların nasıl anlaşılacağı değil, çocuklar nasıl iyi bir yetişkine dönüştürebilir şeklindeydi. Bu anlayış, bugünün çocuk algısının da temellerini oluşturmaktadır. Sanayi toplumu, geniş aileden çekirdek aileye hızla geçişin yaşandığı bir süreç oluşmuştur. Bu süreçte, çocuklar yaşlılık yıllarının sosyal güvencesi olarak görülmemeye, çocuk sayısı azalan çekirdek ailelerde çocuklar maddi karşılık için değil manevi tatmin için yetiştirilmeye başlanmıştır (Öztürk, 2017, s. 140).

Sorin'in 2005 yılında yaptığı "Changing Images of Childhood- Reconceptualising Early Childhood Practice" adlı araştırmada günümüz çocukluk anlayışını kapsamlı bir biçimde yansıtmaktadır. Bu çalışmada, günümüzdeki çocuk ile ilgili 10 farklı imaj geliştirilmiştir. Bunlar, masum çocuk, kurtarıcı çocuk, kötü çocuk, çığ gibi büyüyen çocuk, kontrolden çıkmış çocuk, küçük yetişkin, eğitime devam eden yetişkinler, mülk olarak görülen çocuk, kurban çocuk ve katılımcı çocuk imajlarıdır (Sorin, 2005, s. 19). Çocukların temsil ettiği imajlar bu çalışmasında yer alan medyada çocuğun temsili kısım için önem arz etmektedir.

Özetle, 19. ve 20. yüzyılda çocuk algısında büyük bir değişimin yaşandığını söylemek mümkündür. Çocukluğun insanın hayatında önemli bir dönem olduğunun anlaşılmasıyla çocuk toplumun her alanında değer kazanmıştır. 21. yüzyılda çocuk saygı duyulan bir birey konumuna gelerek çocuk merkezli bir anlayışa ulaşılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde çocukları korumaya ihtiyaç duyulmuş ve çocuk hakları kavramı oluşmuştur.

3.1.3. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Literatürde çocuk hakları, bir dizi değerli amacı kapsamaktadır. Bu haklar, çocukları zarar görmekten ve istismardan korumayı, çocukların duygusal olarak sağlıklı bir şekilde bakılarak büyümesini ve çocukların sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını gözetmeyi amaçlamaktadır. Çocuk hakları, çocukların geleceklerini etkileyen kararlara katılmalarına ve onları etkilemelerine izin vererek özerkliklerini tanıyan kişiler olmasını hedeflemektedir (Nelken, 1998, s. 316). Çocukların kırılganlıklarını, özgünlüklerini ve yaşlarına uygun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurdukları için bu haklara çocuğa uyarlanmış insan hakları dememiz mümkündür.

Toplumlar ve insanlar çocuklara, içinde bulundukları değerler düzenine ve sosyo-ekonomik şartlara bağlı olarak değer verirler. Çocuğa karşı bakış değiştikçe, çocuk haklarına verilen anlam da değişmektedir. Bir başka deyişle, bir toplumdaki çocuk haklarının gelişmişlik ve uygulanma düzeyi bize o toplumda çocuğa ne kadar değer verildiğini gösterir. Çocuk kavramı gibi çocuk hakları kavramı da bir tarihsel süreç içinde oluşmuştur. Çocuk haklarının bilinmesi, bu hakların korunması ve çocuklar için uluslararası standartlar getirilerek fırsat eşitliğinin yaratılması düşünceleri 20. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Dönemin siyasi ve politik durumu bu gelişime katkıda bulunmuştur.

20. yüzyılın başlarında, çocuk haklarına yönelik programların ve kampanyaların ilk, açık ve sistematik gelişimi yaşanmıştır. Bu gelişime birden fazla faktör katkı sağlamıştır. 19. yüzyılda sanayileşme ile ortaya çıkan çocuk işçiliğine 20. yüzyılda karşıt eylemler yapılmaya başlanmıştır. Çocuk işçiliği kavramının bir çocuk istismarı türü olarak görülmeye başlandığı bu dönemde, çocukları korumak için kampanyalar yapılmıştır. Diğer bir faktör olan Birinci Dünya Savaşı ise yaygın olarak kabul edilen yaşam standartları ile çocukların gerçek koşulları arasındaki uçurumu bir kez daha ortaya koymuştur. Birçok grup, bu acımasız çatışmadan etkilenen çocuklara yardım etmek için seferber olmuştur. Bu grupların içinden bir İngiliz Eglantyne Jebb, yardım çabalarına öncülük etmiş ve "Save The Children" (Çocukları Kurtar) hareketini örgütlemiştir. Daha sonra, Milletler Cemiyeti'nin ve Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yönetilen bazı yan kuruluşların kurulması da çocukların yararı için düşünmeyi teşvik etmiştir. Çocuklarla ilgili hareketler, yalnızca Avrupa ile sınırlı değildi. Aynı dönemde, ilk olarak Rusya'da komünist rejimlerin ortaya çıkışı çocuk hakları fikrine destek sağlamış ve sonuçları diğer alanları da etkilemiştir. Bu

türden uluslararası hareketler, çocuk haklarını gündeme getirerek yaygınlaşmasına yol açmıştır (Stearns, 2016, s. 13).

Birleşmiş Milletlerin (BM) temeli olan Milletler Cemiyetinin kurulmasındaki öncelikli amaç, evrensel barışın sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Bu sayede, ülkeler barışçıl ve mutlu bir toplum oluşturarak uluslararası niteliklerde yaşam standartları tespit etmeye çalışmıştır. Ülkeler bir araya gelerek geleceğin toplumlarını oluşturacağı düşünülen çocukların koruma haklarını vurgulamak amacıyla ilk uluslararası "Çocuk Hakları Bildirgesi"ni hazırlamıştır. 26 Eylül 1924'de Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nda kabul edilen bu 5 maddelik bildirge çocuğun yaşatılması, gelişmesi ve korunması hususunda temel ilke olarak ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti adına bu bildirgeyi Gazi Mustafa Kemal imzalamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti geçerliliğini yitirmiş ve bunun neticesinde Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi işlerliğini kaybetmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuş ve 1924'te yapılmaya çalışılan çocuk hakları ile ilgili uluslararası çalışmalar bu çatı altında yeniden gündeme gelmiştir. 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. İnsan Hakları Bildirgesi doğal olarak çocukların hak ve özgürlüklerini de kapsamaktadır. Bununla birlikte çocukların daha özel bir korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle, bildirgenin üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalarla ayrıca bir 10 maddeden oluşan Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmış ve 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Genel ilkeleri barındıran bu bildirgenin bağlayıcı bir niteliği yoktur. Yıllar içinde bu bildirgenin yetersiz olduğu ve uluslararası standartlarda kabul gören bir sözleşmeye ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Nitekim 1989 yılında da Birleşmiş Milletler tarafından "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu bu sözleşme 190 ülke tarafından imzalanmıştır (Müftü, 2001).

Çocuk hakları ile ilgili yapılan en önemli uluslararası çalışmaların üçüncüsü olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi uyarınca, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (UNICEF). Bu sözleşme ile çocuk hakları istenen ve beklenen hukuksal zemine dayandırılmıştır. Toplam 54 maddeden oluşan ve 18 yaş altı kişilerin haklarını belirleyen bu sözleşme, çocukların "Magna Carta"sı haline gelmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi bugüne kadar çocuk haklarına dair hazırlanmış en eksiksiz belge olarak literatürde yer almaktadır. Bu belgeyle, çocuk hakları uluslararası bir nitelik ve boyut kazanmıştır (Doğan, 2000, s. 54).

Çocuklarla ilgili evrensel standartlar getiren ve çocukların yer aldığı her alanda başat kaynak haline gelen bu sözleşme, çocukların her açıdan sağlıklı bir yaşam sürmelerini garanti altına almaktadır.

3.1.4. Çocukların Korunması

Çocuklar fiziksel, zihinsel, ekonomik ve sosyal yönden yetişkinlerin gözetiminde hayatlarını devam ettirmek zorundadırlar. Onların tek başlarına yaşam mücadelesini verecek kadar ne fiziksel ne de psikolojik güçleri vardır. Ayrıca, çocukların kendi haklarını savunacak donanımları da yoktur. Neredeyse günümüze kadar çocuklar yetişkinler tarafından hep geri planda bırakılmıştır (Köseoğlu, 2021, s. 85). Çocukların korunması hususu son zamanlarda hızlı bir şekilde önem kazanmıştır. Birçok uluslararası kurum ve kuruluş çocukları korumaya yönelik modern ve demokratik hükümler içeren sözleşmeler hazırlamışlardır. Yapılan faaliyetlerin en belirgin ortak özelliği, çocukların üstün yararının gözetilmesidir. Doğal afetler, büyük salgın hastalıklar gibi acil durumlarda karşılaşan çocuklar sömürü, istismar ve şiddete karşı daha da savunmasızdır. Çatışma içinde yaşayan çocuklar öldürülme, sakatlanma veya istismara maruz kalma tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bazı durumlarda ise çocuklar içinde yaşadığı aileye karşı devlet tarafından korunması gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk koruma sistemlerinin "çocuğun yüksek yararını" temel alan bir sistem olarak çalışmasını öngörmektedir.

Çocukluk dönemi, her açıdan sağlıklı bireyler yetiştirebilmesi için özen gösterilmesi gereken bir süreçtir. Bu nedenle, çocukların sağlıklı birer yetişkinlere dönüşebilmesi için Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer aldığı gibi ailenin ve devletin yerine getirmesi gereken görevleri vardır. Çocuğun gelişmesi ve sosyalleşmesinde, aynı zamanda haklarının ve güvenliğinin korunması hususunda önem sıralamasının en başında aile yer almaktadır. Aile, birey ve toplum arasındaki ilişkilerin kurulmasını sağlayan en temel kurumdur. Ailenin böylesine önemli bir işlevi yerine getirebilmesi için aile içi ilişkilerin sağlıklı olması gerekmektedir. Aile içindeki sağlıklı ilişkiler çocukların ilerde dönüşecekleri yetişkinleri ve dolayısıyla toplumu ve devleti etkilemektedir. Bu etki her ne kadar dolaylı bir etki gibi gözükse de ailenin refahı devletin refahını beraberinde getirmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 18 ve 27. maddelerine göre sözleşmeyi imzalayan taraf devletler, çocuğun gelişiminde anne-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınmasını sağlar; anne-babaya bu sorumluluklarını kullanmada yardım eder; çalışan anne-babanın çocuk bakım ve

hizmet tesislerinden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alır (Akyüz, 2000, s. 93). Dolayısıyla, çocukların refahının sağlanması görevi öncelikli olarak aileye aittir ancak ailenin korunması hususu devletin sorumluluğu altındadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin belirlediği aile devlet ilişkisi üzerinden çocuğun korunmasına yönelik hükümler Türkiye'de; Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda (SHÇEKK) bulunmaktadır. Devletin oluşturduğu çocuk koruma sistemlerinde, çocuklar ve ailelerin gereksinimleri temel alınarak, sosyal çalışma uygulamalarında özellikle çocuğun iyilik halinin sürdürülmesi konusuna odaklanılmalıdır. Modern toplumlarda sosyal refahın sağlanabilmesi de çocukların ve ailelerin iyilik hallerini desteklemekle mümkündür. Türkiye'de çocukları koruma hususu, 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sistematik hale gelerek çocuk koruma hizmetlerinin belirli ölçülerde bir araya toplanması amaçlanmıştır. İlgili kuruma hizmetlerin geliştirilmesi ve düzenlenmesi konusunda geniş bir mevzuat hazırlama yetkisi verilmiştir. Böylelikle Türkiye'de, 1940'lı yıllardan itibaren çocuğa ilişkin yapılmaya çalışılan fakat ilerleyemeyen düzenlemeler önemli bir aşamaya ulaşmıştır (Yolcuoğlu, 2009, s. 46). 2005 yılında yayınlanan ÇKK, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında alınacak koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin hükümleri içermektedir. Böylelikle bu kanun, hem Medeni Kanun ve SHÇEKK hem de Ceza Kanunu ile ilişki kurmuştur. ÇKK'ye göre göre koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuk fiziksel, zihinsel, psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimi ile güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuğu ifade etmektedir. ÇKK'de kişi Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre mahkemece veya evlenme ile ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamışsa çocuk sayılmaktadır ve çocuk haklarından faydalanabilir (Akyüz, 2012, s. 454). Görüleceği üzere, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yaştan bağımsız olarak kanunla reşit olma durumunda çocuk hali sona ererken Çocuk Koruma Kanunu'nda bu hüküm benimsenmeyerek çocuk evlenme ile ergin olsa bile çocuk sayılmıştır. Böylelikle çocuk olmanın sınırları net bir şekilde çizilerek hakları belirtilmiştir.

Çocuk haklarının korunmasında evrensel standartlar getiren BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olarak hazırlanan ve 2000 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen "Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol" ile "Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokol" Türkiye tarafından imzalanmıştır. Böylelikle çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi konusunda

kamuoyundaki bilinci artırmak için çaba göstermek gerektiğine ve tüm taraflar arasındaki küresel ortaklığın güçlendirilmesinin ve ulusal düzeyde hukukun uygulanmasının geliştirilmesinin de önemine vurgu yapılmıştır. Bu anlaşmaların yanında, çocuk haklarının geliştirilmesine verdiği önem çerçevesinde, Türkiye aşağıdaki temel uluslararası belgelere de taraf olmuştur:

- *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (kız çocuklar açısından) ve bu Sözleşme'ye Ek Protokol:* Böylelikle kız çocuklarının eğitim hakları korunacak ve çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin hiçbir kanuni etkisi olmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır.
- *Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi:* Bu sözleşmeyle çocukların yüksek çıkarları için, haklarını geliştirmek, onlara usule ilişkin haklar tanımak ve bu hakların çocukları doğrudan ve diğer kişiler veya organlar tarafından bir adli merci önündeki, kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesini teminen kullanılmasını kolaylaştırma amacı güdülmektedir.
- *Çocuk İstihdamına İlişkin 138 ve 182 sayılı International Labour Organzation Sözleşmeleri:* Bu Sözleşmeye taraf olan ülkeler acil bir sorun olarak en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını temin eder ivedi ve etkin önlemleri alır.
- *Birleşmiş Milletler Sınıraşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ne Ek Başta Kadın ve Çocuk Ticareti Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol:* Taraf devletler bu protokolle çocuk ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların kaynak, transit ve hedef ülkelerde insan tacirlerinin cezalandırılması ve bu ticaretin mağdurlarının uluslararası düzeyde tanınmış insan haklarının korunması dâhil, önlemler içeren kapsamlı bir uluslararası yaklaşım gerektirdiğini beyan etmektedir.

2004 yılında Anayasa'nın 90. maddesinde yapılan değişiklikle, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi normlar hiyerarşisi bakımından kendisine aykırı düşebilecek ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirilmiştir. Ülkemizin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde, 26 Mayıs 2000 tarih ve 2000/14

sayılı Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulan "Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme üst ve Alt Kurulları" 22 Haziran 2001 tarihinde çalışmalarına başlamıştır (Dışişleri Bakanlığı, t.y.).

Çocukların karşılaşabileceği her türlü olumsuz etki yaratan bilinçli ya da bilinçsiz tüm davranışlardan koruma görevi öncelikli olarak aileye ve devlet kurumlarına düşmektedir. Bu koruma sistemlerine karşın çocuklar günümüzde dahi günlük hayatta çeşitli tehlikelerle yüz yüze gelmektedir. Fiziksel, cinsel, ekonomik ya da duygusal istismar, aile içi şiddet ve ihmal, eğitim haklarından alıkonulma gibi sorunlar bu zorluklar arasında başta gelmektedir. Ayrıca teze konu olan çocukların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları iyi ya da kötü her türlü muameleyi topluma duyurma aracı olan medyaya karşı çocukların korunması hususu başka bir başlık altında tezin dördüncü bölümünde ele alınmıştır.

3.2. Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuk ihmal ve istismarı hem dünyada hem de ülkemizde karşılaşılan evrensel bir sorundur. Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocukların ihmal ve istismara maruz kalması, hem çocukların hem de toplumun geleceği açısından büyük bir tehlike arz etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarına dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak temel gayesiyle hazırlanan bu tezde, çocuk ihmali ve çocuk istismarı kavramları birbirinden ayrılarak açıklanmakta, çocuk ihmal ve istismarına neden olan risk faktörleri belirtilerek istismar türleri detaylıca açıklanmıştır.

3.2.1. Çocuk İhmali

İhmal, çocuğun bakımından sorumlu olanların çocuğun sağlığı ve gelişimi hususunda üstlerine düşen görevleri yerine getirmemeleri anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda çocuklar sağlık, eğitim, duygusal ve fiziksel gelişim, beslenme, korunma ve güvenli hayat standartlarına sahip olması açısından zarar görebilirler (Topçu, 2009, s. 41).

Amerikalı psikolog Abraham Maslow 1940'lı yıllarda ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını geliştirmiştir. Maslow, çocukların temel ihtiyaçlarının anlaşılması açısından önemli bir yaklaşımda bulunmuştur. Bu hiyerarşiye göre çocukların bakımında önem taşıyan temel ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilir:

Fiziksel İhtiyaçlar: Çocukların yeme, giyinme, yeterli uyku alma ve barınma gibi temel ihtiyaçları vardır.

Güvenlik İhtiyacı: Çocuğun koruma duygusuna, güvenlik sınırına, istikrarlı kararlara, bakımını üstlenen kişi tarafından zarar görmeyeceğine, beklenmedik tehlikeli durumlar ile karşılaşmayacağını bilmeye ihtiyacı vardır.

Duygusal İhtiyaçlar: Çocuğun fiziksel ve güvenlik ihtiyaçları giderildiğinde artık ortaya duygusal ihtiyaçlar çıkmaya başlar. Çocuklar sevildiğini, bir yere ait olduğunu hissetmeyi isterler.

Değer Verilme İhtiyacı: Çocukların öz saygısını kazanabilmesi için ait olduğu yerde değer gördüğünü hissetmelidir. Her çocuğun saygı görmeye ve takdir edilmeye ihtiyacı vardır. Bu durum çocukların kendine güvenmesini ve dünyada gerekli olduğunu hissetmesini sağlar.

Bilme ve anlama isteği: Çocukların kendine ve çevresine dair bilgi edinmesi, öğrenmesi ve anlaması çocukların zihinsel becerilerini geliştirir.

Kendini Gerçekleştirme: Çocuklar kendilerini gerçekleştirmeye, yani kişiliklerini oturtmaya ihtiyaç duyarlar. Bir çocuğun kendini gerçekleştirebilmesi için öncelikle kendini tanıması, hangi alanlarda iyi olduğunu kavraması gerekmektedir. Bir çocuğun potansiyelini en üst seviyeye çıkarması bunun gerçekleşmesine bağlıdır (Maslow, 2000, ss. 380-383)

Çocuğun ihtiyaçlarının bir yetişkin tarafından bilinçli ya da bilinçsiz karşılanmaması olarak tanımlanan çocuk ihmali, çocukların iyilik halini olumsuz yönde etkileyen ciddi bir sorundur. Çocukların temel gereksinimlerini karşılamada sorumlu olanlar asıl olarak anne-baba olarak görülmektedir. Bunun yanında eğitim, sosyal yardım, güvenlik vb. gibi kurumları barındıran devlet de sorumlular arasındadır. Çocuk okulda olduğu süre boyunca öğretmen ve okul idaresinin, bir kurum bakımında ise kurumda çalışanların koruması altındadır. Çocuk ihmali genellikle toplumda göz ardı edilebilen bir durumdur. Ölüm ya da büyük bir yaralanmayla sonuçlanmadığı takdirde yetişkinler için çarpıcı bir yerde görülmemektedir. Oysaki araştırmalar neticesinde çocuk ölümlerinin temel nedeninin önemli bir kısmının çocuk ihmali kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Duyan Çamurdan'a göre dünya genelinde tüm çocukların %1-2'si ihmal edilmektedir. Ancak bu konu hakkındaki çalışmalar genellikle çocuk istismarı ile birlikte değerlendirildiği için ihmal durumunun tek başına sıklığını kesin bir ifadeyle söylemek mümkün değildir (2007). Çocuk ihmali; fiziksel/bedensel, duygusal, eğitim, tıbbi ve sosyal ihmal gibi farklı tiplerde karşımıza çıkmaktadır.

Bedensel ihmal, çocuğun yiyecek, giyecek, korunma veya bakım gibi temel gereksinimlerden yoksun kalmasına yol açan muameleye maruz bırakılmasıdır. Çocukların

evde yalnız bırakılması, yeterli uyku almamasına neden olunması gibi durumlar da bu tür içinde değerlendirilir. Bu ihmal türü, görünür olduğundan fark edilmesi daha kolaydır. Yoğun fiziksel ihmal sonucu çocuğun hayati fonksiyonları tehlikeye girebilir ve ölümle dahi sonuçlanabilir. Yapılan araştırmalar neticesinde, fiziksel ihmal genellikle yoksullukla ilişkilendirilmektedir (Topçu, 2009, s. 122).

Fiziksel ihmal kadar önemli bir diğer tür ise duygusal ihmaldir. Bu durum bebeklikten başlayarak çocuğa yeterli uyaran verilmemesi, çocuğun bakımı ile ilgilenilmemesi, çocuğa karşı sevgi ve ilgi gösterilmemesi, verilen sözlerin tutulmaması, çocuğun anlatmak istedikleriyle ilgilenilmemesi, başarılarının ödüllendirilmemesi, yeteneklerine karşı kayıtsız kalınması gibi davranışlarla tanımlanmaktadır (Beyazova, 2014, 35).

Çocukların okula gönderilmemesi büyük bir eğitim ihmalidir. Çocuğun öğrenim yaşına geldiğinde okula gitmesi mecburidir. Ancak kimi aileler çocukların bu gereksinimlerini karşılamamaktadır. Okula giden bir çocuğun ise okul gereksinimlerinin karşılanmaması da eğitim ihmalidir. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ilişkili kurumlardan yararlandırılmaması, yetenek ve becerilerine uygun eğitim fırsatlarından ve resim, spor, müzik gibi etkinliklerden uzak tutulması da bu kapsam içine girmektedir (Bayraktar, 2015, s. 89).

Çocuk ihmali, çocuğa doğrudan zarar vermek değil onun için iyi olan bir şeyin yapılmaması anlamına gelmektedir. Her ne kadar pasif bir eylem olsa da tıbbi ihmal söz konusu olduğunda ailenin yaptığı aktif eylemler çocuğun ihmaline yol açmaktadır. Hamile bir annenin doğum öncesi yetersiz tıbbi bakım alması yanı sıra alkol, sigara, uyuşturucu kullanması, doğacak bebeğin doğrudan sağlığını ve ileriki yaşlarda gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Doğumdan sonra bebeğin düzenli sağlık kontrollerine götürülmemesi, aşılarının eksik olması ya da hiç olmaması ciddi bir tıbbi ihmaldir. Aileler kimi zaman çocukları hastalandığında, yaralandığında çocuklarını doktora götürmede veya ilaçları kullanmada gecikebilmektedir. Bu durum belki de çocukların kalıcı olarak sağlıklarına zarar verebilecek bir eylemdir (Beyazova, 2014, 35). İhmal, anne karnından başlayarak tüm çocukluk süreci boyunca devam edebilecek bir durumdur. Öncelikle bu durumun sosyolojik açıdan büyük bir sorun olduğu idrak edilmeli, toplum ve aileler bu bilinçle hareket etmelidir.

Ne yazık ki ihmal, belirgin ve aktif bir eylem olan çocuk istismarı kadar görünür bir iz bırakmadığı için istismar kadar dikkat çekmez ve ihbar edilmez. Oysaki araştırmalar ihmalin de istismar kadar olumsuz etkiler doğurduğunu, hatta bazı durumlarda çocukların

erken beyin gelişimine, istismara kıyasla daha fazla hasar verdiğini göstermektedir (Karahan, 33).

Çocuk ihmali, çocukların sağlıklı birer yetişkinlere dönüşebilmesinin önündeki en büyük tehditlerden biridir. Kötü bakım veya bakımsızlık olarak adlandırabileceğimiz ihmal durumu sosyolojik bir sorundur. Çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimini büyük ölçüde etkileyen ihmal sorunu için öncelikli olarak çocukların temel ihtiyaçlarının bilinmesi, ailelerin bilinçlenmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerekmektedir.

3.2.2. Çocuk İstismarı

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, "çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar" çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Bu tanım, aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinler tarafından istismar olarak kabul edilmeyen davranışları da kapsamaktadır. Çocuğa yönelik bu tarz davranışların çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli bir şekilde yapılması şart değildir (Ziyalar, 2020, s. 28). Çocuk istismarı kavramı, içinde olduğu kültüre göre tanımı ve kapsadığı durumları farklılılık gösterebilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bu tanımla çocuk istismarı konusunda uluslararası ortak bir kanıya varılmıştır.

Günümüzden geçmişe bakıldığında, insanlık tarihi boyunca çocukların bir kısmı kötü muameleye maruz kalmıştır. Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreci bölümünde anlatılan Antik Çağ'dan günümüze kadar olan süreçte çocuklar şiddete, fiziksel ve duygusal istismara hatta ölümle sonuçlanabilecek davranışlarla karşılaşmıştır. Çocuk istismarı kavramı çocukluğun tarihi, yani insanlık tarihi kadar eskidir. Antik Yunan döneminde yetişkinler dünyasında çocuğun kendine bir yer bulamaması, Orta Çağ'da çocukların bir mal gibi görülmesi, İslamiyetten önce Arap toplumlarında kız çocuklarının diri diri gömülmesi, Sanayi toplumlarında çocukların birer sömürge aracı olarak kullanılması çocuk istismarının tarihçesini gözler önüne sermektedir. Geçmişe bakıldığında, bu davranış biçimlerinin ihmal ve istismar olarak adlandırılması, üzerine konuşulmaya başlanması ve konu ile ilgili sosyolojik, psikolojik ve hukuksal açıdan sistematik çalışmalar yapılması yine son yüz yılda meydana gelmiştir. Ancak, yapılan koruyucu ve önleyici çalışmalara rağmen çocuk istismarı günümüzün en büyük problemlerinden biri olmaya devam etmektedir.

Çocuk istismarı kavramı ilk kez 1962 yılında Henry Kempe tarafından ortaya atılmıştır. Tarih boyunca süregelen böylesine büyük bir sorun bu zamana kadar göz ardı edilmiştir. Kempe ve arkadaşları, sürekli şiddete maruz kalan çocuğun kolunun ve bacağının çıkması, kırılması ve kafa içi kanamalarının meydana gelmesi sonucu "dövülmüş/hırpalanmış çocuk sendromu" yani yıllar içinde değişerek "çocuk istismarı" adını alan kavramı tartışarak bu olguyu tüm detaylarıyla ele almıştır. Bu gelişme neticesinde 1970'li yıllarda Amerika, daha sonra İngiltere ve tüm Avrupa çocuk istismarı konusuna önem vermiştir (Polat, 2019, s. 23). Günümüzde ise çocuk istismarı meselesi, tüm dünyada uluslararası kuruluşların en çok önem verdiği hususlardan biri haline gelmiştir.

Çocuk istismarını tanımlarken ve önlemeye çalışırken karşılaşılan güçlüklerden biri de kültürler arası farklılıklardır. Bir kültürde normal olarak tanımlanan bir durum başka bir kültürde çocuk istismarı suçu olarak adlandırılabilmektedir. Kültürden kültüre farklılık gösteren çocukla ilgili yaygın olarak kabul edilen veya uygulanan disiplin yöntemlerinden dolayı çocuk istismarına evrensel bir tanım yapmak güçleşmiştir. Kültür boyutuyla istismar kavramının incelenmesi ilk kez 1975 yılında Parke ve Colimer tarafından yapılmıştır. Bu kavramların ilişkisine göre çocuk ihmal ve istismarını, anne-baba veya çocuğa bakmakla yükümlü kişiler tarafından uygulanan çocuk yetiştirme ile ilgili kültürel standartlara uygun olmayan, eylem ve eylemsizlikler sonucu çocuğun kaza dışı hasara uğraması şeklinde tanımlamışlardır (Ziyalar, 2020, s. 28).

Çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyen ya da büyüme ve gelişmesine zarar veren, kaza sonucu olmayan, bedensel, ruhsal ve cinsel açıdan çocuğun toplum ya da devlet tarafından kötü davranışa maruz kalması olarak tanımlanan çocuk istismarı (Gürhan, 2015, s. 16), geçmişten günümüze uzanan, toplumları derinden etkileyen en hassas olgulardan biridir. Bir toplumda meydana gelen çocuk istismarı vakaları genellikle yargılanma veya kınanma endişesi ile gizlenme, üstünün kapatılması gibi durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Çocuğun gelişimine zarar veren böylesi olumsuz davranışların toplumun bazı kesimlerince normal karşılandığı ya da meşrulaştırıldığı da zaman zaman görülebilmektedir. Bugün, çocuk istismarı konusunda yapılan çalışmalar toplumu bilinçlendirmiş, vakaların ortaya çıkmasını sağlamış ve hassasiyetin anlaşılmasına yardımcı olmuş olsa da çocuk istismarı hala tam olarak önlenememiştir.

Toplumların genel kuralları olan etik ve ahlaki normlara göre anne-babanın çocuklarına olan davranışlarının iyi niyetli, şefkatli ve ilgili olması beklenmektedir. Halbuki kimi anne-babaların, bunun tam tersi şekilde yani çocuklarına zarar vererek davranması

neticesinde çocuk ihmal ve istismarı konusu ortaya çıkmıştır. Bu noktada çocuğa yapılan muamelenin toplum tarafından nasıl karşılandığı önemlidir. Bununla beraber, çocuk istismarı, kültürel olarak göreceli olamayacak kadar hassas bir konudur. Bazı durumlarda, çocuğa yapılan muamele yerel kültür normların dışında birtakım mutlak standartların olduğunu ve olması gerektiğini göstermektedir. Örneğin Afrika'da sıklıkla görülen kız çocuklarının sünneti kendi ait olduğu kültürde normal hatta kutsal görünse de uluslararası mecrada ciddi tepkilere yol açmaktadır. Sonuç olarak, kültürel olarak kabul edilen ve çocuğa yönlendirilen uygulamaların ölüm ihtimalini artırması ve bazı standartları ihlal etmesi durumunda yerel standartların onayına bakılmaksızın bu durum çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir (Polat, 2019, s. 39).

Her kavramda olduğu gibi çocuk istismarının da toplumdan topluma, aileden aileye, kişiden kişiye karşılık bulduğu anlamlar değişebilmektedir. Bir toplumda, çocuğa yönelik muamelelerin hangisinin ihmal ya da istismar olduğu, hangisinin olmadığı büyük ölçüde ait olduğu toplumun değerleri, inançları, töreleri ve genel aile ilişkileri ile alakaldır. Bu denli hassas bir konunun farklılık göstermesinin normal olarak kabul edilmesi insan hakları açısından sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, çocuk hakları konusunda uluslararası geçerliliği olan çalışmalar çocuklar için hayati öneme sahiptir.

Çocuk istismarı tanımı dönemsel ve bölgesel olarak bazı farklılıklar gösterse de tüm dünya tarafından kabul edilen bir kavram olarak sınırları bellidir. Çocuk istismarı kavramını daha iyi anlayabilmek için öncelikle risk faktörlerini ve istismar türlerini incelememiz gerekir.

3.2.2.1. Çocuk İstismarının Risk Faktörleri

Çocuk istismarı nedenlerinin değerlendirilebilmesi için öncelikle ortadaki risk faktörlerinin bilinmesi gerekmektedir. Bunlar: Toplumsal/kurumsal, ailesel ve çocukla ilgili faktörlerdir. İstismar ve ihmal olaylarının gerçekleşmesine neden olduğu düşünülen risk faktörleri tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 1

Çocuk İstismarı Risk Faktörleri

Aileyle İlgili	Çocukla İlgili
Anne-baba çatışması,	Erken Doğum
Eşler arasındaki şiddet,	Fiziksel veya zihinsel engelli çocuk
Annede çocuğa bağlanma sorunları,	Hiperaktif veya huysuz çocuk
Anne-babanın yaşı,	Bir nedenden ötürü doğum sonrası bebeğin anneden ayrı tutulması,
Fiziksel şiddetin disiplin yöntemi olarak kullanılması,	Erken yaşta yaşanan travmalar,
Ebeveynlerin alkol veya madde kullanması	Anti sosyal arkadaş grubu,
Ebeveynlerin trajik çocukluk yaşantıları veya çocukluklarında istismara uğramış olmaları,	Çocuğun davranış bozuklukları (öfke, agresiflik gibi)
Anne-babanın üzerindeki stresler,	**Toplumsal / Kurumsal**
Erken yaşta çocuk sahibi olma,	İşsizlik
Ebeveynlerin fiziksel rahatsızlıkları,	Yoksulluk
Ailenin çocuğu suça yöneltmesi, kendi çıkarına kullanması,	Çocukların koruması yasalarına yönelik yasaların uygulanmaması,
Ebeveynlerin çocuktan gerçekçi olmayan beklentilere girmesi,	Sosyal eşitsizlikler,
Ailenin ekonomik sorunlar	Yüksek suç oranları, savaş
	Medya şiddeti

Çocuk İstismarı Araştırma Raporu, 2019

Çocuk istismarı alanında yapılan psikolojik ve sosyolojik çalışmalarda, çocuk istismarında ailelerin temel rol oynadığı kanaatinin hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Çocuğun içinde yaşadığı kötü ortamın çocuğun istismara maruz kalma riskini arttırdığı bir gerçektir. Aileler, çocukların en çok güvende olduğu yerdir. Ancak, aynı zamanda istismar riskinin en yüksek olduğu yer de yine ailedir. Anne ve babanın (ya da bakımından sorumlu diğer aile

ferdinin) kişilik özellikleri istismar davranışına zemin hazırlayabilir. Kimi anne-babalar çocukluklarında sevgi ve ilgiden yoksun, ceza ve şiddetin ön planda olduğu bir ortamda büyümeleri nedeniyle kendi çocuklarına karşı da aynı olumsuz şartlara sahip aile ortamını sunabilmektedir (Acehan ve ark. 2013, 605).

Çocuğun kendisiyle ilgili risk etmenlerinin olduğunu belirtmek, çocuğun maruz kaldığı kötü muamelenin sorumlusunun kendisi olduğu anlamına gelmemektedir. Böyle bir durumda, çocuğun çok bakım gerektiren bir bebek olması, sürekli ağlaması, fiziksel veya zihinsel engelli olması, kronik bir hastalığın olması, fiziksel anormalliklerinin olması, çocuğun hiperaktivite gibi özelliklere sahip olması, tehlikeli ve saldırgan davranışsal sorunları olması gibi nedenler çocuk yetiştirmeyi güçleştirebilir (WHO, 2006, S. 14). Bu durum kimi ebeveyn için ihmalle birlikte fiziksel istismarı da berberinde getirebilmektedir.

Fakirlik, yetersiz konutlaşma, işsizlik, zayıf sağlık hizmetleri, yetersiz besin kaynakları gibi global boyutta yer alan sorunlar çocuk istismarının toplumsal etmenleri arasındadır. Bu gibi olaylar bireysel ana-baba iradelerinin dışında çocuğun gelişimini engellediği için istismar grubunda yer almaktadır (Polat, 2000, 52). Medya ise çocuğun istismarında rol oynayan önemli bir toplumsal risk faktörüdür. Bu konu çalışmanın dördüncü bölümünde detaylıca ele alınacaktır.

3.2.2.2. Çocuk İstismarının Türleri

Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını dört farklı türde incelemiştir. Bunlar; fiziksel istismar, duygusal istsimar, cinsel istismar ve ihmal'dir. Bu çalışmada ihmal konusu ayrı bir başlık altında incelenmiştir. İstismar ve ihmal birbirinden ayrılması güç iki kavramdır. Her ihmal, istismar ile sonuçlanmaz fakat istismar olaylarının içinde yoğun şekilde ihmal söz konusudur. İstismar ile ihmal arasındaki en büyük fark, istismar çocuğa yönelik zarar veren aktif eylemler; ihmal ise çocuğun iyi haline zarar verebilecek yapılması gerekli olduğu halde yapılmayan pasif eylemlerdir. İhmal, istismara giden yolda ilk adımdır ve görülme sıklığı istismardan 10 kat daha fazladır (Bayraktar, 2015, s. 88).

Bu bölümde çocuk istismarı, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ekonomik istismar ve çocuk yaşta evlilik başlıkları altında incelenecektir.

3.2.2.2.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, bir çocuğun kaza ile olmayan; elle ya da bir aletle vurma, dövme, itme, ısırma, tırmalama, kesme, boğma, vs sonucu yaralanmaya maruz kalmasıdır. Bu durum anne-baba, diğer aile üyeleri, öğretmenler, bakıcı, ya da diğer yetişkinler tarafından gerçekleştirilebilir. Anne-baba tarafından uygulanan fiziksel istismar bilinçli olarak zarar verme dışında çocuğu disipline etme amaçlı kullanılabilmektedir. Ancak anne-babanın çocuğa yaptığı bu davranış bir istismardır. Her ne sebeple olursa olsun fiziksel istismar çocuğa ve topluma işlenmiş bir suçtur (Dinç, 2011, s. 57). Fiziksel istismara ilk örnek olarak *Sarsılmış Bebek Sendromu'*nu verebiliriz. Fiziksel istismarın bebeklerde görülen özel bir formu olan bu sendrom, sıklıkla 2 yaş altı çocuklarda görülmesine rağmen bazı çocuklarda 5 yaşına kadar görüldüğü tespit edilmiştir. Genellikle ağlayan bebeği susturmak amacıyla bakan kişi tarafından bebeğin şiddetle sarsılması sonucu gerçekleşmektedir. Dışardan bakıldığında herhangi bir yaralanma gözükmemesine karşın bebeğin sarsılması sonucu beyin kanaması geçirmesi bu sendromun tipik bir özelliğidir. Bu durum bebeği ölüme kadar götürebilir (Şahin, 2014, s. 45).

Çocuklarda fiziksel istismarın bir başka formu ise Munchausen by Proxy Sendromu'dur. Bu sendromda, aile ya da çocuğun bakımını üstlenen kişiler çocuğun bir hastalığa sahip olduğunu varsayıp çocuğu doktora götürmektedir. Bunun sonucunda çocuğun geçirdiği birçok test sonucu çocukta tıbbi tedavi yaraları oluşmaktadır. Bazı durumlarda ise anne direkt olarak çocuğa ilaç vererek ya da zehirleyerek zararlı eylemlere neden olabilmektedir. Bu durum ancak çocuk devamlı olarak hastanede yatıyorsa ve yanında başka yakınları varken hiçbir semptom göstermiyorsa anlaşılabilir (Dinç, 2011, s. 60).

Toplumda ebeveynler, çocukların yasal ve ahlaki sorumluluğunu taşıyan bireyler olarak görülmektedir. Aile içinde çocuklara uygulanan cezalandırma ya da terbiye etme yöntemleri aile dışına nadir olarak taşmaktadır. Bazı toplumlar tarafından ebeveynlerin çocuklara yönelik davranışları sorgulanmamaktadır. Çocuğun gözle görülür fiziksel bir farklılığı olduğu zaman aile içinde şiddet ya da fiziksel istismara maruz kaldığı anlaşılabilir. Fiziksel istismar kimi zaman ailelerce çocuğunu disipline etme bahanesiyle kullanılmaktadır. Her ne kadar fiziksel istismar en dikkat çeken ve gözle görülür bir istismar türü olsa da aile içine karışılmaz düşüncesiyle kimi zaman en çok göz ardı edilen istismar türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum ya da yetkili merciler bu istismar türüne "iyi

niyetli" ya da "çocuğunu disipline etme yöntemi" bakış açısıyla bakmaya devam ettiği sürece fiziksel istismar mağduru çocuklar olmaya devam edecektir.

3.2.2.2.2. Duygusal (Psikolojik) İstismar

Duygusal istismar, çocuğun duygusal gelişimi üzerinde ciddi ve kalıcı olumsuz etkilere neden olacak şekilde çocuğa uygulanan duygusal kötü muameledir. Bu durum çocuklara sevilmediklerini, değersiz ve yetersiz olduklarını hissettirebilir. Duygusal istismar, çocukların sık sık korkmalarına, tehlike içinde olduklarını düşünmelerine neden olmakla birlikte çocukların yozlaşmasına ve sömürülmesine yol açar (Munro, 2019, s. 49).

Duygusal ve psikolojik istismar farklı şekillerde görülebilir. Çocuğun görünüşü, düşünceleri, yetenekleri ya da korkularıyla alay etmek, çocuktan devamlı olarak daha fazlasını beklemek, ortada bir neden yokken çocuğu suçlamak, çocuğun sorumlu olmadığı bir durumdan çocuğu sorumlu tutmak, başka insanların ya da akranlarının yanında çocuğu utandırmak ya da mahçup etmek, çocuğun kendine olan güvenini yitirecek derecede çocuğu eleştirmek gibi durumlar duygusal istismar kapsamına girmektedir. Bunların yanısıra, çocuğun aile içi şiddete tanık olması, günlük işler arasında çocuğa ihtiyacı olan ilginin gösterilmemesi (duygusal ihmal) de duygusal istismara yol açabilmektedir. Diğer istismar türlerine göre duygusal istismar, tanımlanması daha karmaşık, fark edilmesi en güç ancak en sık görülen istismar türüdür. Çocukta gözle görülür bir yara ya da hasar olmadığı için insanlar tarafından ciddiye alınmayabilir. Duygusal istismar, en az fiziksel istismar kadar yaralayıcıdır. Fiziksel istismar çocuğun bedenine yapılan bir saldırı olarak kabul edilirken duygusal istismar da çocuğun ruhuna yapılan bir saldırı olarak görülmektedir (Hergüner, 2011, s. 44-46).

Duygusal istismar, çocuğun fiziksel, psikolojik, ahlaki ve sosyal gelişimine büyük zarar veren tutum ve davranışların tümüdür. Genellikle aynı anlamda kullanılan ve duygusal istismarın farklı bir biçimi de sözel saldırganlıktır. Çocuğa psikolojik acı verme amacıyla yapılan bu iletişim türünde saldırı aracı kelimelerdir. İletişimi gerçekleştirenler ise anne-babalar, bakmakla yükümlü diğer kişiler ve okulda öğretmenlerdir. Çocuğa karşı yapılan eleştiri, aşağılama, güven duymama hali, alay etme, bağırma, küfür etme gibi durumlar psikolojik yaralanma ile sonuçlanır. Bu tür muamaleye maruz kalmış çocuklar için yaşadığı istismarı unutmak kolay değildir. Sözel saldırılara maruz kalan çocuklar utanma, suçluluk, değersizlik, kızgınlık ve yetersizlik duyguları ile tepki verir ve aradan seneler geçse de

anımsadıklarında hala acı duyabilirler. Anne-babanın ya da diğer yetişkinlerin sözel saldırısı ne kadar ağır olursa, çocukların ve gençlerin buna tepkisi o denli güçlü bir biçimde kendini ayıplamakla sonuçlanabilir. Bu duygular altında ezilen bir çocuktan veya gençten kendisi ve başkaları ile ilişkilerinde sağlıklı davranışlar beklenemez (Topçu, 2009, s. 37).

3.2.2.2.3. Ekonomik İstismar

Çocuğun ekonomik istismarı yoğun olarak çocuk işçi konusunda karşımıza çıkmaktadır. Çocuk işçi, "belli bir ücret karşlığında bir işverene karşı bağımlı şekilde iş görme edimini yerine getiren, belli bir yaşın altındaki kişi" (Şahin, 2010, s. 24) olarak tanımlanmaktadır. Çocukların çalışması kavramı yalnızca bugün değil, tarih boyunca var olan bir durumdur. Sanayileşme döneminden geriye gidildikçe, çocuk emeğinin daha yaygın olduğu görülmektedir. Tarıma dayalı toplumlarda çocukların çalışması yaşamın doğal ve normal bir parçasıydı. Bu durum bir anlamda kültür aktarımının bir sağlayıcısı olarak görülmekteydi. Bununla beraber, çocuk işçiliği kavramı 19. yüzyılda, yani sanayileşme dönemiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu dönem, çocuk emeği ve istismarında büyük dönüşümlere yol açmıştır. Çocuklar, tarihte ilk kez kurumsal işgücü konumunda görülmüşlerdir (Duyar & Özener, 2003, s. 12).

Çocuk işçiliği, bir başka deyişle çocukların yetişkinlerin ekonomik çıkarları doğrultusunda çalıştırılarak ihmal ve istismar edilmesidir. Çocuk işçilerin yaptıkları işler kendi fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verebilecek türde olabilir. Elbette her çalışan çocuk, çocuk işçi olarak nitelendirilmemedir. Çok hafif şartlarda olmak üzere ve çocuğun eğitim hakkını elinden almayacak koşullarda çocuğun kendine bir şeyler katması için çalışması durumu ekonomik istismar ile karıştırılmamalıdır (Erbay, 2020, s. 10). Ekonomik istismar, bir çocuğa fiziksel ve psikolojik anlamda zarar veren, çevresiyle etkileşime girebilmesini engelleyen, sosyalleşme yeteneğini kısıtlayan, sağlıksız iş ortamlarında ve ucuz iş gücü olarak görülerek çalıştırılması olarak tanımlanmaktadır (Kalaycı ve Çiçek, 2013).

Şekil 1

Ekonomik Faaliyette Çalışan Çocuklara İlişkin Temel Göstergeler Türkiye İstatistik Kurumu, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2020

	Toplam		Erkek		Kadın	
	(Bin kişi)	(%)	(Bin kişi)	(%)	(Bin kişi)	(%)
5-17 yaş grubu nüfus	**16 457**	-	**8 449**	-	**8 008**	-
Ekonomik faaliyette çalışan	**720**	**100,0**	**508**	**100,0**	**212**	**100,0**
Yaş grubu						
5-11	**32**	**4,4**	24	4,7	8	3,8
12-14	**114**	**15,9**	77	15,2	37	17,4
15-17	**574**	**79,7**	407	80,0	167	78,8
Eğitime devam durumu						
Devam eden	**473**	**65,7**	333	65,6	140	66,1
Devam etmeyen	**247**	**34,3**	175	34,4	72	33,9
Sektör						
Tarım	**221**	**30,8**	143	28,2	78	36,8
Sanayi	**171**	**23,7**	141	27,8	29	13,7
Hizmet	**328**	**45,5**	223	43,9	105	49,4
İşteki durum						
Ücretli veya yevmiyeli	**455**	**63,3**	319	62,9	136	64,2
Kendi hesabına	**4**	**0,5**	3	0,5	1	0,5
Ücretsiz aile işçisi	**261**	**36,2**	186	36,6	75	35,3

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Şekil 1'de, TÜİK'in 2019 yılında hazırladığı "Çocuk İşgücü Araştırması" adlı özel konulu araştırmaya ait bilgiler bulunmaktadır. Bu araştırmanın verilerine göre, Türkiye'de 720 bin çocuk işçi olduğu ve 5-17 yaş arasındaki çocukların istihdam oranının %4,4 olduğu tahmin edilmektedir. Yaş gruplarına göre bakıldığında, 5-14 yaş grubundaki çalışan çocukların %72,0'ı, 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %64,1'i aynı zamanda bir eğitime devam etmektedir. Çalışan çocukların %34,3'ü eğitime devam etmediği tespit edilmiştir (TÜİK, 2020). Böylelikle, çalışan her üç çocuktan birinin eğitimini sonlandırdığını söylememiz mümkündür.

Çocukların çalıştırılmasına son vermek amacıyla uluslararası ölçekte atılan en büyük adım Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) "Asgari Yaş Sözleşmesi"ni (138 Sayılı Sözleşme) benimsemesi olmuştur. 1973 yılında imzalanan bu sözleşmeyle, işe ya da çalışmaya başlamada asgari bir yaş belirlenmesi, çocuk işçiliğinin etkili bir biçimde ortadan kaldırılması, işe ya da çalışmaya başlayan gençlerin fiziksel ve zihinsel gelişimlerini eksiksiz tamamlayabilmelerine imkân sağlayacak şekilde zamanla yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu sözleşmenin tamamlayıcısı olan "146 Sayılı Tavsiye Kararı", çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sona ermesi için genel çerçeveyi çizmiştir. "138 Sayılı Sözleşme"ye göre, normal koşullarda genel asgari yaş 15'tir. Bu yaş sınırı işin hafif ya da ağır olmasına göre esneklik gösterebilmektedir (ILO, 2001).

Çocuk işçiliği sorununu yoksulluk, eğitimsizlik ve işsizlik gibi sosyal sorunlardan ayrı düşünmek mümkün değildir. Ailenin ekonomik durumu ve eğitimsizliği gibi farklı sebeplerle çocuklar çalışma hayatına atılmaktadır. Çocuk işçiliği sorununa çözüm bulabilmek için bu durum çok boyutlu ele alınmalı, temel problemlerden ayrı tutulmamalıdır (Erbay, 2009, s. 206).

Çocukların çalıştırılmasını önlemeye yönelik alınan tedbirlere rağmen toplumsal bir sorun olan çocuk işçiliğinin hala devam ettiği ve hatta yeni türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Buna örnek olarak, son yıllarda daha fazla karşılatığımız çocuğun medya sektöründe çalıştırılmasını verebiliriz. Ancak, görülen o ki medyada çalışan çocuklar toplum tarafından bir sorun olarak algılanmamakla birlikte bunun çocuk işçiliği yani bir çocuk istismarı olduğu düşünülmemektedir. Tekin Yılmaz'a göre, çocuk oyuncuların içinde yaşadığı dünya, dışardan ışıltılı görülmektedir. Çocukların ünlü olması, medya gibi renkli bir sektörün içinde çalıştırılmaları onların sömürülmelerini engellememektedir. Çocukların emekleri üzerinden hem aileleri, hem medya kuruluşları, hem de ürün pazarlayanlar para kazanmaktadır. Bu çocuklar adına çalışıp çalışmama kararını aileleri vermektedir. Hangi işi tercih edecekleri veya ne kadar para kazanacakları konusunda bile söz sahibi değillerdir (2014, s. 211). Medya sektöründe çalışan çocuklara yönelik bakış açısının diğer çocukların ekonomik açıdan istismar edildiği durumlara bakış açısından farklı olduğu söylenebilir. Dünya çapında çocukların ekonomik açıdan sömürülmesiyle ilgili birçok yasal düzenleme mevcutken, medya sektöründe çalışan çocuklara ilişkin herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı tespit edilmiştir.

3.2.2.2.4. Cinsel İstismar

1. İstanbul Çocuk Kurultayı'nda (2000), cinsel istismar "psikososyal gelişmini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel stimulasyon için kullanılmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır. Yani, bir çocuğun cinsel doyum elde edilmesi için bir yetişkin tarafından kullanılması cinsel istismardır (İstanbul Çocuk Raporu, 2000, s. 141).

Özel olarak çocukların cinsel istismardan korunmasına yönelik hazırlanan ve bu konuda uluslararası anlamda iş birliği sağlamayı amaçlayan anlaşma *Lanzarote Sözleşmesi*'dir. 2007 yılında kabul edilen Lanzarote Sözleşmesi, 2010 yılında yürürlüğe

girmiş ve tüm Avrupa Konseyi Üye Devletleri tarafından imzalanmıştır. Lanzarote Sözleşmesi ile çocuklara yönelik cinsel suçların önlenmesi ve mağdur olan çocukların korunması hususunda adım atılmıştır. Bu sözleşmenin 4. maddesinde yer alan "Tarafların her biri çocukların her türlü cinsel suistimalini ve cinsel istismarını önleyecek ve çocukların korunması gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır" (Avrupa Konseyi, 2007) ifadesiyle sözleşmenin temel amacı belirtilmiştir. Bu sözleşmenin temelinde çocukları korumak vardır. Çocukların haklarını korumaya, onların iyi hallerinin devamını sağlamaya, ihtiyaçlarına cevap vermeye ve onların yararına en iyi hizmet edecek şekilde hareket etmeye odaklanmaktadır. Sözleşme'ye göre taraf olan tüm devletlerin suç olarak kabul etmesi gereken eylemler şunlardır: Çocuk cinsel istismarı, Çocuk fuhuşu – Fuhuş aracılığıyla cinsel sömürü, Çocuk pornografisi – Çocuk cinsel istismar materyali, Bir çocuğun pornografik performanslara katılması – Bir çocuğun cinsel performanslarda sömürüsü, Çocukların yozlaştırılması Cinsel amaçlar için çocuklara ısrarla buluşma talebinde bulunmak (Avrupa Konseyi, 2019). Çocukların cinsel sömürü ve istismarını engellemek ve bu konuda işbirliği yapmak amacıyla oluşturulan Lanzarote Sözleşmesi çocuğun cinsel istismarını ayrıntılı bir biçimde anlatmış, taraf devletlere bu konuda sorumluluk yüklemiştir.

Cinsel istismar denilince insanlar genellikle bir yetişkinin bir çocuğa uyguladığı cinsel sömürü olarak algılamaktadır. Halbuki, çocuğun cinsel istismarı, bir çocuk ve kendisinden yaşça büyük bir yetişkinle olacağı gibi güven ve güç ilişkisi farkı bulunan başka bir çocukla da gerçekleşebilmektedir. Cinsel istismarla ilgili akla gelen ilk kavram pedofilidir. Genellikle cinsel istismar suçuyla karıştırılan *pedofili*, adli bir kavram değil, psikolojik bir rahatsızlık, klinik bir tanıdır. Pedofili, kişide ergenlik çağına erişmemiş bir çocukla cinsel etkinlikte bulunmayla ilgili yoğun cinsel dürtülerin ya da davranışların yineleyici biçimde ortaya çıkması durumudur. Bir insanın pedofili olarak tanımlanması için bu durumun en az altı aylık bir süre boyunca devam etmesi gerekmektedir. Yani, her çocuk istismarcısı düşünüldüğü gibi pedofili olmayabilir. Cinsel saldırı, bir hastalık değil cinsel dokunulmazlığa karşı işlenmiş bir suçtur (Saner ve Yüksel, 2016, s. 4). Genellikle bir çocuk yabancı tarafından cinsel istismara maruz kaldığında, bu durum "pedofili", aile içinde istismara maruz kaldığında ise "ensest" olarak algılanmaktadır. Ensest, evlenmeleri ahlaki, hukuki, geleneksel ve dinsel olarak yasaklanmış aile bireyleri arasındaki ilişki olarak değerlendirilmektedir (Sadock, 1989). Çocuk açısından bakılıdığında ensest, anne-baba yakınlığına ve otoritesine sahip bir yetişkinle, bir çocuk arasındaki her çeşit cinsel ilişki olarak tanımlanmaktadır. Burada önemli olan, aradaki kan bağından ziyade yetişkinin anne-

baba hakimiyeti, gücü ve çocuğun onlara olan bağımlılığıdır. Önceleri ensest yalnızca kan bağı olan kişiler arasındaki cinsel içerikli temas olarak tanımlanırken, günümüzde kan bağı olsun veya olmasın, yakın veya uzak akrabalar ile çocuğun bakımından sorumlu tüm yetişkinleri kapsamaktadır (Saner ve Yüksel, 2016, s. 7). Çocuk haklarının ağır ihlali olan çocuk cinsel istismarı evde, okulda veya sokakta kısacası her yerde karşımıza çıkmaktadır.

Toplumlar cinsel istismar gerçeğiyle yüzleşmekten kaçınabilmektedir. İnsanlar tarafından kabul edilmesi güç olması nedeniyle çocuğun cinsel istismarı vakalarının büyük çoğunluğu tespit edilememekte ve gizli kalmaktadır. Bu durumunun gizli kalmasının nedenlerinden biri cinsel istismar vakalarının aile içinde yaşanması durumunda aile fertlerinin olayın üstünü kapataıp dışarıya duyurmayı istememesinden kaynaklanmaktadır. Cinsel istismar utanç, suçluluk gibi tepkilerle karşılandığından genellikle sır olarak kalmakta ve gerçeği yansıtan istatistiksel verilere ulaşmak zorlaşmaktadır. Ayrıca, çocukların uğradığı cinsel istismarın gizli kalması, istismarcıların cezasız kalmasına, çocukların fiziksel ve psikolojik anlamda zarar görmesine neden olmaktadır.

3.2.2.2.5. Çocuk Yaşta Evlenme

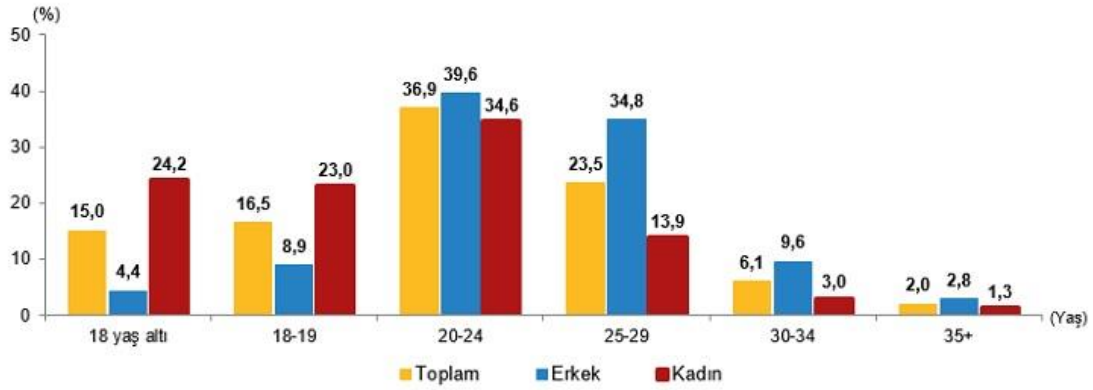
Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesinde yer alan "Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir" ifadesiyle yasal evlenme yaşı belirlenmiştir (Türk Medeni Kanunu, 124. Madde). Bununla beraber, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. maddesine göre 18 yaşına ulaşmamış herkes çocuk olarak kabul edilmektedir. Buna göre 18 yaşın altında yapılan evlilikler "çocuk yaşta evlilik" olarak sayılmaktadır.

Çocuk yaşta evlilikler, kız çocuklarının fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklarını tehlikeye atan, eğitimlerine engel olan, onları şiddet ve yoksulluk riskine maruz bırakan bir durumdur. Günümüzde evlilik yaşı giderek yükselmektedir. TÜİK'in 2020 yılında hazırladığı Evlenme ve Boşanma İstatistikleri Araştırması'na göre ilk evlenme yaşı 2020 yılında erkeklerde 27,9 iken kadınlarda 25,1'dir (TÜİK, 2020). Buna rağmen, Türkiye'de çocuk yaşta evlilikler hâlen büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. TÜİK'in 2021

yılında yaptığı Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na göre, cinsiyet kriterinde ilk evlenme yaşı tablosu aşağıdaki gibidir.

Şekil 2

Cinsiyete Göre İlk Evlenme Yaşı, 2021 Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021

Şekil 2'ye göre kadınların %24,2 gibi ciddi bir oranı 18 yaşın altında evlenmektedir (TÜİK, 2021). Bu verilerin resmi kanallara yansıyan küçük bir kısım olduğu, dini nikah gibi kayıtlara geçilmeyecek durumlarla da kız çocuklarının evlendirildiği göz ardı edilmemelidir.

Çocuk yaşta evlilik, hem dünyada hem de Türkiye'de ulusal ve küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların evlendirilmesi hususu çocuk ihmali ve istismarının somutlaşmış halidir. Bu durumun ortaya çıkmasında eğitimsizlik, yoksulluk, toplumsal normlar ve töre gibi birtakım faktörler etkili olmaktadır. Elbette çocuk evliliklerine neden olan bir diğer önemli etken de ülkelerin ya da bölgelerin gelişmişlik düzeyleridir. Bölgesel anlamda Türkiye'de batıdan doğuya gidildikçe, çocuk yaşta evliliklerde artış olduğu gözlemlenmektedir (Yüksel & Yüksel, 2014, s. 20).

Çocuk yaşta evlilikler, öncelikle bireysel daha sonra toplumsal anlamda trajik sonuçlar doğurmaktadır. Bu çağlarda yapılan evlilikler, çocukların çocukluğunu yaşamalarını engellemekte, fiziksel ve ruhsal açıdan büyük zararlara sebebiyet vermektedir. Çocuk yaşta evliliklerin sonuçlarından biri de fiziksel rahatsızlıklardır. Henüz fiziksel gelişimini tamamlamış kız çocuklarının hamile kalması ve doğum yapması durumunda anne-çocuk ölümlerinin ve kalıcı fiziksel hasarların oluşması riski artmaktadır. Elde edilen verilere göre, küçük yaşta oluşan gebeliklerde doğum esnasında hayatını kaybetme riski 20'li yaşlardaki kadınlara oranla 2 ila 5 kat daha fazladır. Çocuk yaşta evliliklerin

sonuçlarından en görünür olanı, kız çocuklarının eğitimsiz kalmasıdır. Evlilik dolayısıyla eğitimlerini yarım bırakan çocuklar yaşam boyu sürecek eğitim sürecinden mahrum kalmaktadır. Eğitim eksikliği nedeniyle bir meslek sahibi olmaları ve çalışma hayatına katılabilmeleri zorlaşmaktadır. Ekonomik özgürlüğe sahip olmama durumunda ise kadınlar eğitimsizlik ve yoksulluk döngüsüne hapsolmaktadır. Bu durum çocuk yaşta evliliklerin diğer bir sonucu olan toplumsal izolasyona yol açmaktadır. Toplumda, 18 yaşın altındaki bireyler hala gelişme çağında olduğundan tam anlamıyla olgunluğa ulaşmamış kişiler olarak kabul edilir. Bu nedenle, toplumsal gelişimlerini tamamlamamış bu çocukların evlendirilmesi toplumsal kimliklerinin oturması konusunda sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Evlilik sonrası akranlarından ayrılma, toplumsal faaliyetlerde özgüven eksikliği gibi durumlardan dolayı çocuk yaşta evlenen bireyler, sosyal çevresinden koparak evin içine hapsolmuş bir hayatla karşı karşıya kalabilmektedir (Aydemir, 2011).

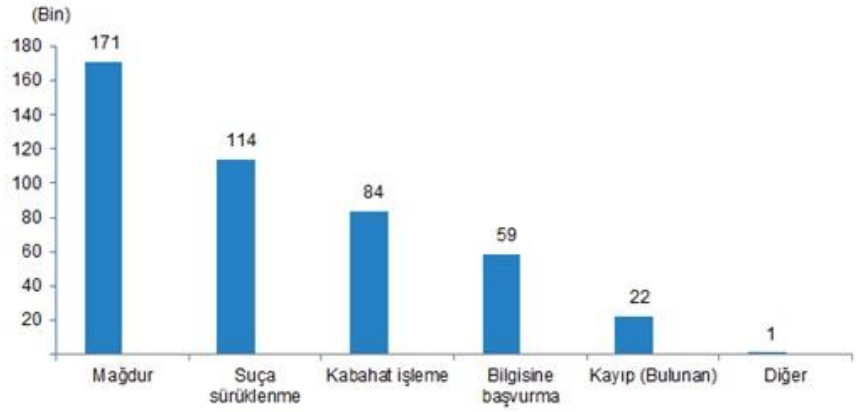
Çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin tüm bu sayılan sonuçları çocukları yalnızca bireysel anlamda etkilememektedir. Bu durumun toplumsal anlamda da yansımaları bulunmaktadır. Eğitimden mahrum bırakılmış, sosyal hayattan izole edilmiş, yaşıtlarına kıyasla toplumsal faaliyetlerin dışında kalmak zorunda kalmış birçok kız ve erkek çocuğunun sağlıklı bir birey olması, sağlıklı aile kurması ve sağlıklı çocuklar yetiştirmesi mümkün olamamaktadır. Bu durum istismar edilmiş çocukların ihmal edilmiş nesillere dönüşmesini beraberinde getirmektedir.

3.2.3. Suça Sürüklenen Çocuk

Yapılan literatür araştırmalarında, bu başlık çocuk istismarının bir çeşidi olarak karşımıza çıkmasa da izlenen haberler neticesinde ve çocukların suçla ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, bir çocuğun suça sürüklenmesinin bariz bir çocuk istismarı olduğu kanaatine varılmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada suça itilen çocuklar, çocuk istismarı kapsamında değerlendirilmektedir.

Şekil 3

Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen Veya Getirilen Çocukların Karıştığı Olay Sayısı Türkiye İstatistik Kurumu, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2021

Şekil 3'de, güvenlik birimlerine 2020 yılında gelen veya getirilen çocukların %37,9'u mağdur, %25,3'ünü suça sürüklenen, %18,5'inin kabahat işlediği düşünülen çocuklardan oluştuğu bilgisi yer almaktadır (TUİK, 2021).

Çocukluk döneminde fiziksel gelişimin yanı sıra psikolojik ve sosyal gelişim tamamlanmaya devam etmektedir. Çocuk doğduğunda ne 'iyi' ne de 'kötü' bir varlık olup çevresiyle etkileşim halinde olan, yetişkinlerin davranışlarıyla büyüyen, öğrenen ve her an gelişen bir varlıktır. Çocuğun içinde bulunduğu hayat şartları, onun iyi ya da kötü olmasını belirleyen faktörlerden biridir. Suç ise kişisel alandan çıkıp kamusal alan sınırları içinde olan ve uyulması gereken kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların uygulandığı ve kamusal otoritenin müdahalesini gerektiren fiillerdir. Suç işlemek toplumsal bir sorundur ve çocuğun suç ile ilişkili davranışarı bu sorunun bir parçasıdır. Çocuğun suça yönelmesi, suç işlemesi bireysel faktörlerden ziyade aslında toplumsal sorunların bir yansımasıdır. Dolayısıyla çocuğun suça sürüklenmesi konsunda çözüm, aile ve toplumun kendisidir. Toplumda var olan suçlar azaldıkça sağlıklı, mutlu toplumlar var olacak, toplumun temel sorunları çözüm buldukça çocuklar da suç olgusundan uzaklaşacaktır (Çopur, Ulutaşdemir ve Balsak, 2015, s. 120).

Günümüzde "suçlu çocuk" gibi damgalayıcı ve örseyelen bir tanımlama yerine "suça sürüklenen çocuk" ifadesi tercih edilmektedir. Suça sürüklenen çocuk, Çocuk Koruma Kanunu'nda "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında

soruşturma ya da kavuşturma başlatılan veya hakkında güvenlik önlemine karar verilen çocuk" olarak tanımlanmaktadır (ÇKK, madde 3). Çocuğun tek başına suçu işleyemeyeceğini, bu durumun arkasında ailesel, çevresel ve sosyal birçok faktörün yer aldığını kabul etmek gerekir. Çocuğun toplum tarafından belirlenen kurallara riayet etmemesi sosyal uyumsuzluk olarak adlandırılmaktadır. Çocuğun toplumsallaşma sürecine katılamamasına, sosyal uyumsuz davranışlar sergilemesine ve toplumsal değerleri içselleştirememesine; ait olma, bağlanma, değer görme, kendini geçekleştirme gibi duyguların ve diğer temel ihtiyaçların karşılanmaması gibi durumlar neden olmaktadır (Eryalçın ve Duyan, 2021, s. 15). Sosyo-kültürel çevre, aile yapısı, normlar, değer yargılar, yaşam koşulları ve kişisel özellikleri çocuğun suça yönelmesinde önemli rol oynamaktadır. Daha belirleyici olan etmenler ise çevresel etmenler ve ailedir. Çocukların suça sürüklenmesini önleme hususunda aileyi ve sosyal çevreyi odak alan iyileştirme çalışmalarının yürütülmesi zorunlu hale gelmektedir. Çocuğun suça sürüklenmesini, çocuğu etkileşim içerisinde bulunduğu sosyal sistemlerden ayrı tutarak incelemek mümkün değildir (Danış & Şahbiken, 2014: 634)

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 37. ve 40. maddeleri kanunla ihtilafa düşmüş çocuklarla ilgilidir. 37. maddede, çocukların işkenceye, zalimce muameleye veya cezaya maruz bırakılmayacağı, kanunsuz bir biçimde gözaltına alınmayacağı veya özgürlüğünden mahrum bırakılmayacağı ifade edilmektedir. Ölüm cezası veya şartlı tahliye olasılığı olmayan ömür boyu hapis cezası gibi ağır cezalar, çocuklar tarafından işlenmiş suçlar için yasaklanmıştır. Çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurulduğunda, gerekli olmadığı takdirde, hapiste bulunan bütün çocuklar yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulmalıdır. Özgürlüklerinden mahrum bırakılan çocukların aileleriyle irtibat kurmaları sağlanmalıdır. 40. maddeye göre, göre kanunla ihtilafa düşen çocukların yaşı dikkate alınarak, çocuğun onuru zedelenmeden topluma yeniden katılmasını sağlayacak muamele görme hakkı bulunmaktadır (UNICEF, 2007, s. 80).

Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuklarla ilgili iki temel statü vardır. Bunlardan birincisi koruma ihtiyacı bulunan çocuk, diğeri ise suça sürüklenen çocuktur. Kanun, "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu" kapsamına almaktadır. Bu durumda, suç ile ilişkili çocuk, içinde bulunduğu duruma bakılmaksızın mutlak olarak korunma

ihtiyacı içindeki çocuktur. Suça itilmiş çocuklar da korunma ihtiyacı olan bir çocuklar olarak değerlendirilmeli, buna göre bir hukuki süreç yürütülmelidir (Akyol, 2019, s. 25).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinde ise ceza ehliyeti konusunda şu üç yaş grubuna göre farklı değerlendirmeler yapılmaktadır: 0-12 yaş, 12-15 yaş ve 15- 18 yaş. İlk grupta yani çocuk 12. yaşını doldurulunca kadar cezai bir sorumluluğu bulunmamaktadır. İkinci grupta bulunan çocukların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığına veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğine bakılmaktadır. Eğer bu yeti gelişmemişse, çocuğun cezai sormluluğu bulunmamaktadır; bu durumun varlığı halinde ise çocuk indirimli cezaya tâbi tutulmaktadır. Üçüncü grupta yer alan çocukların ise, cezai sorumluluğu prensip olarak kabul edilmiş olsa da bu çocuklar ceza uygulamasında indirime tâbi tutulmaktadır. Burada öncelikle çocuğun korunması sağlanmaya çalışılmaktadır. Çocuk, bir suçlu olarak görülmeyip onun suça itildiği varsayılmaktadır. Bir anlamda, fail olan çocuk da suçun mağduru konumunda kabul edilmektedir.

Türkiye'de 18 yaşın altındaki kişiler cezai indirime tâbi olduklarından yetişkinler tarafından iradi olarak suça teşvik edilebilmektedir. Kan davaları, töre ve namus bahaneli kadın cinayetleri gibi fiziksel şiddetin sözkonusu olduğu durumlarda çocuklar hem saflıkları kullanılarak hem de cezai indirim alınması planlanılarak suça itilmektedir. Bu nedenle, Avrupa ülkelerinde 18 yaş altında nadir görülen öldürme suçu, ülkemizde daha fazla görülmektedir (UNICEF, 2007). Çocuklar içinde olduğu yaşantılara göre davranışlar sergilemektedir. Çocukları yetiştiren aile ve toplumdur. Bu nedenle suçlu çocuk yoktur; suça itilen çocuk, suça sürükleyen yaşantılar ve yetişkinler vardır.

3.3. Çocuk İhmal ve İstismarı İle Mücadele

Çocuk istismarıyla mücadele öncelikle ceza yasasına, daha sonra koruma yasalarına dayanılarak yapılmaktadır. Gerek ülkemizde gerekse dünyada çocuk istismarı suçuna karşı sert önlemlerin alınması her ne kadar suçun oranını azaltamamış olsa da, çocuklara yönelik koruma kanunları bulunmaktadır (Topçu, 2009, s. 244). Ülkemizde çocukların korunmasına ilişkin kurallar temel olarak Anayasa'da yer alan ilkelerle düzenlenmiştir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ile çocuğun bir birey olarak toplum içindeki yeri belirlenmiştir. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, çocuk haklarının ihlali ve çocuk istismarı halinde yargılama

usulleri; 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise uygulanacak yaptırımlar ise yer almaktadır. İhlalin önlenmesi ve olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler başlıca olarak 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nu ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve yer almaktadır.

Önce bireysel daha sonra toplumsal anlamda olumsuz etkiler bırakan çocuk ihmal ve istismarı ile mücadele edebilmek için kurum ve kuruluşların üzerine birçok görev ve sorumluluk düşmektedir. Çocukların hem aile hem de toplum içinde sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi, sağlıklı gelecek ve sağlıklı toplumun oluşması açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda, konuya hassasiyet gösteren ilişkili devlet kurumları disiplinler arası uyum içerisinde çalışmalıdır.

Cinsel istismara uğramış veya uğrama şüphesi olan çocukların ifadelerinin alınması, adli muayene ve ilgili tüm işlemlerinin tek merkezde yapılması için Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler bünyesinde, Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) kurulmuştur. Bu merkezlerde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Adalet Bakanlığından da uzmanlar görev yapmaktadır. Böylelikle, çocuğun üstün yararı gözetilerek mağdur çocukların bu işlemler sırasında psikolojik ve fiziksel olarak örselenmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. ÇİM'lerde gizlilik esasına uygun olarak çocuğun ve ailenin kimlik bilgisi hiç kimseyle paylaşılmamaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı). Çocuğa psikolojik açıdan da destek hizmetleri sunan ÇİM'ler, sağlık, eğitim, kolluk kuvvetleri, hukuk ve adalet sistemi gibi işbirliği yapılması gereken tüm kamu kurumlarıyla eşgüdüm içinde hizmet sağlayarak çocuğun cinsel istisimarıyla mücadelede önemli bir yapı haline gelmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından istismara uğrayan, uğrama riski taşıyan ve desteğe ihtiyacı olan çocuklara yönelik gerekli sosyal hizmet müdahaleleri yapılmaktadır. Çocukların karşılaştıkları olumsuz deneyimlerden kaynaklanan davranış bozukluklarını iyileştirme; suça sürüklenmeleri ve suç mağduru olma nedeni ile yaşadıkları travmaların etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla Anka Çocuk Destek Programı oluşturulmuştur (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca hazırlanan 11. Kalkınma Planı (2019–2023) çerçevesinde çocukların üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini gerçekleştirmeye yönelik imkânların artırılması ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, ilgili bakanlıklar birtakım

politka ve tedbirler belirlemiştir. Bu tedbirler kapsamında, çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamaların geliştirilmesi, risk altındaki çocuklara ve ailelerine yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılması, ihmal ve istismarın nedenlerinin araştırılması, farkındalık eğitimlerinin yapılması, Çocuk İzleme Merkezlerinin hukuki alt yapısının geliştirilmesi ve sayılarının artırılması, Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimlerinin güçlendirilmesi ve etkililiğinin artırılmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi, Mobil Çocuk Hizmet Birimlerinin yaygınlaştırılması, çocuk işçiliği ile mücadelenin etkin hale getirilip toplumsal bilincin artırılması gibi hususlar hedeflenmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022).

11. Kalkınma Planı çerçevesinde aynı zamanda çocuk dostu yayınların desteklemesi ve çocukların medyanın zararlı etkilerinden korunmasına yönelik çalışmaların artırılması maddeleri yer almaktadır. Bu durumda medyanın denetlenmesi düzenlemesinden sorumlu Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) da çocukların korunmasına, çocuk ihmal ve istismarıyla mücadeleye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. RTÜK tarafından yapılan çalışmalar dördüncü bölümde detaylıca işlenecektir.

BÖLÜM 4

MEDYADA ÇOCUK ve ETİK HABERCİLİK

Bu bölümde, öncelikle medyada çocuk konusu; medyada çocuk temsili, çocukların zararlı içeriklerden korunması, medyanın çocuk ihmal ve istismarındaki yeri ve konuya ilişkin yasal düzenlemeler kapsamında anlatılmıştır. Bölümün diğer kısmını ise televizyon haberleri ve haberlerde çocuğa yer verilirken gözetilmesi gereken etik ilkeler yer almaktadır.

4.1. Medya ve Çocuk

Medya ve çocuk ilişkisi, medyanın var olmasıyla başlamış ve günümüze kadar problematik bir biçimde süregelmiştir. Yapılan literatür çalışmalarının sonucunda medyada çocuğun temsilinin bir sorun olarak görüldüğü, medyanın çocuk hakları ihlali yaptığı, çocukların genellikle ihmal ve istismara maruz kalmış halleriyle gündeme geldiği tespitleriyle karşılaşılmıştır. Bu kapsamda, medya ve çocuk ilişkini anlayabilmemiz için öncelikle medyada çocuğun temsiline, çocuk hakları bağlamında medyaya, ihmal ve istismar olaylarında medyanın rolüne ve çocukların korunması bağlamında yer alan yasal düzenlemelerin incelenmesi gereklidir.

4.1.1. Medyada Çocuk Temsili

Günümüzde toplumlar kitle iletişim araçlarıyla kuşatılmış durumdadır. Medyanın etkisi, günlük yaşamda büyük bir kolaylık sağlamasıyla insanların hayatında önemli boyutlara ulaşmıştır. Artık medyanın hayatımızın neredeyse her alanında bilgilendirici ve yönlendirici bir gücü vardır. İnsanlar günlük yaşamla ilgili çeşitli olayların bilgisine kitle iletişim araçlarıyla erişim sağlamakta ve olayları medyanın sunduğu şekilde anlamlandırmaktadır. Bu noktada, olayların bağlamından koparılmadan, tüm gerçekliğiyle ve objektif bir biçimde aktarılması önemlidir. Medya tarafından olayların sunuluş biçimi yani temsili, toplumun algılarını ve düşüncelerini şekillendirmektedir. Bu nedenle, temsil kavramının ve medyada temsil olgusunun üzerinde durulması önemlidir.

Gerçeğin temsil edilmesi, onun olduğu gibi ortaya konulması anlamına gelmemektedir. Temsil, olayların temsil ettikleri kaynakları birebir yansıtmasından ziyade

onların yeniden inşa edildiğini anlatan bir terimdir. Stuart Hall'a, göre temsil etme var olanı anlatma değil, onlara anlam vererek aktarma şekildir. Bu durum bir anlam pratiği, bir anlam üretimidir. Medya ise bu anlamlandırma sürecinin öznesi konumunda karşımıza çıkmaktadır. Medyanın gerçekliği yeniden üretmesi ve anlamlandırmasıyla birlikte gerçeklik olgusu artık medyanın sunduğu şekilde algılanmaktadır. Medya araştırmacıları için önemli olan, gerçeğin kendisinden ziyade medyada sunuluş biçimidir. İnsanları asıl etkileyen, bilinçlerini yöneten de aslında medya gerçekliğidir. Medya yansıttığı olayların hem oluşumunda hem de yapılanmasında önemli bir rol oynamaktadır (İnceoğlu & Akıner, 2011, s. 117).

Medya, izleyiciye göre de sunuş biçimini belirleyebilir. Güven'e göre, medya, ürünlerini pazarlarken hedef kitleyi etkileyebilecek mesajlar üretme amacıyla ve bu mesajların kabul görmesi için uygun sosyal tipler ve kişilerden yararlanmaktadır. Bu açıdan çocuk, medya ürünleri içinde yer alan ya da piyasaya sürülen ürünlerin pazarlanmasında yararlanılan bir özne haline gelmektedir. Medyanın ürettiği normal ve anormal çocuk imgeleri toplumsal algıya yön vermektedir (Güven, 2015, s. 11). Günümüzde çocuk, medya evreninin doğal bir üyesi haline gelmiştir. Bugün bazı yazarlar tarafından kurgu olarak inşa edilmiş bir gerçeklik olarak, bazıları tarafından ise insan evriminin doğal ve ayrı bir hali olarak görülen çocukluk, tüketim ekonomisinin bir pazarı haline gelmiştir (İçin Akçalı, 2020). Böylelikle çocuk, medya tarafından en çok talep göreceği haliyle ekrana yansıtılmaktadır. Bu hususta çocukların medyada temsilinin oyun oynayan, eğlenen, spor yapan ya da başarılı olan çocuklar yerine genellikle istismar mağduru çocuklar, suça karışmış çocuklar ve sokakta yaşayan çocuklar şeklinde yapıldığı görülmektedir. Medya içeriklerinde çocukların hangi bağlamda ve rollerde kullanıldığı sorgulanırken, o bağlam ve rolün yarattığı çocuk imgesi de sorgulanabilmelidir (Kotanlı Kızıloğlu, 2020, s. 130).

Medyada kişiler, olaylar, olgular ve kurumlar üzerinden üretilen temsillerin toplumda karşılaşıldığı haliyle olmadığı gözlemlenebilir. Temsil diye görüntülenen, söylenen veya yansıtılan durumlar bir süzgeçten geçirilerek medyada yer bulmaktadır. Medya, kimi zaman gerçek dünyayı idealize ederek ve kurgulayarak izleyiciye sunmaktadır. Bu nedenle reklamlarda, dizilerde ve filmlerdeki temsillerin söylem ve davranışları özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde bireylerin kendini ifade ediş biçimini etkilemektedir (Yetim ve Yetim, 2008, s. 96). Güven'in televizyon dizilerinde çocukların temsili üzerine yaptığı araştırmada, çocuklar ancak yetişkinlerin hayatı içinde yer alan tamamlayıcı bir öge ya da aksesuar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, çocuklar verilmek istenilen bir mesajın

aracı olarak kullanılmakta ve hatta bu düşüncelerin yeniden üretimlerini sağlamaktadır. Aynı zamanda bu araştırmaya göre, dizilerde çocuklar ya "iyi" ya da "mağdur" rollerini üstlenmişlerdir (2014, s. 133). Bu durum, haberlerde ise çocukları bir uçta "tehlikeli ve suçlu" diğer uçta "kurban ve mağdur" olarak temsil ederek karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, ortaya şeytan çocuklar ve melek çocuklar olmak üzere iki başat çocuk imgesi çıkmaktadır (Alankuş, 2012, s. 37). Bu temsillerden yola çıkarak toplumun da çocuğun hep bu yönleriyle nitelendirme eğiliminde olduğunu görmekteyiz.

Kültürel normlar da çocuklara yönelik tutum ve davranışlarda yönlendirici olabilmektedir. Toplumun çocuğa ve çocukluğa ilişkin algılayışı medyada çocuğun temsilini etkilemektedir. Medyaya yansıyan çocuklar ve çocukluğa ilişkin temsiller, gençler için rol-model oluşturarak, onların kendi yaşamlarındaki tutum ve beklentileri konusunda etkileyici rol oynamaktadır. Medyanın çocuğu temsil etme şekli veya görmezden gelişi, çocuklar adına alınan kararları da etkileyebilmektedir. Bu nedenlerden dolayı çocuğun medyada temsili toplumsal politikaları da etkilediği için oldukça önemlidir (UNICEF, 2007, s. 39).

Çocuk söz konusu olduğunda, medyada üretilen düşünce ve değerler sahte bir gerçeklik kazanabilmekte ve hatta kimi zaman gerçeğin yerine geçebilmektedir. Medya aracılığıyla oluşturulan temsillerin ürettiği anlamlar daha kalıcı ve düzeltilmesi zor olan önyargılar haline gelmekte, bu esnada medya herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Bu temsillere örnek olarak sokakta kalan ya da yetiştirme yurtlarında yaşayan çocukların nasıl çocuklar olduğu, suça karışmış çocukların ne tür bir hayat bakışına sahip oldukları, üstün zekâlı çocukların nasıl davranması gerektiği şeklinde durumlar verilebilmektedir (Köseoğlu, 2021, s. 102).

Yetişkinlerin dünyası olan medyada yine yetişkinler tarafından oluşturulan temsillerle kendine yer bulan çocuk, medyada temsil edilirken yalnızca pasif bir alıcı değildir. Çocuk, kendisine biçilen rolleri kullanarak kendi temsillerini yeniden biçimlendirir. Bu döngüde medya en önemli yapı taşıdır. Toplumda çocuğun yerinin belirlenmesi ve ileride sağlıklı bireylere yani sağlıklı toplumlara dönüşebilmesi için medya, çocuğu objektif ve pedagojik açıdan en doğru şekilde temsil etmelidir.

4.1.2. Çocuk Hakları Bağlamında Medya

Çocuk hakları konusunda kamuoyunda farkındalık yaratılması açısından kitle iletişim araçları önemlidir. Tıpkı toplumdaki diğer kurumlar gibi medya da çocuk haklarının

korunmasına ve bu hakların geliştirilmesine destek olmaktadır. Bu anlamda, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, medyanın çocuk hakları konusundaki sorumluluğunu nasıl yerine getirebileceği hususunda temel prensipleri ortaya koymaktadır. ÇHS'nin 12. maddesi, çocuklara kendileriyle ilgili konularda görüş bildirme hakkını tanır. 13. maddede yer alan "*Bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğü içerir"* ifadesi, çocukların düşünce özgürlüğü konusuna düzenleme getirmiştir. Söz konusu maddeyle, medyada çocukların sesinin daha fazla duyulmasının desteklenmesine ilişkin açık bir mesaj verilmektedir (UNICEF, 2007, s. 35). ÇHS'nin 17. maddesi ise direkt olarak kitle iletişim araçlarının çocuk hakları bağlamındaki rolüne odaklanmaktadır. Bu maddede yer alan "*Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar*" şeklindeki ifade, medya aracılığıyla çocukların bilgi alma ve haberleşme gibi hak ve özgürlüklerinin gerçekleşebileceğini vurgulamakta ve sözleşmeyi imzalayan taraf devletlere medyada çocuk haklarının korunması hususunda özel bir sorumluluk yüklemektedir. Buna göre, çocuk haklarının korunabilmesi için medya bu konuda duyarlı davranmalı, çocuklar için toplumsal ve kültürel yararı olan yayıncılık politikası geliştirmelidir. Sözleşmenin ayrıca 29. maddesi sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin medya aracılığıyla desteklenen çocuk eğitiminin amaçlarının öncelikli olarak çocukların yüksek yararını gerçekleştirilmesini hedeflemesi gerektiğini belirtir (Avcı, 2011, s.93).

1999 yılında medya mensupları ve çocuk hakları uzmanları medyanın dünya çapında çocuk haklarının gelişmesi hususunda önemli unsurları belirlemek için Norveç'in başkenti Oslo'da bir araya gelmiştir. Bu toplantının sonucunda, medyanın çocuk hakları üzerinde oynayabileceği roller şu beş başlık altında toplamıştır: Çocukların medyaya erişim hakkı, medya eğitimine ve okuryazarlığına erişim hakkı, medyaya katılma hakkı, medyadan ve ekrandaki şiddetten korunma hakkı, medyanın çocuk haklarını koruma ve tanıtmadaki rolü. Bu tartışmalar neticesinde ortaya çıkan "Oslo Çağrısı"yla birlikte, medyada çocukların ve onların haklarının çok yönlü dünyasına bir giriş yapılmıştır. Bu çağrıya göre, medyanın çocuğun yaşamının her alanında rolü vardır. Böylelikle, çocuk ve medya arasındaki karmaşık ilişki keşfedilmiş ve buna dahil olan her kesime ulaşmıştır. Bunların arasında, devletler, kamu kurumları, çocuklar için faaliyetlerde bulunan kuruluşlar ve bireyler, medya

profesyonelleri, medya kuruluşu yöneticileri dahil olmak üzere çocuklar ve gençler, anne babalar, öğretmenler ve araştırmacılar yer almaktadır (UNICEF, 2007, s. 35).

Çocuk hakları ve çocukların korunması bağlamında medya çift taraflı bir yapıya sahiptir. Bu yapının bir tarafı çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine zarar verebilecek içeriklere maruz kalmasını önleyici eylemlerde bulunmaktır. Medya alanındaki korumanın diğer tarafı ise çocukların medya içeriklerinde yer alırken haklarının ihlal edilmemesidir. Gündüz kuşağı programları, haberler ve reklamlarda yer alan çocukların görebilecekleri zararların belirlenmesi ve bu zararlardan korunması için uyulması gereken kurallar oluşturulmalıdır. Bu ikili koruma, hem yasalarla çerçevelenmekte hem de etik kurallarla desteklenmektedir (Ruhdan, 2014, s. 153). Bu bağlamda, medyada çocukların korunması hususu ilk olarak medyada çocukların zararlı yayınlardan korunması, ikinci olarak da medyada yer alan çocukların haklarının korunması şeklinde incelenmelidir.

4.1.3. Çocukların Zararlı İçeriklerden Korunması

Medyada çocukları koruyucu düzenlemeler, çocukların medyaya erişimin engellenmesi için değil medya içeriğindeki istenmeyen unsurlara karşı çocukları korumak için vardır. Bahsi geçen unsur iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi pornografi ya da pedofili gibi çocukların cinsel bir nesne olarak yer almalarına tolerans gösterilemeyecek kadar hassas olan ve yasalar tarafından da yasak olarak kabul edilen yasadışı içeriklerdir. Diğeri ise, yasal olarak yayınlanmasında herhangi bir engel olmayan fakat çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek zararlı içeriklerdir. Her iki içerik türü de medya için bir düzenleme konusu olup farklı yaklaşım ve tedbirleri gerektirmektedir (Timisi, 2011, s. 146).

Çocuklar belli bir yaşa kadar net bir biçimde gerçek ile gerçek olmayanı ayırt edemeyebilirler. Televizyonda gördükleri durumların bir oyun ya da temsil olduğunu düşünmeyerek gerçek olduğu algısına kapılabilirler. Hatta çok küçük çocuklar, televizyonda gördükleri insanların televizyon kutusunun içine girmiş küçük insanlar olduğunu bile düşünebilirler. Çocuklar genellikle pasif izleyici rolündedir. Onların gördüklerini ayıklama, algıladıklarını seçme ve değerlendirme için zamanları yoktur. Çocuklar gördüğü şeylere özenir ve taklit ederler. Bu durum özellikle çocukların şiddet sahnelerine maruz kalmasında etkilidir. Öztürk, bu konuda yaptığı araştırmalar sonucunda televizyon izlemenin çocuklar üzerinde saldırganlığı artırıcı bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda araştırmaya

göre çocuklar bu sahneleri gördükleri zaman gerçeğin kendisi sanabilir, korkuya kapılıp ürkebilirler (2002, s. 70).

Zararlı etkilerden çocukları korumak için başta aileye, medya mensuplarına ve devlete görevler düşmektedir. Devlet, çocukları diğer her alanda olduğu gibi zararlı yayınlardan korunma hakkını da hukuksal bir çerçevede ele almıştır. Bu doğrultuda 6112 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun düzenlenmiştir. 2018 yılında RTÜK tarafından Aile ve Çocuk Dostu Yapım Ve Dizilerin Teşvik Edilmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır. Uluslararası düzeyde ise, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, kitle iletişim hukukunun uluslararası kaynakları arasında bu alanı doğrudan düzenleyen en önemli metindir.

Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'unda çocukların zararlı içeriklerden korunmasına yönelik hükümler getirilmiştir.

Kanun'un 8. Maddesine 1. fıkrasına göre yayın hizmeleri:

(ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.

(h) Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.

(m) Dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.

(n) Müstehcen olamaz.

Kanun'un 8.maddesi 2. Fıkrasına göre,

Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılsa dahi yayınlanamaz.

Kanun'un 9. Maddesine göre ticari iletişim;

(ç) Çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlakî gelişimine zarar vermemek, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın almaya veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemek; çocukları reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemek; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemek veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemek,zorundadır.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun "Görev ve Yetkiler" başlıklı 37'nci maddesinin birinci fıkrasına eklenen (y) bendiyle *"Yayın hizmetlerinde ailenin ve çocukların korunması ilkesini gözeterek, ailenin bütünlüğü ve sürekliliği ile çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini destekleyecek nitelikteki aile ve çocuk dostu yapım ve dizileri, Üst Kurulca bir önceki yılda uygulanan idari para cezalarının yüzde yirmisini aşmamak kaydıyla, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) ile birlikte belirlenecek usul ve esaslara göre teşvik etmek"* hükmü getirilmiştir. Söz konusu hükümle, RTÜK'e Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile birlikte belirlenecek usul ve esaslara göre aile ve çocuk dostu yapım ve dizilerin teşvik edilmesi görev ve sorumluluğu verilmiş ve ilgili Bakanlıkla ortak yapılan çalışmalar sonucunda "Aile ve Çocuk Dostu Yapım ve Dizilerin Teşvik Edilmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 8 Mayıs 2018 tarihli ve 30415 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle, çocukların ve gençlerin kişilik gelişimini destekleyen ilgi, yetenek ve becerileri ön plana çıkaran, çocuklara doğru bilgi edinme yollarının öğreten, eleştirel düşünme ve karar alma becerilerinin kazandıran ve çocukların bilimsel, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlere yönlendiren türde içerikler RTÜK ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından desteklenecektir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu çocuklarının üstün yaranını gözeterek onları zararlı içeriklerden korumak için kanun ve yönetmekliklerle yasal düzenlemeler yapmıştır. RTÜK'ün çocukların haklarının korunmasına yönelik diğer uygulamaları aşağıda sıralanmıştır:

Koruyucu Sembol Sistemi: 6112 Sayılı Kanun'un 24. maddesinde yer alan "*Medya hizmet sağlayıcılar, koruyucu sembol sistemi kullanarak, izleyicileri program hizmetlerinin içeriği hakkında sesli veya yazılı olarak bilgilendirir."* ifadesiyle, "Akıllı İşaretler" olarak adlandırılan bilgilendirici sınıflandırma sistemi görsel ve işitsel medya için zorunlu tutmuştur. Bu sistem, çocukların ve gençlerin zararlı yayın içeriklerinden korunması konusunda televizyon yayıncılarının, anne babaların ve toplumun üzerine düşen sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmaktadır.

Medya Okuryazarlığı: Başta çocuklar olmak üzere bütün bireylerin medyanın kullandığı mesajları algılayıp, okuyup kendi mesajlarını üretmeleri medya okuryazarlığı ile mümkündür. 2007 yılında, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığının işbirliği neticesinde hayata geçirilen Medya Okuryazarlığı Projesi'yle birlikte çocukların

eleştirel değerlendirme becerilerini artırmaya ve onları birer aktif izleyici statüsüne getirmeye çalışılmaktadır.

İyi Uykular Çocuklar: Proje, akşamları saat 21:30'dan itibaren çocukların uyku saatinin geldiğini hatırlatmak amacıyla tüm ulusal televizyon kanallarında belirlenen animasyonların yayınlanmasını kapsamaktadır. Böylelikle, hem çocukların akşamları erken uyuma alışkanlığının kazandırılmasını hem de çocukların geç saatlerde yayınlanan televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden korunmasını amaçlamaktadır.

Medyada çocuk haklarının tam anlamıyla korunması için bahsi geçen hukuki düzenlemeler ve yasal uygulamaların yanında bu düzenlemeleri destekleyici yaklaşım gösteren bir medya ortamının olması gerekmektedir. Çocukların doğru bilgi edinme ve zararlı etkilerden korunması için medya üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Hem devlet hem medya kuruluşları tarafından yapılan düzenlemelerden sonra çocukların zararlı içeriklerden korunmasında en büyük ve asıl sorumluluk aileye aittir. Ailenin medya okuryazarlığı konusunda bilinçli davranması ve çocukların medya araç gereçleriyle geçirdiği zamanın kontrolünü sağlaması, çocukların zararlı yayınlardan korunmasındaki temel esaslarındandır.

Medyanın çocuk haklarıyla ilgili diğer sorumluluğu ise medyada yer alan çocuklarla ilgilidir. Her gün karşımıza çocukların öznesi olduğu haberler ve programlar çıkmaktadır. Bu durum, çocuğun medyada temsilinden, medyada yer alan çocuğun kişilik haklarına kadar geniş bir yelpazede önem arz etmektedir. Medya kuruluşları, bazı zamanlarda çocukları birer sansasyonel reyting malzemesi halinde sunabilmektedir. Bu husus ile ilgili medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve kamudaki ilişkili kuruluşlar etik ilke rehberi yayınlamışlardır. Etik ilkeler konusu ilerleyen başlıklarda ele alınacak olup çocukların medyada yer alış şekli, ihmal ve istismar olayları bağlamında incelecektir.

4.1.4. Medyanın Çocuk İhmal ve İstismarındaki Yeri ve Önemi

Medyanın toplumsal bilinçlenme, toplumsal hareketler ve kamuoyu oluşturma konusunda bilinen etkileri vardır. Toplumda bir konuda farkındalık veya kamuoyu oluşturulabilmesi için iletişim araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal hareketler ve kitle iletişim araçları arasında sıkı bir bağlılığın olması gerekmektedir. Medya yapısı ile sağlanan iletişim sayesinde toplumlarda ortak bilinç oluşmaktadır (Vardarlıer & Zafer, 2019, s. 359). Toplumumuzun en büyük sorunlarından biri olan çocuk ihmal ve

istismarıyla mücadele konusunda medya etkili bir güçtür. Bu noktada medya, çocuğun temel hak ve özgürlüklerini topluma duyurmayı, toplumsal bilinç ve duyarlılık oluşturmayı hedeflemelidir (Karahan, t.y., s. 71). Medyanın çocuk istismarı ve çocuk koruma ile ilgili rolü, bu sorunun politikacıların akıllarına getirilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca, kamuoyunun çocuklarla ilgili kaygısının siyasi gündemden düşmemesi için çocuğun korunması ile ilgili içeriklerin medyada yer alması, hayati önem taşımaktadır (Goddard & Saunders, 2001).

Medyadaki çocuk istismarı doğrudan çocuğun medyada temsiliyle ilişkilidir. Çocuk, medyada çoğunlukla istismar mağduru olarak yer almakta ve bu nedenle yeniden istismar edilebilmektedir. Öte yandan, temsil konusuna bir başka bakış açısıyla bakıldığında, istismar mağduru çocukların ilerleyen yaşlarında şiddete meyilli bireyler olabileceğine dair ifadelerin medyada sıklıkla kullanılması da temsil konusunun en başta gelen sorunlardan biridir. Bu sorun, toplumda çocukların genellikle ya tehdit altında ya da tehdit edici olarak algılanmasına yol açmaktadır (Temel & Davulcu, 2021).

Medya, ihmal ve istismar olaylarını hem duyurmada hem de mağdur çocukları korumada etkili bir faktördür. Öte yandan, medyanın çocukları korumaya yönelik faaliyetleri yeterli gelmemekle birlikte kimi zaman çocukların medyada da mağdur edildiğini görmekteyiz. Kurgusal metinler olan dizilerde reyting kaygısıyla hareket ederek insanların acıma duygusunu harekete geçirecek ses ve görüntü kullanımıyla karşılaşmaktayız. Gerçek olaylara dayalı programlar olan haber bültenleri ve gündüz kuşağı programlarında ise çocuğun kurban, mağdur, kaçırılmış veya istismara uğramış hikâyelerini ekranlarda görmekteyiz. Çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin etik ilkelere uygun verilmemesi, gündüz kuşağı programlarında çocukların bu mağduriyetinin işlenmesi ve dizilerde çocukların mağdur veya kötü hallerinin temsilinin yapılması, medyada çocukların korunması ilkesine ters düşmektedir.

Çocukların günlük yaşamda karşılaştığı tehlikeler ve kötü muameleler topluma medya aracılığıyla da duyurulmaktadır. Çocukların korunması konusunda ailelere, devlete, sivil toplum kuruluşlarına düşen görevler medyayı da ilgilendirmektedir. Medya bünyesinde barındırdığı zararlı içeriklerden çocukların korumaya yönelik faaliyetleri yeterli olmaması ve medyada hak ihlallerinin söz konusu olması nedeniyle bu korumanın denetimi sağlanmalıdır.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ile radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi Radyo ve

Televizyon Üst Kurulu'na verilmiştir. Çocukların zararlı içeriklerden korunması bölümünde bahsi geçtiği üzere, 6112 sayılı Kanun'da çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimine zarar veren içerikte programların yayınlanmasına müsaade edilmemektedir. Bu kanunla, çocukların medyadaki zararlı içeriklerden korunması hedeflenirken RTÜK tarafından yayınlanan yönetmelikler, yayın ilkleri ve örnek kararlarla medyada çocukların korunması amaçlanmaktadır.

Öte yandan, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu çocuk ihmal ve istismarı konusundaki yaptırım gücünü yalnızca geleneksel medyada değil, dijital medyada da kullanabilmektedir. 1 Ağustos 2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan "Radyo, Televizyon Ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik"le radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin internet ortamından sunumuna, iletimine, medya hizmet sağlayıcılara yayın lisansı, platform işletmecilerine de yayın iletim yetkisi verilmesine ve söz konusu yayınların denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin yayınlanmasının ardından, RTÜK tarafından günümüzde en büyük dijital platformlardan biri olan Netflix Türkiye yayın kataloğunda yer alan "Cuties (Minnoşlar)" adlı filmin fragmanını incelemesi sonucunda aldığı kararla dünyaya örnek olmuştur. Bahsi geçen film, hem Türkiye'de hem de dünyada tepkilere neden olmuştur. Fransızca adı "Mignonnes" olan filmin Netflix'in yayın kataloğunda yer alan konusunun; *"11 yaşındaki Amy, twerk yapan bir dans grubuna hayran kalır. Onlara katılma umuduyla dişiliğini keşfetmeye başlayarak aile geleneklerine meydan okur."* şeklindeyken tüm dünyadan gelen tepkiler doğrultusunda *"11 yaşındaki Amy, kendine has tarzı ile dans eden bir dans grubuna hayran kalır ve onlara katılma umuduyla aile geleneklerine meydan okur."* şeklinde değiştirilmiştir. Hem konusunun içeriğinde yer alan ifadeler hem fragmanda yer alan kız çocuklarının yetişkinlere özgü twerk adlı dansı yapması hem de "çocuk filmi" adı altında yayınlanan ve oyuncuların büyük bir kısmı çocuk olmasına rağmen izleyici kitle yaşının 18 yaş ve üzeri olduğu belirtilen bu filmin kesin bir biçimde çocuk istismarına neden olduğu kanaatine varılmıştır. Konuya ilişkin sosyal medyada da dünya çapında "#netflixpedofilia", Türkiye'de "#minnoşlaryayınlanmasın" etiketleriyle bu konuda yüz binlerce tweet atılmıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uzmanları ilgili içerik kapsamında rapor düzenlemiştir. Raporda geçen ifadelerle, medyanın toplumda farkındalık oluşturma konusunda önemli bir yeri olduğu, medyada çocuk istismarı ve pedofili gibi eylemlere müsaade edilmeyeceği, ayrıca seç-izle platformlarında dahi bu konunun hassasiyetle işlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu rapor neticesinde, filmin fragmanının 6112 sayılı

Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinde yer alan; "Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez." hükmünü ihlal ettiği değerlendirilmiştir. Bu sebeple, yayıncı kuruluşun söz konusu programı kataloğundan çıkarması gerektiğine oy birliğiyle karar verilmiştir. 9 Eylül 2020'de yayınlanacağı duyurulan Cuties adlı film, Netflix Türkiye yayın kataloğunda sadece fragmanıyla yer almış, 3 Eylül 2020 tarihli Üst Kurul Kararı'yla ülkemizde yayınlanmamıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun çocuk istismarı konusundaki hassasiyeti ve Netflix'e uyguladığı yaptırım dünya basınında yer almıştır. Dünya çapında tepkilere neden olan bu film, Türkiye dışında birçok ülkede Netflix'in kataloğunda yer almaya devam etmiştir. Filmin Netflix'te yayınlanmasıyla birlikte dünyadaki tepkiler daha da büyümüştür. Change.org adlı sitede ise bu film yayınlandıktan sonra 600 binden fazla kişi "Cancel Netflix subscription" (Netflix üyeliğini iptal et) adlı kampanyaya imza atmıştır.

NTV'nin internet sitesinde "*Abonelik analiz sitesi Antenna'nın verilerine göre, Fransız yapımı Cuties'in (Minnoşlar) 9 Eylül'de yayına girmesinin ardından son 5 günde Netflix abonelik iptalleri, 13 Ağustos-12 Eylül tarihleri arasındaki iptal sayısına oranla 5 kat arttı… Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), geçtiğimiz hafta dünya çapında tepki alan filmin yayından kaldırılmasına karar verdi. " (NTV, 18.09.2020)* ifadelerinin yer aldığı habere göre, Netflix'in söz konusu filmin çocuk istismarı olmadığını ve filmin arkasında durduğunu belirtmesi üzerine üye sayısında ciddi oranda düşüş yaşamıştır. Türkiye'den sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Teksas Eyaletinde bir jüri tarafından *Cuties* adlı film nedenliyle Netflix'e dava açılmıştır. NTV'nin internet sayfasında bu durum şu şekilde aktarılmıştır:

"Tepkiler ve RTÜK kararı neticesinde Türkiye'de gösterilmeyecek olan film, dünyada da benzer tepkilere yol açıyor. Netflix, twerk dans ekibine katılan bir kız çocuğunun etrafında dönen Cuties filmindeki çocukların "ahlaksız tasviri" gerekçe gösterilerek ABD'nin Teksas eyaletinde dava edildi." (NTV, 07.10.2020).

Diğer ülkelerde de büyük tepkilere yol açmasına ve izleyicilerin aboneliklerini iptal etmesine rağmen *Cuties* adlı film gösterime devam etmiş, Türkiye'den başka hiçbir ülkede katalogdan çıkarılmamıştır. RTÜK'ün bu anlamda çocuk istismarıyla mücadelede gösterdiği tutum, dünyada bir ilk olmuştur. Türkiye'de medyayı düzenleme ve denetleme konusunda yetki sahibi olan RTÜK, bu konuda dünyaya örnek olmuş ve medyada çocuk istismarına yol açacak hiçbir oluşuma izin verilmeyeceğini göstermiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, medyada çocuk istismarıyla mücadele kapsamında 11 Ocak 2022 tarihinde "Çocuk Dostu Yayıncılık Çalıştayı" düzenlenmiştir. Çocuk istismarı konusunda öne çıkan çalışmalarda bulunan dernekler ve medya kuruluşlarından gelen temsilcilerin katkılarıyla gerçekleştirilen bu çalıştayda, medyada çocuk istismarıyla mücadele hususunda istişarelerde bulunulmuştur. İki oturum şeklinde gerçekleşen çalıştayın ilk oturumunda haberlerde ve güncel programlarda çocuk istismarının yer alışı, ikinci oturumunda ise dizi ve filmlerde yani kurgusal programlarda çocuk istismarının nasıl işlendiği tartışılmıştır. Hem gerçek olaylar odaklı programlar(haberler, gündüz kuşağı programları, tartışma programları) hem de kurgusal yapımlar (dizi, film, reklam) için iki ayrı etik ilke rehberi hazırlanmıştır. Çocuk Dostu Yayıncılık Çalıştayı sonucunda paydaşların tamamının görüşleri doğrultusunda daha sonra yayınlanacak olan Çocuk Dostu Yayıncılık İlke Rehberi'yle çocuğun üstün yararı gözetilerek, çocuk haklarına duyarlı, çocuğun iyicil temsilini sağlayan ve çocuk dostu olarak nitelendirilebilecek bir medya ortamına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

4.2. Televizyon Haberlerinde Çocuk ve Etik Habercilik

Medyada çocuğun konu edinildiği en önemli yerlerden biri televizyon haberleridir. Bu bağlamda, öncelikli olarak televizyon haberlerini, çocuğun televizyon haberlerindeki temsilini ve haberlerde çocukların korunmasına yönelik dikkat edilmesi gereken hususları incelememiz gerekmektedir.

4.2.1. Televizyon Haberleri

Haber, toplumda her kesimden birçok kişiyi ilgilendiren, etkileyen, doğruluğuna emin olunan herhangi bir olayın, düşünce ya da görüşün zamanında ve halkın anlayabileceği biçimde verilmesidir. Günlük hayatta bireysel olarak şahit olunan olaylar haber olarak tanımlanmamaktadır. Haber, kitle iletişim araçlarıyla duyulan/izlenen/okunan, şüphe duyulmayan, kaynağını nesnel dünyadan alan bilgilerdir (Alankuş, 2012, s. 205) Günümüzde haber kavramı giderek görsel bir hale gelmiştir. Teknolojinin de gelişmesiyle radyo- televizyon haberciliği hızla yükselerek bol resimli kitle gazetelerinin önüne geçmiştir. Modern toplumlarda televizyon insanların günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü kapladığından günümüzde hala en önemli kitle iletişim araçlarından biri olarak görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011).

Televizyon programlarının bir çeşidi olarak karşımıza çıkan televizyon haberleri, profesyonel gösteri teknikleri ile drama düzenleri çerçevesinde kurgulanmakta ve sahnelenmektedir. Nesnellik, tarafsızlık, doğruluk gibi çeşitli yazılı basında geçerli olan gazetecilik kodları televizyon haberciliği için de geçerlidir. Televizyon haberlerini yazılı basından ayıran en önemli fark, kamerayla gelen görselliktir. Görsel ve işitsel bir araç olduğu için televizyon haberleri diğer haberleşme kaynaklarından ayrılmaktadır. Görsel alanın daha ilgi çekici olmasına bağlı olarak televizyon haberleri, radyo ve gazete haberine göre daha ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Bu durum, haberin inandırıcılığını artırırken, izleyiciye kendisinin de dahil olduğu hissini uyandırmaktadır. Görüntü kullanımı, söz konusu olayın nasıl bir ortamda ve hangi şartlarda meydana geldiğini de izleyiciye göstermekte ve olayla ilgili ipuçları vermektedir. Böylelikle görüntü, haber metninin onaylayıcısı ve tamamlayıcısı haline gelmektedir. Öte yandan, televizyon haberlerinin en güçlü yanını oluşturan görsellik, en zayıf ve tartışılan yanına dönüşebilmektedir (Çil, 2007, s. 35).

Gelişen ve değişen görüntülü medya ortamlarının kullanımının artmasıyla görüntünün anlamı ve değeri de değişmiştir. Bu bağlamda haber, içeriğinde gösterilecek bir şeyler varsa haber olarak nitelendirilir ve izleyiciye bu şekilde sunulur hale gelmiştir (Ramonet, 2000, s. 54). Televizyon kuruluşları reyting kaygısıyla haberlerini daha ilgi çekilir hale getirebilmek için pek çok girişimde bulunmaktadır. Haberlerin pazarlanması haline gelen bu durumla haber ve eğlencenin karışımı melez bir tür olan infotainment (bilgi-eğlence, eğlendirici bilgilendirme) türü habercilik geniş bir yayılıma ulaşmıştır. Bu tür habercilikte gerçekle kurgu birbirine karışmış ve yaşanan olaylar bir medya gösterisine dönüştürülerek izleyiciye film tadında haberler sunulmaya başlanmıştır (Emel, 2013). Bu anlayışla, olayların magazin değeri artık haberin niteliğinde bir ölçüt olmuştur. Eğlence, dram, aksiyon ve ajitasyon gibi ögelerle haberin etkisinin artırılması, medya kuruluşlarının reyting amaçlı sansasyonel malzemeler kullanması haberin niteliklerine ters düşmektedir.

Haber kavramına yönelik yaklaşımlarda tam bir uzlaşma sağlanmasa da haberin belirli niteliklere sahip olması gerektiği konusunda ortak bir düşünce bulunmaktadır. Buna göre, haberler doğruluk, gerçeklik, nesnellik ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde oluşturulmalıdır. Bununla beraber, haberin oluşum safhaları göz önünde bulundurulduğunda her aşamasında öznellikten bahsetmek mümkündür. Olay yerinde yapılan sunumlarda, metin ve olay akışını oluşturulmasında, sunucunun haberi sunarken bulunduğu yorumlarda bilinçli ya da bilinçsiz kişisel yargılar habere katılmaktadır (Çil, 2007).

Baudrillard,'a göre yaşadığımız dünya düzeni televizyon ve haber düzeyinde olup bitmektedir (1998, s. 73). Ona göre, televizyon, insanların gerçeğe ulaşmasında bir engeldir. İzleyicinin televizyonda gerçek olanı değil, gerçeğin yeniden üretilmiş halini izlemekte olduğunu düşünmektedir. Televizyonun amacının insanları büyülemek olduğunu düşünen Baudrillard' göre televizyon, insanlara görüntülerden oluşmuş bir simülasyon evreni sunar (Ürün, 2009, s. 216).

Hall'a göre, haber medyası dünyada olan olayları topluma doğrudan yansıtmamakta ve gerçekleri bir bağlama oturtarak tanımlamaktadır. Kültürel Çalışmalar yaklaşımına göre bu durum "gerçekliği yeniden inşa/ yapılandırma" ile açıklanır. Medyada gerçekliği belirli bir tarzda kurar ve onu yalnızca yeniden üretmekle kalmaz aynı zamanda onu tanımlar (1994, s. 67). Tıpkı medyada temsil konusunda da değinildiği gibi medya gerçekleri sunan değil, gerçekleri üreten bir konuma gelmiştir. Televizyon haberleri gerçekleri sunarken onları yeniden inşa etmekte ve topluma bu şekilde sunmaktadır.

Günümüzde televizyonun ve televizyon haberlerinin toplum üzerindeki etkisi inkâr edilemez bir boyuttadır. İnsanların önemli bilgi edinme kaynaklarından biri olarak görülen ve toplumun her kesimini ilgilendiren televizyon haberlerinin doğru, gerçek, tarafsız ve ilkelere uygun şekilde verilmesi büyük önem arz etmektedir. Televizyonda bilgi verme amaçlı sunulan haber programlarının insanların gerçeklik algılarını doğrudan etkileyebileceği ve toplumu yönlendireceği varsayımıyla, bu programların neyi nasıl temsil ettiği, izleyiciye nasıl aktardığı, haberin dili, ses ve görüntü kullanımı gibi hususlar dikkatle ele alınmalıdır.

Günümüze kadar çeşitli evrelerden geçen televizyon haberciliği; içerik, teknik ve etik bağlamına birçok çalışma ve eleştirinin konusu olmuştur. Medya kuruluşlarının kimi zaman çocuk haberlerini bile sosyal, ekonomik ve siyasal ortamın durumuna göre farklı şekillerde yayınlandığı da gözlenmektedir.

4.2.2. Televizyon Haberlerinde Çocuk

Medyada çocuklar haber malzemesi olarak görülmekte ve genellikle olumsuz haberlerin baş aktörleri olarak ekranda yer almaktadır. Yapılan literatür taramasının sonucunda çocukların farklı kategorilerde, mağdur hallerinin haberlerde yer alışının araştırmalara konu olduğu gözlemlenmiştir. Çocukların medyada olumsuz içeriklerde yer almasına yönelik çalışmalar incelendiğinde, çocukların haberlerde yer alışına dair yapılan

araştırmaların birçoğu çocukların yazılı basında temsilini araştırdığı görülmüştür. Bu çalışmada ise çocuk ihmal ve istismarı konulu televizyon haberleri incelenecektir. Analiz kısmına geçmeden önce yazılı ve görsel basında çocuk konulu haberlerin incelendiği araştırmalar taranmıştır.

2021 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye nüfusunun yüzde 26.9'u çocuklardan oluşmaktadır (TÜİK, 2021). Böylelikle, ülkemizde nüfusun neredeyse üçte birini çocukların oluşturduğunu söyleyebiliriz. Öte yandan, yapılan araştırmalara bakıldığında ülkemizdeki haberlerde çocuğun bu orana kıyasla yeterince temsil edilmediği, temsil edildiğinde ise ihmal, istismar ve şiddet gibi olumsuz örneklerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Gerçek & Ulusoy, 2019, s. 275).

Türkiye'de çocukların medyada kendilerine çok az yer buldukları görünen bir gerçektir. Bek'in 2005 yılında Türkiye'de çocukların medyada temsili konusunda yaptığı çalışmada haberlerde çocukların çok az yer aldığı görüşünü ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre çocukların yer aldığı haberlerin; %24'ünde suç ve şiddet mağduru olarak, %15,8'inde kaza, afet ve trajedi konularında temsil edildikleri sonucuna varılmıştır. Haberlerde çocuklarla ilgili en az işlenen konu ise % 0.05 ile çocuk işçiliği olmuştur (Gencel Bek, 2011, s. 25).

2021 yılında yapılan "Çocuk Konulu Haberlerin Medyada Temsili" adlı araştırmaya göre çocukları konu edinen 183 haberden 129'u olumsuz, 54'ü olumlu içeriklerden oluşmaktadır. Bu durumda, çocukların basında yer alabilmesinin yolu olumsuz koşulların nesnesi olmasıyla mümkün olmaktadır. (Nazlı, Çat, & Kayadayı, 2019, s. 346).

Koç ve Paslı'nın 2020 yılında yaptığı araştırmada toplamda 121 çocuk istismarı ve ihmali konulu haber analiz edilmiştir. İncelenen haberlerde cinsel istismar başlığı altındaki haberlerin toplam haber sayısının %59,7'sini oluşturduğu belirtilmiştir. Araştırmada yer alan haberlerde diğer istismar türlerine ve çocuk ihmali kavramlarına çok fazla değinilmediği görülmüştür (Faruk & Paslı, 2021, s. 110). Böylelikle, medyada çocuk istismarı kavramının yalnızca cinsel istismarla bağdaştırıldığını düşünebiliriz.

2022 yılında Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı İle Mücadele Derneği'nin (UCİM) hazırladığı "Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Çocuklara Yönelik Hak İhlallerini İzleme Raporu"nda medyada cinsel istismara maruz kalan çocukların mahremiyetlerinin korunmasına ilişkin yükümlülüklerin ne ölçüde yerine getirildiğini tespit etmek amacıyla çocuk haberlerinin izlediği araştırmanın sonucunda elde edilen verilere göre haberlerin;

%15'inde Çocuk İzlem Merkezi'nde çocuğun ifadesinin alındığı belirtilmiştir.

%23'ünde çocukların, %26'sında da istismarcının görüntüleri yer almaktadır.

%43'ünde yargılama sürecinde yaşanan çocuk hakları ihlallerine yer verilmektedir.

%46'sında çocuğu örselenmesine neden olabilecek detaylar yer almaktadır.

%51'inde çocuğun haklarını ihlal edebilecek aşırı detaylara yer verilmiştir

%59'unda çocuk ihmal ve istismarının önlenebilmesine yönelik hiçbir bilgi yer almamaktadır

%68'inde istismarcının alacağı cezaya ilişkin bilgilendirme yapılmamıştır (UCİM, 2022).

Raporda açıklanan bu verilere göre haberlerde çocukların mahremiyetlerinin ihlal edildiği tespit edilmiştir. Ördem'in 2019 yılında yaptığı araştırmaya göre ise medyada yer alan çocuğun cinsel istismarı konulu haberler incelenerek yapılan çalışmalar çocukların genel olarak edilgen ve sessiz temsil edildiğini göstermektedir. Bugün, bu konuda birçok araştırma yapılmasına ve medyada çocuğun temsiline yönelik eleştirilerde bulunulmasına rağmen, medyanın çocuk istismarına ilişkin kullandığı söylemin istenilen ölçüde değişmediği görünmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar haberlerinde söylemin ve temsilin genel olarak sessizlik kültürünü içermesi günümüzde hala ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (2019, s. 43). Medyadaki sessizlik kültürü, toplumun cinsel istismara bakış açısını yansıtmakta ve bu sessizliği sürdürmesine neden olmaktadır.

Medyada, çalışan çocuklarla ilgili haberler, çocuk ancak çalışma esnasında kaza geçirdiğinde ya da hayatını kaybettiğinde ekranda yer almaktadır. Medyanın sadece olayları değil, olayların altında yatan sosyolojik, psikolojik ve ekonomik nedenleri sunması da gerekmektedir. Ancak, günümüzde medya içeriklerine bakıldığında da çocuk işçiliğine sebep olan unsurların medya tarafından yeterince açığa çıkarılmadığı ve tartışılmadığı görülmekte, sorumluların kim olduğunun irdelenmediği saptanmaktadır. Habercilik pratikleri bakımından olması gereken, çocukların çalıştırılarak sömürülmesine yol açan nedenlerin açığa çıkarılmasıdır. Çocukların çalıştırılmasının sadece ekonomik nedenlerle ilişkilendirilmesi ve medya içeriğine ağırlıklı olarak bunun yansıtılması yetersiz kalmaktadır (Köseoğlu, 2021, s. 125).

Toplum üzerinde büyük etkiye sahip olan medyanın çocuk evliliği olgusunda da önemli rol oynamaktadır. Çocuk yaşta evlilikler ile ilgili haberlerin nasıl ele alındığı ve olayların nasıl aktarıldığı, bu mevzu üzerine toplumun algısını şekillendirmektedir (Duman & Coşkun, 2019, s. 272). Çocuk yaşta evliliklerin genellikle medyada "çocuk gelin"

ifadeleriyle yer aldığı görülmektedir. Bu tarz söylemler, kız çocuklarının gelin olabileceğine dair bir algı yaratabilmektedir. Ova'nın yaptığı araştırmada, çocuk yaşta evliliklerin medyada meşrulaştırıldığı ve medyanın bu konuda kamusal bir farkındalık uyandıramadığı iddia edilmektedir. Medyada yer alan haberlerde sıklıkla geçen "ailenin rızası", "ailenin evlendirme çabası" gibi ifadelerle ailenin rızasının olması çocukların evlendirilmeleri için mantıklı veya yeterli bir sebepmiş gibi sunulmaktadır (2014, s. 246) Çocuk yaşta evlilik toplumsal bir sorundur. Bu sorundan hareketle, özellikle haberlerle topluma aktarılan bu olayların kişisel bir mesele değil, tüm dünyayı ilgilendiren önemli sosyolojik bir durum olduğu unutulmamalıdır.

Çocuk ihmalinin toplumda en görünür olan ve medyada da sıkça karşımıza çıkan hali sokakta yaşayan çocuklardır. Genellikle haberlerde bu çocuklar "sokak çocuğu" şeklinde anılmaktadır. Bu kavram kimine göre sokakta uyuyan, barınacak bir yeri olmayan kişilere gönderme yaparken; kimisi için de tehlikeli, uzak durulması gereken, hal ve tavırlarından dolayı yanlarına yaklaşılmaması gereken kişilere gönderme yapmaktadır. Bu çocuklar ebeveynlerinin denetim ve gözetiminden ayrı düşmüşler, çocuk ihmali tanımında bahsedildiği gibi asli bir ihtiyaç olan barınma hakları ebeveynleri tarafından sağlanmamıştır ya da sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikler yanlarında olmasına engel olmuştur. Başta medya olmak üzere, birçok alanda asıl olarak araştırılıp irdelenmesi gereken konu bu çocukların uğradığı ihmaldir (Köseoğlu, 2021, 127). Haberlerde sokakta yaşayan çocukları sık sık "sokak çocukları", "tinerci", "kapkaççı" şeklinde onları damgalayan, sokakta yaşayan ya da çalışan çocukları "potansiyel suçlu", "tehlikeli", "zararlı" olarak göstererek "uzak durulması" gereken çocuklar olarak etiketleyen bir temsille karşılaşmaktayız (Serdaroğlu, 2014, s. 65). Televizyon haberlerinde yer alan bu tür söylemler toplumda değişmesi zor bir algı oluşturmakta, medya bu söylemlerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Televizyon haberlerinde potansiyel suçlu olarak yer alan bu çocukların ilerde, yetişkin bireyler olduklarında daha büyük sorun yaşamalarına yol açmaktadır.

Medyada çocukların haberlerde yer alışına ilişkin araştırmaların incelenmesi neticesinde, çocukların televizyon haberlerinde belirli kalıp yargılarla yer aldığı kanaatine varılmıştır. Çocuklar mağdur, sessiz, edilgen, ihmal edilmiş, şiddet veya cinsel istismara uğramış ya da tehlikeli, suç potansiyeli taşıyan halleri ile temsil edilmektedir. Medyanın gerçekleri yeniden üretme gücü düşünüldüğünde bu temsiller toplumdaki çocuk algısını yeniden yaratmaktadır. Çocukların yer aldığı haberlerde olumsuz olayları ön plana çıkarmak yerine olumlu haberleri pekiştirmek her açıdan çocuklar için daha iyi etkileri olacaktır.

Çocuk istismarı ve ihmalinin haberlerde yer alması bir sorun olarak görülmemelidir. Aksine, doğru şekillerde verilmiş haberlerin toplum üzerinde olumlu etkileri de bulunmaktadır. Bu tür haberlerle birlikte toplumda bu suça karşı örgütlenmelerin kurulmasını, çözüm sağlayıcı protestoların düzenlenmesini ve duyar gösteren çeşitli etkinliklerin organize edilmesini sağlamaktadır (Faruk & Paslı, 2021, s. 102). Çocuğun haklarını gözeten, sansasyonel içerikten uzak, yalnızca toplumu bilinçlendirmeye yönelik hazırlanan haberler aslında toplumda çocuk istismarı ve ihmali sorununa yönelik farkındalığı artırmaktadır. Çocukların her türlü sömürü ve istismar riskine açık olmaları nedeniyle çocuklara yönelik koruma politikalarının geliştirilmesi, çocuk haklarını gözeten bir habercilik anlayışının hâkim olması ve çocukların yüksek yararı gözetilerek çocuk dostu bir medya ortamının oluşturulması hususunda duyarlı davranılması gerekmektedir.

Medya aracılığıyla sunulan haberlerin içinde çocukların; onları damgalayan, gurur kırıcı ve mahremiyetine tecavüz niteliği taşıyan ifadelerden yasal düzenlemelerle korunduğu unutulmamalıdır. Çocuklar toplumda zayıf ve güçsüz olarak görülmelerinden ötürü olumsuz haberlerden korunma konusunda haklarını etkin olarak kullanamamaktadır. Haberlerde geçen olumsuz ifadelerin ve çocukların o gün yaşadıkları zor süreçlerin mahremiyet sınırlanın dışına çıkılarak yayınlanmasının nelere sebebiyet verebileceğini, çocuklar birer yetişkin olduğunda bu durumların karşılarına nerede ve nasıl çıkacağını, önlerine ne gibi engeller koyabileceğini bugünden bilmek mümkün değildir. Çocuğun fiil ehliyetine sahip olmadığı bir yaşta meydana gelmiş olaylardan yola çıkılarak haberlerde kullanılan damgalayıcı tanımlamalar veya kategorileştirmeler medya aracılığıyla üretilmiş olmasına rağmen, çocuğun hayatı boyunca kendisine karşı kullanılacak bir tehdit niteliği taşımaktadır. Bu durum onların örselenmesine neden olmakla birlikte hayat boyunca o çocuğun suiistimal edilmesini, toplumdan dışlanmasını ya da istismara açık hale gelmesine sebep olmaktadır çünkü haberciler tarafından üretilen bu ifadeler toplumun belleğinde uzun süre kendisine yer edinmektedir. Çocuk olayın faili de olsa mağduru da olsa medya tarafından aldığı hasar uzun yıllar devam etmektedir (Erdoğan Tosun, 2007 s. 191). Çocukları konu edinen haberlerin yasalarla ve etik ilkelerle denetlenmesinin, bu durumun birçok araştırmaya konu edinilmesinin ve toplumda bu denli tepki görmesinin asıl nedeni çocukların ileriki yaşlarında hala bu olayla anılmaması, toplum tarafından medyanın onları travmatik olaylar etiketleriyle tanınmamasını sağlanmaya çalışılmasından kaynaklanmaktadır.

4.2.3. Çocuk Konulu Haberlerin Sunuluşunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Günümüz yaygın habercilik anlayışı çocuklarla ilgili konulara yeterince yer vermeyen, yer verdiği zaman da onları olayların öznesi konumunda değil pasif bir varlık olarak sunan, çocukların görüşlerini aktarmayan bir medya ortamı olarak değerlendirilmektedir (Üstündağ & Özmen, 2012). Çocukların haberlerde çoğunlukla olumsuz içeriklerle yer alması birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Bu denli hassas içeriğe sahip haberlerin sunuluşunda öne çıkan durumlar arasında haberin dili, görüntü kullanımı ve çocukla görüşme koşulları yer almaktadır.

4.2.3.1. Dil Kullanımı

Haberler, toplumun her kesimine kısa zamanda ulaştığından özellikle çocukları konu edinen haberlerin özenle ve dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Haberlerin gerekli hassasiyetler gözetilerek sunulması ve haber esnasında muhabirin ya da spikerin çocuğu tanımlarken doğru kelimeleri kullanması son derece önem arz etmektedir. Çocuk hakları bağlamında, çocuğun mağdur ya da suç ile ilişkili olarak yer aldığı haberlerde temel olarak;

- Çocuğun isminin yer almaması,
- Çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasına yol açacak yakın çevresinin bilgilerinin verilmemesi,
- Okulunun ya da ikamet ettiği yer ile ilgili unsurların haberde ifade edilmemesi gerekmektedir.

Öte yandan, Özmen'nin yaptığı araştırmaya göre haber bültenlerinde çocuğun yakın çevresi hakkında verilen bilgilerin (ailesi, arkadaşları, komşuları, yaşadığı mahalle, okuduğu okul) çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasına yol açacak derecede haberde yer aldığı görülmektedir. (Özmen, 2012, s. 76).

Çocuklarla ilgili yapılan haberlerin diline yönelik öne çıkan en önemli husus ise bu tarz haberlerin magazinleştirilmesidir. İhmal ve istismar mağduru çocukların yer aldığı haberler karşımıza "12 yaşındaki kıza önce tecavüz etti sonra öldürdü" gibi etik ilkeden uzak başlıklarla çıkmaktadır. Haberi "çocuğa yönelik istismar", "istismarcı yakalandı" gibi sade bir başlıkla; çocuğun adını, yaşını ve nasıl katledildiğini, nasıl tecavüze uğradığını belirtmeden, magazinleştirmeden de vermek mümkündür. Ancak sansasyonel bir başlıkla servis etmek habercilik değil veya yayın dili değil; "teşhircilik" olmaktadır (Bianet, 2021).

Bunların nedeni olarak ise televizyonda reyting, gazetelerde tiraj, internette ise tıklanma gayesi olduğunu söylememiz mümkündür.

4.2.3.2. Görüntü Kullanımı

Çocuk ihmal ve istismarı olaylarının haberleştirilmesi hem mağdur olan çocuğu, hem onun ailesini hem de toplumun tamamını farklı şekillerde etkilemektedir. Medyada ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklara ilişkin haberlerde;

Çocuğun fotoğraf ve videolarının paylaşılması,

İstismar anına ilişkin görsellerin yer alması,

Çocuğun evinin ve okulunun konumu hakkında bilgi verecek görsellerin paylaşılması gibi durumlar çocuğun ikinci kez örselenmesine neden olmaktadır (Faruk & Paslı, 2021, s. 102).

Yargıya intikal eden olaylarda, haberin konusu olan çocukların isim ve görüntüleriyle teşhir edilerek daha sonraki yaşamlarında mağdur olmalarını engellemek için medya yukarıda bahsedilen kurallar uymalıdır. İhmal veya istismar mağduru çocukların yer aldığı haberlerde görsel kullanımına ilişkin birçok olumsuz örnekle karşı karşıya kalmaktayız. Mağdur çocukların görüntülerinin buzlanarak dahi kullanılması, çocuğun teşhir edilmesine ve çocuğun ikinci kez örselenmesine neden olduğu bilinmektedir. Ancak bu durum, kullanılan simgesel görseller için de geçerli olmaktadır. Örneğin, istismara maruz kalmış bir çocuğa dair yapılan haberde, yüz ifadesi korkulu ve yüzünü eliyle kapatmış, yerde çömelmiş ve hemen arkasında erkek bacaklarının yer aldığı, kapının arkasına saklanmış veya eliyle "dur" işareti yapmış bir çocuğu haber görseli olarak kullanmak, çocuklara karşı yalnızca acı duygusunu hissettirmektedir (Bianet, 2021).

4.2.3.3. Çocuklarla Röportaj

Çocukların konu edinildiği haberlerde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da haberlerde çocuklarla görüşme yapılmasıdır. Çalışmamızda çocuklarla röportaj yapılması hususu iki şekilde değerlendirilmektedir. İlk olarak bu çalışmada, çocuğun medyada görünür kılınması amacıyla gerekli koşullar sağlanarak çocuğun kendisiyle ilgili konularda fikir beyan etmesi gerekliliği savunulmaktadır. Öte yandan, çocuklarla röportaj yapılmasına olan diğer bakış açısı ise trajik olaylar ya da çocuğun zarar gördüğü durumlarda çocukla görüşme yapılmaması yönündedir. Özetle, çocuğun bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmeyeceği

durumlarda kendileriyle ilgili konularda duygu ve düşüncelerini aktarabileceği medya ortamının sağlamının sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından kabul edilen Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde, çocuklarla röportaj yapılmasına ilişkin etik kurallar şu ifadeyle yer almaktadır: "Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır." (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2007). Bu ilkeyle, haberin üretim sürecinde çocuklarla görüşme yapılırken onların zarar görmesini önlemeye yönelik bir hüküm getirilerek çocuk haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bir çocukla röportaj yapılırken;

Çocuğun yaşının göz önünde bulundurulması,

Çocuktan ve gerekirse ebeveyninden izin alınması,

Çocuğun doğal ortamında olması ve gerekirse yanında bir refakatçinin olması,

Çocuğa birey olduğunu hissettiren bir yaklaşımla soruların sorulması,

Çocukla konuşurken kullanılan dilin sade ve yalın ifadelerden oluşmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Gazetelerde, dergilerde ve televizyonda her gün pek çok çocuk görmemize ve çocuklar hakkında çokça yorum yapılmasına rağmen aslında duyduğumuz, çocukların kendi fikirleri değil, yetişkinlerin çocuklara ilişkin düşünceleridir. Nihayetinde, çocuklar kendi yaşamlarına ilişkin bir perspektife, duygu ve düşüncelere sahiptir. Medyada çocuklarla yapılan görüşmelerde yaygın bir anlayış vardır. "Save The Children"nın hazırladığı rehberde çocukların medyada kendileriyle ilgili temsillerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- Çocukların ciddiyetle dile getirdiği görüşleri komik ve basit olarak algılanıp kullanılmaktadır.
- Çocuklar şirin oldukları halleriyle görünür kılınmaktadır.
- Çocukların kötü koşullardaki hallerine ait görüntülerin kullanımı, hem onların öz saygılarını hem de izleyicinin onlara duyduğu saygıyı yitirmelerine neden olmaktadır.
- Çocuklar kendi düşüncelerinden ziyade yetişkinlerin kendilerinden duymak istediklerini ve yetişkinlerin kendi söyleyecekleri şeyleri söylemeleri için yöneltilmektedir.
- Çocukları ilgilendiren ve daha fazla bilgi sahibi oldukları konularda bile onlar adına yetişkinler konuşmaktadır.

- Çocuklar bir gösteri unsuruymuş gibi sunulmaktadır.
- Çocukların sözleri kesilmekte ve bilgisizlikleri öne çıkartılmaktadır.

Save The Children'ın yayınladığı bu rehberde çocukların da saygı duyulması gereken birer birey olduklarını ve medyanın bu tutumunu değiştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocukların istediği; onların görüşlerini ciddiye alındığı, kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmalarına imkân tanındığı, yetişkinler olmadan kendi fikirlerini sunabildiği, başkalarının şekillendirmesiyle değil kendileri istedikleri gibi düşüncelerini aktardığı ve özetle kendilerine bir birey gibi davranıldığı bir medya ortamıdır (McCrum, & Hughes, 1998, s. 4). Her koşulda olduğu gibi burada da asıl gözetilmesi gereken çocuğun üstün yararıdır. Ancak, haberlerde çocuğun üstün yararından ziyade reyting kaygısı ile hareket edildiğinde birtakım problemler meydana gelmektedir. Çocuklarla ilgili haberlerde kullanılan her kelime, her betimleme ve her sıfat en doğru biçimde aktarılmalı, çocukları zor durumda bırakacak ve hedef gösterecek her türlü davranıştan kaçınılmalıdır.

4.2.4. Çocuk Odaklı Habercilik ve Çocuk Dostu Medya Düzeni

Çocuk odaklı habercilik, uluslararası sözleşmelerde ve çocuklara ilişkin hazırlanmış yasal düzenlemelerde belirtilen hakların, haberlerin hazırlaması ve sunulması sürecinde göz önünde bulundurulması anlamına gelmektedir. Çocuğu ve çocuk haklarını gözeten bir habercilik anlayışı olarak çocuk odaklı habercilik, medyada çocuğu en doğru şekilde daha fazla görünür kılmayı amaçlamaktadır (Fırat, 2016, s. 824; Gerçek ve Ulusoy, 2019, s.276). Ülke nüfusumuzun üçte birinin çocuk olduğu bilinirken, medya dünyasında çocuğun neredeyse kendine hiç yer bulamadığını görmekteyiz. Medyada çocuğun görünür olması, çocuğun her anlamda medyada yer alması anlamına gelmemektedir. Çocuğu ihmal ve istismar haberleriyle gündemde tutmak, onların acınası hallerini ekrana getirmek, onları alay unsuru olarak kullanmak, mağdur halleriyle röportaj yapmak gibi durumlar çocuğun medyada görünür olması demek değildir. Çocuğun olumsuz imajından sıyrılıp, hakları gözetilerek, onların da bir birey olduğu unutulmayarak medyada yer alması gerekmektedir.

Erdoğan Tosun'a göre çocuk odaklı haberciliğin merkezinde hak kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. İnsan hakların çiğnendiği, yok sayıldığı bir ortamda çocuk odaklı habercilik de kendine yer bulamamaktadır. Ancak, yine de geçmiş dönemlere kıyasla günümüzde medya bu konuda daha bilinçli davrandığı gözlemlenmektedir. Çocuk haklarını gözeten bir anlayışla sunulan haberlerin sayısı artmasına rağmen yine de hak ihlallerinin

yapıldığı içeriklere sık sık rastlanmaktadır. Bu ihlaller bazen çocuklar hakkındaki konuları görmezden gelerek ya da haberlerde onlara yer vermeyerek yapılırken; bazen de onlara ilişkin sorunlar içinde olduğu sosyal bağlamdan koparılarak eksik bir biçimde sunularak yapılmaktadır (2007a, s. 93). Çocuk odaklı habercilik anlayışında, habercilerin çocukların toplumsal yönlerini inceleyerek sorunlarını tespit etmesi ve onlara dair çözüm yolları üretmesi beklenmektedir (Tilton, 2021: 70).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk odaklı bakış açısıyla çocuğun bir birey olduğunu, çocuğun yararına öncelik verilmesini, hak ve özgürlüklere sahip olduğunu, teminat altına almaktadır. Bu sözleşmenin yurttaş olarak kabul ettiği çocuklar, medyada korunmalı, onların görüşlerine yer verilmelidir (Köseoğlu, 2021, 127).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin de temelini oluşturan çocuk odaklı bakış açısıyla geliştirilen çocuk odaklı habercilik anlayışı;

- Çocuk haklarını gözeten ve çocukları bir birey olarak gören,
- Çocukların haberlerde özne olarak temsil edilmesini amaçlayan,
- Çocuk hakları ve özgürlükleri hususunda farkındalık yaratan ve toplumu bilinçlendiren haberler yapan,
- Hak ihlallerini görünür kılarak bu ihlallerin engellenmesi ve bu konuda gerekli politikanın üretilmesinde pro-aktif davranan,
- Hak ihlaline uğrayan çocuklar haber olduğunda onları tekrar ve daha da mağdur etmeyecek şekilde haberler oluşturan,
- Çocuğun kendi sorunlarını ve etrafında olup bitenlerle ilgili görüşlerine önem veren, dinleyen ve haberin içeriğinde yer veren,
- Çocuğu olumlu haberlerin öznesi kılan,
- Haberin içeriği hazırlanırken çocuğun nasıl etkileneceğini sorgulayan özenli haberciliği anlatmaktadır (Salman, 2019, s. 16).

Alankuş'a göre çocuğun medyada yeterince temsil edilmemesi bir hak ihlalidir (2007, s. 30). Çocukların yüksek yararını gözeten bir habercilik anlayışı için gerekli adımlardan biri de çocuk ve gençlerin medyaya katılımı üzerinde durmaktır. Eğer günümüzde habercilik anlayışı değişip ortaya yeni bir habercilik düzeni geliyorsa öncelikli olarak bu anlayışın hem çocuklara daha fazla yer vermeyi, hem de onların medya, haber ve habercilik üzerinde söz haklarının olduğunu kabul etmesi gerekmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan "*Her çocuk kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate alınmasını*

isteme ve katılma hakkına sahiptir" ifadesiyle medyanın yeni bir habercilik anlayışına doğru atacağı ilk adım, çocuk ve gençlere daha fazla yer vermek olmalıdır. Medya çocukların özel günlerinde (23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi) bile çocuğa çok az yer vermektedir. Çocuklara yer verilmeden, onlara konuşma hakkı tanınmadan onların yararı gözetilmesi mümkün değildir (Değirmencioğlu, 2007, s. 154). Öte yandan, daha önce de bahsedildiği gibi, bu çalışmada çocuğun medyada görünür kılınması ve çocuğa söz hakkı tanınması savunulurken çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyen durumların dışında tutulması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, çocuğun her türden içerikte yer alması, çocuğu medya eliyle istismar edilmesine neden olabilir. Çocuklar kendilerine uygun içeriklerde yer alması ve temsil edilmesi gerekmektedir.

Özetle, çocuk odaklı haberciliğin temelinde çocuğun olumsuz haberlerin öznesi olmasından kurtarılması, onların da aynı yetişkinler gibi önemsendiklerinin hissettirilmesi ve olumlu haberlerle daha çok gündeme gelmesi gerçeği yer almaktadır. Çocuk odaklı habercilikle, çocuğun başarılarının ve yeteneklerinin ön plana çıkarılması; eğitim, kültür, sanat ve spor vb. dallarına ilişkin attığı adımlarla gündemde yer alması arzulanmaktadır. Olumsuz içeriklerde çocuklara yer vermek durumunda kaldığında ise en mühim nokta onların (ve ailelerinin) örselenmediği ve damgalanmadığı haber içeriklerinin hazırlanmasıdır. Bu durumda geliştirilmesi gereken ilk prensip, çocuklara karşı özenli ve bilinçli davranışlar sergilemektir. Çocuk odaklı habercilik anlayışına göre medyanın en önemli görevlerinden biri olan kamuoyunun bilgilendirilmesi eylemi, çocuk haklarının dikkate alındığı bir çerçeveden yapılmalıdır. Bu eylem ayrıca, çocuğun habere katılım hakkı da gözetilerek görüşlerini ifade etme ve bilgi alma hakkı onlara sunulan bir çerçevede yer almaktadır. Çocuk odaklı habercilik bağlamında medya, çocuk haklarına duyarlı ve saygılı bir habercilik anlayışı yaratmak ve bunu sürdürmekle yükümlüdür (Köseoğlu, 2021, s. 151).

Çocukları medyanın zararlı etkilerinden koruma sistemlerine yönelik tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir. Bu durumda yapılabilecek iki yöntem vardır; birincisi çocuğu medyadan uzak tutarak medyayı tamamen ortadan kaldırmak ve ikincisi çocuk dostu bir medya düzeni sağlamaktır. Medyadan uzakta yaşamak gibi bir durum günümüz şartlarında pek mümkün olabilecek bir seçenek değildir. Çocuğun medyanın faydalı içeriklerinden de yararlanacağı düşünüldüğü için çocuğun medyaya erişimi engellenmesi yerine medyanın çocuk dostu bir düzen sağlaması gerekmektedir. Medya-çocuk ilişkisi gerçeği, dün olduğu gibi bugünün ve geleceğin de sorunu olmaya devam edecektir. Çocukların medyanın zararından korunmasına yönelik çalışmalar yapılması bu soruna bir

çözümdür ancak tek başına yeterli değildir. Çocukları medyadan koruyucu düzenlemeler yerine medyanın kendi içeriğinde düzenlemeler yapılması günümüzdeki medya ve çocuk sorununa getirilecek en kalıcı çözüm olarak görülmektedir (Şirin, 2011, s. 16).

Medyanın bugünkü durumuna baktığımızda, medyanın meslek etiğiyle hareket ederek çocukların haklarını korumaya çalışması tek başına yeterli gelmemektedir. Bugün hala çocuk haklarının ihlalleriyle karşılaştığımız medyada eksik olan birtakım şeyler var demektir. Bu durumda, çocukların medyada bir birey olarak tanınmaları ancak çocuk dostu bir medya ortamının kurulmasıyla mümkündür. Çocukların medyada yer alması hususu yalnızca çocuğun görüşlerine yer vermekten ibaret değildir. Çocukları yetişkinlere bağımlı bireyler olarak yansıtan geleneksel bakış kırılarak çocukları aktif ve etken bireyler olarak gören bir haber anlayışına doğru yönelim, çocuk dostu medya düzeninin en önemli parçası olmaktadır. Bununla birlikte, çocuğun kendi yaş ve gelişimine uygun içeriklerde yer alması onları korunmasındaki temel etmen olduğu düşünülmektedir.

Yaşamın her alanında yer alan çocuk, medyada da var olmalıdır. Bu konuda medyanın üzerine düşen tek görev çocukları yalnızca şiddet, cinsellik gibi ruh sağlıklarını tehlikeye düşürebilecek veya çocuklarla ilgili onların toplumdaki olumsuz ön yargıları besleyici haber değil, ayrıca çocukların medyaya olumlu içeriklerle katılımını da sağlamaktır. Çocuk dostu bir medya düzeni için çocuklarla ilgili olumlu olaylara ve onların başarı/yetenek öykülerine de yer verilmesi kadar çocuk katılımlı bir iletişim ortamının kurulması en başta gelmektedir (Akdağ, 2016, s. 159).

Günümüzde medyaya atfedilen birçok toplumsal rol vardır. Bu rollerden biri de genel anlamda medyanın çocuk haklarının ihlaliyle mücadele etmesidir. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik hem önleyici hem de koruyucu bir sisteme dayalı, çocuk haklarını gözeten, çocuk dostu medya düzeninin kurulması günümüzde elzem hale gelmiştir. Her ne kadar medyada çocuklar yasal düzenlemeler ve etik ilkelerle korunsa da, medya hala tam anlamıyla istenilen çocuk dostu düzende değildir. Medya kuruluşları ve profesyonelleri bu konuda istekli ve bilinçli davranmadığı müddetçe çocuk dostu medyada çocuklara yönelik hak ihlalleri yaşanmaya devam edecektir. Her ne kadar medyaya ilişkin birçok ilke rehberler bulunsa da bu ilkelere tam olarak uyulduğunu söylemek güçtür. Günümüzde medyada çocukların konu edinildiği haberlerin sunumunda karşılaşılan etik ihlaller bu durumun kanıtı niteliğinde görülmektedir. Bu konuda medya, üzerine düşen toplumsal görevi etik habercilik bilinciyle hareket ederek ve çocuk dostu medya düzeni oluşturarak yerine getirebilir.

4.2.5. Etik Habercilik

Etiğin tanımı, toplumdan topluma ve içinde bulunduğu bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir. Bununla beraber, her toplumu ve kültürü kapsayacak temel bir etik tanımı da mevcuttur. Bir felsefe dalı olan etik, kısaca neyin "doğru", neyin "yanlış" olduğunu insanlara göstermekle birlikte, iyi bir kişi olmanın sınırlarını çizerek evrensel anlamda daha "erdemli" hale gelinebilmesi için nelerin yapılması gerektiğini göstermeyi amaçlamaktadır (Uğurlu ve Öztürk, 2006, s. 55). Bununla beraber, iyi ya da kötü gibi keskin tanımlar yapılamayacağını ve evrensel kurallar konulamayacağını savunanlar da vardır.

Etik kavramı, yüzyıllardır insanların sorumluluk anlayışından kaynaklı süregelmektedir. Bu kavram, işini olması gerektiği şekilde yapma, o işteki faydalanıcıların güvenini kazanma ve asıl olarak işini güvence altına alma çabalarının sonucu gelişmiştir. Ayrıca, tüm disiplinlerin zaman içinde kendi etik kuralları oluşmuştur. İletişim alanında etik, çalışanların işlerini yaparken uymayı kabul ettikleri kuralları ifade etmektedir. Bu kuralların temeli okurun/izleyicinin güvenini kazanmaktır. Bu etik kuralların yasal bir zorunluluğu yoktur, kurallara uyulmadığı takdirde kınama dışında herhangi bir yaptırım da söz konusu değildir. Bu nedenle etik, meslek bilinci ve toplumsal sorumluluk anlayışının gelişmesiyle ortaya çıkmaktadır. İletişim alanındaki etik ilkelere ilişkin bir diğer husus ise etik uygulamaların yalnızca muhabirlerin sorumluluğunda görülmesidir. Sadece muhabirin haberi meslek ilkeleri doğrultusunda yazması o işi etik kılmaya yetmemektedir. Aynı zamanda yazı işleri müdürünün haberi doğru değerlendirmesi, genel yayın yönetmeninin habere gazetecilik dışı kaygılarla müdahale etmemesi ve medya kuruluşunun kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmemesi gerekmektedir. Yani, etik ilkelerin tam anlamıyla uygulanması bu alanda çalışan herkesin bu kurallara hassasiyet göstermesiyle mümkün olmaktadır (Alemdar ve Uzun, 2013, s. 164).

Kitle iletişiminde etik konusu, hem uluslararası hem de ulusal boyutta politika yapıcıların, yayın kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve akademik çalışmaların üzerinde durdukları bir alandır. Medya etiğinin incelenmesi, farklı parametreleri içinde barındıran ve her birinin kendi içinde farklı bir disiplin üzerinden ayrı bir değerlendirme ve analizle yapılabilmektedir. Ekonomi, siyaset, sosyoloji ve hukuk gibi farklı açılardan ele alındığında da, temel çıkış noktasını tek bir çizgi üzerinden ilerleten medya etiği, söz konusu siyaset-ticaret-medya üçgeni olduğunda maalesef çoğu zaman kendi temel özelliklerinin çok dışında davranış kalıpları oluşturmaktadır (Bulunmaz, 2016, s. 8).

Günlük yaşamda basın organlarına binlerce olay bilgisi gelmekte ancak bu bilgiler bazı değerlendirme kriterlerine tâbi tutulduktan sonra yayınlanıp yayınlanmayacağına karar verilmektedir. Her gün gerçekleşen olay ve gelişmelerin hangisinin haber olarak karşımıza çıkacağını belirleyen ölçütler, günümüzde reyting ve ticari kaygı etrafında toplanmış ve bu düzene hizmet eden ögeler olmuştur. Bir olayın haber değeri taşıması bir yanda soyut değerlere yani ilgi çekicilik, çarpıcılık ve sansasyonel içerik gibi durumlara bağlıyken bir yandan da somut yani etik kodlar çerçevesinde tarafsızlık, doğruluk, kesinlik, güvenilirlik, özel yaşamın gizliliği ve kamu yararına bağlı olmaktadır. Bazı durumlarda televizyon haberlerinde bu iki değer arasında bir dengesizlik olduğu gözlemlenmektedir (Akdal, 2017, s. 2071).

Etik ilkelerin uygulanması özdenetim mekanizmaları ile mümkün hale gelmektedir. En yaygın özdenetim mekanizmaları ise meslek ilkeleri oluşturmak, ombudsman (ya da okur/izleyici temsilcisi) ve basın konseyidir. Meslek ilkeleri, medya alanında çalışanların yapmaları ya da yapmamaları gereken kuralları kapsamaktadır. Meslek kuralları açısından haberlerin yayınlanmasının ardından değerlendiren kişi ombudsman olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer özdenetim mekanizması olan basın konseyi ise meslek ilkelerinin uygulanmasını denetlemek ve bu ilkelere uymayanları uyarmakla yükümlüdür (Ruhdan, 2014, s. 154). Medyanın özdenetimini sağlaması aslında bir hesap verme biçimidir. Medya, kamuoyunun özgür ve bağımsız bir medyaya erişim hakkının olduğunu, yanlışlıkları yoluna koyma konusunda medya çalışanlarına güvenilebileceği yolunda topluma güvence vermeyi hedeflemektedir. Böyle bir mekanizmada asıl denetim bizzat medya profesyonellerinin kendileri tarafından başlatılmalıdır. Birçok alanda olduğu gibi medyada da etik ilkeler "zararın sınırlandırılması" prensibine dayanmaktadır (UNICEF, 2007). Medyada etik ilkelere, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda gereksiz bilgilerin haberlerde ya da programlarda yer alması gibi durumlarda ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.6. Haberlerde Çocuklara Yönelik Etik Kodların Gereksinimi

Çocukların medyada yer alışı, temsil edilme biçimleri, haberlerde özne olarak sunulmaları dikkatle ele alınması gereken ve son derece önemli hususlardır. Televizyonda yer alan haberlerin doğası gereği, görüntü ve söylem konusunda çocuğun adının verilmesi, görüntüsünün kullanılması, çocuğun kimliğini ortaya çıkarabilecek diğer kişilerin bilgilerinin verilmesi gibi etik ihlaller söz konusu olabilmektedir.

Kamu yararı, "Toplum yararı, toplumsal yarar, ortak yarar, genel yarar, milli yarar" (Çakmak, 2013, s. 116) gibi kavramlarla ifade edilebilir. Haberi oluşturan temel unsurlardan biri olan kamu yararı olgusu habercilik etiğiyle birlikte incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Medyada, kamu yararının sınırları belli değildir. Soyut bir kavram olmasından kaynaklı gazeteciler tarafından yanlış ya da eksik yorumlanıp uygulanabilmektedir. Medyada kamu yararı, kamunun merakının giderilmesi olarak algılanarak kimi zaman kişilik haklarının ve özel hayatın gizliliği ilkesinin zedelenmesine neden olmaktadır. Günümüzde eylemler kamu yararına göre değil, kamu yararı tanımlamaları eylemlere göre şekillenip yorumlanmaktadır (Akdal, 2017, s. 2074). Bu durum medya çalışanları tarafından yapılan hak ihlallerine karşı bir kılıf haline gelebilmektedir. BBC'nin yayın ilkelerinde yer alan ifadelere göre; bir suçlunun, ciddi anti-sosyal davranışların, yolsuzluğun, adaletsizliğin, ihmal gibi durumların ortaya çıkması, halk sağlığı ve güvenliğinin korunması, halkı yanıltıcı olabilecek açıklamaları önlemek ve insanların bilinçli davranmasını sağlayacak her durumda kamu yararının olduğu belirtilmiştir. Yine aynı ilke rehberde yer alan *"*bireyin özel yaşamının izinsiz ihlali halinde bunun açıkça kamu yararına olduğu göstererek savunabilmek*"* (BBC, 2005, s. 44) ifadeleriyle gazetecilerin kamu yararı kavramını açıkça hak ihlallerinde kullanabileceği görülmektedir. Kamu yararı ilkesi özellikle çocuk içerikli haberlerde karşımıza bir soru işareti olarak çıkmaktadır. İhmal veya istismara uğramış bir çocuğun haberinin yapılması bir kamu yararı mıdır, yoksa o çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasına ve ona ikinci bir travma daha yaşamasına neden mi olacaktır? Tam olarak bu noktada, haberlerin etik ilkelerle çerçevelenip düzenlemesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bir çocuğun mağduriyetinin haberleştirilmesi, kamu yararı ilkesinden yola çıkılarak yapılabilirken o çocuğun onuru ve özel hayatı zedelenmeden sunulması gerekmektedir. Bu konuda çeşitli medya kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler tarafından bu farkındalık bilinciyle etik ilke rehberleri hazırlamışlardır. Medyanın düzenlenmesi denetlenmesinden sorumlu bir otorite olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun da çocukların medyadan korunmasına ve çocukların medyada nasıl yer alması gerektiğine yönelik ilke rehber çalışmaları mevcuttur.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından 2014 yılında Yayın İlkeleri Rehberi hazırlanmıştır. Rehberde yer alan "Çocukların Korunması" başlığı altında;

- Medya hizmet sağlayıcıları editoryal bağımsızlık haklarını kullanırken toplumun hassas kesimlerini koruma sorumluluğu ile hareket etmesi,

- Çocukların ekran başında olabileceği zaman diliminde yayınlanan haber bültenlerinin kullandığı dil ve görüntülerde dikkatli ve özenli davranması,
- Çocukların başlarına gelen trajik olayları konu edinen haberlerde çocuğun katılımı istenmemesi ve bu içerikteki haberlerde çocuklarla röportaj yapılmaması,
- Suçla ilişkili çocukların ilgili haberlerde isimleri ve yüzlerinin gizli tutulması,
- Haberde bahsi geçen olayın tek şahidi çocuk ise gerekli hususlar göz önünde bulundurularak görüşme yapılması
- Çocuklara sorulan soruların yaşlarına uygun bir biçimde olması,
- Çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek türde içeriğin yayınlanmaması ve olumsuz etkileyen programlarından da koruyucu sembollerle uygun zaman diliminde yayınlanması
- Çocuk ve gençleri koruma ve bilgilendirme sistemi olarak geliştirilen koruyucu sembol sisteminin kullanılması
- Çocukların katıldıkları onlara yönelik programlar, yarışmalar veya ödül programları gibi yayınlarda çocuklara karşı yaşlarına uygun davranılması (RTÜK, 2014) gibi hususların anlatıldığı ilkeler yer almaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu bu ilkeler çerçevesinde çocukları medyadan, medyadaki zararlı içeriklerden korumayı ve çocukların zihinsel fiziksel ve ahlaki gelişimine katkı sağlayan bir medya düzeninin oluşmasına destek olmayı hedeflemektedir. RTÜK daha kapsamlı bir çalışmayı halen sürdürmekle birlikte medyada çocukların korunması adına daha geniş çerçeveleri olan bir etik ilke rehberini ilerleyen zamanlarda yayınlayacaktır. Henüz yayınlanmayan ve yakın zamanda kamuoyu ile paylaşılacak olan Çocuk Dostu Yayıncılık İlkelerinin RTÜK'ün internet sayfasında yayınladığı ve Anadolu Ajansının da paylaştığı bir kesiti şu şekildedir:

- Çocuk istismarı ve ihmaline yönelik yayınların uzun süreli ve yoğun biçimde verilmesinin duyarsızlaşma ve normalleştirme oluşturabileceğinin unutulmaması
- İstismar olayının yaratacağı her türlü fiziksel, psikolojik vb. etkilere değinerek olayın ciddiyetini kesin olarak aktaran bir dil tercih edilmesi
- Çocuğa yönelik ihmal ve istismara ilişkin haber içeriklerinde çocuk gelişim uzmanı, konuya yönelik çalışmaları bulunan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman veya avukat gibi alanında uzman kişilerin konuya ilişkin görüşlerinin alınması, hedef kitlenin farkındalığının artırılmaya çalışılması ve önleyici-koruyucu tedbirlerin neler olabileceğinin tartışılması

- Medya içeriklerinde çocukların yalnızca ihmal ve istismar haberleriyle değil; eğitim, sanat, kültür, spor gibi alanlardaki başarılarıyla gündeme getirilmesi
- İstismara maruz kalan çocukların mahvolmuş olduğu imasının yapılmaması, istismara uğramış olmanın ömür boyu taşınacak bir etiket olmadığının belirtilmesi
- Kişisel verilerin korunması kapsamında; haberlerde ve gündüz kuşağı programlarında yer alan olay örgülerinde çocuk haklarının ihlal edilmemesi
- Sansasyonel, çarpıcı görüntü ve seslere yer verilmemesi, olayların magazinsel hâle getirilmeden sunulması
- İstismar suçlarının karşılığında verilen ceza örneklerine değinilerek ve fikri takip ilkesi gözetilerek cezai müeyyide neticesinin kamuoyu ile paylaşılması yoluyla caydırıcılık algısının arttırılması (Anadolu Ajansı, 11.01.2022)

Bu etik ilkenin yayınlanmasının ardından hem haberlerde hem de dizilerde çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili olayların özenle ele alınacağı beklenmektedir. Medya kuruluşları, dernekler, vakıflar, cemiyetler ve uluslararası örgütler tarafından çocuklar için hazırlanan etik ilke rehberleri hali hazırda bulunmaktadır ancak bu ilkeler hala medya kuruluşları tarafından tam olarak uygulanmamaktadır.

Medya kuruluşları da çocuklarla ilgili çalışmalarında kullanmak üzere rehber ilkeler oluşturmuşlardır. Uluslararası alanda örnek nitelikte olan ve önceden Yapımcı Rehberi olarak bilinen BBC Yayıncılık İlkeleri arasında çocuklarla ilgili özel bölümler yer almaktadır. Bu ilkeler BBC'nin dünya çapında faaliyet gösterdiği her yerde, içeriğe katkısı olan ve yer alan çocukların öncelikli olarak seslerini duyurmaları ve de refahını güvence altına almayı amaçlamaktadır. BBC kuruluş olarak dünya çapında global haber sunduğundan ve gazetecilerin eğitim çalışmalarında bulunduğundan BBC Yayıncılık İlkeleri önem arz etmektedir. Bu ilkeler farklı dillere çevrilmiş ve medya çalışanları için resmi olmayan bir etik ölçüt olarak kullanılmaya başlamıştır. BBC Rehber İlkelerine göre yayınlarda;

- 18 yaşın altındakilerin (özellikle 15 yaş altı) fiziksel ve duygusal refahının ve onurunun, programların yapım ve yayın aşamasında veli ya da vasileri tarafından rıza verilmiş olmasına bakılmaksızın korunmasını,
- Çocukların ve gençlerin katıldıkları programlarda gereksiz endişe ve sıkıntıya sürüklenmemesini,
- Çocukları zararlı içeriklerden koruma sorumluluğunu yerine getirmek ve onların ifade özgürlüğü ve bilgi edinme özgürlüğünü dengede tutmayı sağlamaktır (BBC, 2005, s. 88)

BBC'nin çocukları koruma politikası, çocukların rızasının alınması, çocuklarla ilgili yapımlarda dikkat edilecek hususların belirlenmesi ve kimliklerinin gizlenmesi gibi önemli konularda dünya çapında medya kuruluşlarına örnek olmuştur. Ülkemizde ise önde gelen ve özel televizyon yayıncılığa yön veren medya kuruluşlarının yayın ilkeleri incelendiğinde çocuklara yönelik etik ilkelerin ya hiç bulunmadığı ya da yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durumda sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı etik ilkeler önem arz etmektedir.

2005 yılında BBC World Service Trust işbirliği ile medyanın toplumsal katılımdaki rolünü desteklemek amacıyla başlattığı ve 2006 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin ulusal ortak olarak yer aldığı Medya ve Toplumsal Katılım projesi kapsamında "Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu" hazırlanmıştır. Kılavuzda medya profesyonellerine ve medya kuruluşlarına düşen temel görevler ayrı ve açık bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca kılavuzun içinde çocukların medyaya katılımının sağlanmasına ve medyanın çocuğa yaklaşımına yönelik ilkeler de bulunmaktadır. Bu ilkelere göre çocuğun kimliğinin tespitine, mahremiyetinin zarar görmesine, görüntülerinin kullanılmasına neden olabilecek her türlü içeriğin hazırlanmasından uzak durulması gerektiği belirtilmiştir. Medyanın çocuğu artık olumsuz içeriklerle değil, başarıları ve iyi hikâyeleriyle yansıtması gerektiği vurgulanmaktadır (TGC, 2007). Çocuklar ve diğer hususlarla ilgili durumları detaylıca ele alan bu kılavuzun günümüzde de hala geçerliliği devam etmektedir.

Çocuk odaklı bazı kuruluşlar da medya için çocuklarla ilgili yayınlara rehberlik edecek ilkeler geliştirmişlerdir. Uluslararası Gazetecilik Federasyonu, Çocuk Hakları Bilgi Ağı ve UNICEF gibi önde gelen uluslararası örgütler çocukların yer aldığı haberlerin nasıl sunulması gerektiğine dair birtakım ilkeler belirlemiştir (UNICEF, 2007). UNICEF'in *"Çocuk Hakları ve Gazetecilik"* adlı yayınladığı eserde bahsi geçen üç uluslararası örgütün yayınladığı etik ilkeler yer almaktadır. Tez çalışmamızda, etik ilkeleri ayrıntılı ve daha anlaşılır bir şekilde incelemek amacıyla üç ayrı uluslararası örgütün sunduğu maddeler birbirleriyle kıyaslanmış ve bir tablo oluşturulmuştur. İlkelerin karşılaştırılmasında, "çocuğun üstün yararı", "çocuğun kişilik hakları", "çocuğun mahremiyeti", "çocuğun görüşleri" ve "çocuğa ait görüntü kullanımı" kriterleri belirlenmiştir. Örgütlerin yayınladığı ilkeler belirlenen kriterler doğrultusunda kategorilere ayrılmış ve değerlendirilmiştir.

Tablo 2

Etik İlkelerin Karşılaştırılması

Kavram	Uluslararası Gazetecilik Federasyonu	Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN)	UNICEF
Çocuğun Üstün Yararı	Çocuklarla ilgili konuları haber yaparken doğruluk ve hassasiyet açısından mükemmeli hedeflenmelidir. Program ve yayınlarda çocuklar için zararlı görüntülerin çocukların medya alanına girmesini engellenmelidir. Çocuklarla ilgili haber malzemelerinde kalıp yargıların ve sansasyonel sunumların kullanılmasından kaçınılmalıdır. Çocuklar adına konuşan veya çocukların yararını temsil ettiğini söyleyen her türlü kuruluşun sicili teyit edilmelidir	Bir çocuğun risk altında olup olmadığı konusunda emin değilseniz, haber değeri ne kadar yüksek olursa olsun tek bir çocukla ilgili haber yapmak yerine çocukların genel olarak durumlarıyla ilgili haber yapın. Çocuklarla ilgili haber malzemelerinin reklamını yapmak için stereotipleri kullanmaktan ve sansasyonel sunum yapmaktan kaçının. Açıkça çocuğun yararına olmadığı sürece, çocukların refahını ilgilendiren malzemeler için çocuklara, ebeveynlere veya velilere ödeme yapılmamalıdır.	Her çocuğun yüksek yararı, çocuk hakları konusunda savunuculuk ve çocuk haklarının tanıtılması da dâhil olmak üzere, her şeyin üzerinde korunacaktır.

(Devam ediyor)

Tablo 2 (Devam)

Kavram	Uluslararası Gazetecilik Federasyonu	Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN)	UNICEF
Çocuğun Kişilik Hakları	Çocuklarla ilgili her türlü malzemenin yayınlanmasının doğuracağı sonuçları dikkatlice değerlendirmeli ve çocuklara verilebilecek zarar en aza indirilmelidir. Çocuklar tarafından verilen bilgileri bağımsız bir şekilde doğrulamalı ve bu doğrulamayı yaparken ihbarda bulunan çocuklar riske atılmamalıdır. Çocukları cinsellikle ilişkilendiren görüntüleri kullanmaktan kaçınılmalıdır.	Hiçbir çocuğa zarar vermeyin; yargılayıcı, kültürel değerlere duyarsız, çocuğu tehlikeye atan veya küçük düşüren ya da çocuğun travmatik olaylara ilişkin acı ve üzüntüsünü tekrar canlandıracak soru, tavır ve yorumlardan kaçının.	Her çocuğun onurlu bir yaşam sürme ve her koşulda kendisine saygı gösterilmesi hakkı vardır.
Çocuğun Mahremiyeti	Gazeteciler bariz bir şekilde kamu yararı olmadığı sürece çocukların görsel olarak ya da başka bir şekilde kimliklerinin ortaya çıkmasını engellemelidir.	Aşağıdaki durumlarda çocuğun adını değiştirin veya görüntüsünü gizleyin: a. çocuk cinsel istismar veya sömürü mağduruysa, b. çocuk fiziksel veya cinsel istismarın failiyse, c. çocuğun kendisi, anne babası veya velisi tam bilgilendirilme ya da rıza vermediği taktirde d. çocuğun HIV-pozitif ya da AIDS olduğu durumlarda e. çocuk bir suçla suçlanıyor veya hüküm giymiş ise. Sahneye koymayın: çocuklardan, kendi geçmişlerinin bir parçası olmayan bir öyküyü anlatmalarını veya bir harekette bulunmalarını istemeyin.	Çocuklarla mülakat yaparken ve çocuklarla ilgili haber yaparken her çocuğun özel hayat ve mahremiyet hakkında, görüşlerini ifade etme hakkına, kendilerini ilgilendiren konularda katılımda bulunma hakkına ve potansiyel de olsa, zarardan ve cezadan korunma hakkına özel özen gösterilmelidir.

(Devam ediyor)

Tablo 2 (Devam)

Kavram	Uluslararası Gazetecilik Federasyonu	Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN)	UNICEF
Çocuğun Görüşleri	Mümkün olduğu yerlerde, herhangi bir baskı olmadan kendi görüşlerini ifade edebilmeleri için çocuklara medyaya erişim hakkı verilmelidir.	Mülakat yapılacak çocukları seçerken cinsiyet, ırk, yaş, din, statü, eğitim geçmişi veya fiziksel yetenekleri nedeniyle ayrımcılık yapmayın. Çocuk ya da velinin bir gazeteciyle konuştuğunu bildiğinden emin olun. Mülakatın amacını ve nerede kullanılacağını açıklayın. Mülakat yapanların ve fotoğrafçıların sayısını sınırlı tutun. Çocukların rahat olduğundan ve öykülerini baskı olmaksızın anlatabildiklerinden emin olun.	Çocuğun yüksek yararını belirlemeye çalışırken, çocukların kendi görüşlerinin dikkate alınması hakkına çocuğun yaşı ve olgunluğu dikkate alınarak ağırlık verilecektir. Çocuğun durumuna en yakın ve onu en iyi değerlendirebilecek kişilere her hangi bir haberin siyasi, sosyal veya kültürel yansımaları konusunda danışılacaktır.
Çocuğa Ait Görüntü Kullanımı	Çocukların fotoğraflarını çekmek için adil, açık ve dürüst yöntemler kullanmalı ve mümkün olduğunda bu fotoğrafları çocuğun veya ondan sorumlu bir yetişkinin, velinin veya vasinin rızasını alarak elde etmelidir.	Her türlü mülakat, video çekimi ve mümkün olduğunda belgesel fotoğraf için çocuktan ve velisinden izin alın.	İsimler değiştirilmiş, gizlenmiş ve hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğu, kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntüleri veya haberleri yayımlamayın.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin de temel aldığı gibi bu üç kuruluş da çocuğun yüksek yararını gözetmektedir. Tablo 2'de yayınladıkları etik ilkelerin karşılaştırıldığı üç kuruluş;

- Çocukları konu edinen haberlerin en başta gerçek ve doğru olduğuna emin olunması,
- Çocuğun başına gelen olayların çocuğa zarar vermeden, ona ikinci bir travma yaşatmadan haberleştirilmesi,
- Çocuğun sansasyonel bir biçimde verilmemesi,
- Çocuğun mahremiyetine zarar verilmeden ve kimlik bilgilerinin ortaya çıkmasına neden olmayacak şekilde haberlerin sunulması
- Çocukların kendilerini rahatça ifade edildikleri bir ortamın oluşturulması konusunda ortak kaygıyı gütmektedirler.

Aynı zamanda, her üç kuruluş farklı noktalarda daha katı farklı noktalarda ise daha esnek bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Çocuğun görüntü kullanımına ilişkin UNICEF çocuğun hem kendisinin hem de çevresinin görüntülerinin yayınlanmasının riskli olduğunu savunurken diğer iki kuruluş çocuğun fotoğraflarının nasıl alınması gerektiğine dair bir çerçeve sunmaktadır. Öte yandan, çocuğun mahremiyetinin ihlaliyle ilgili CRIN daha detaylı bir analiz yaparken diğer kuruluşlar yalnızca mahremiyetin ihlal edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu doğrultuda, medyada çocuklara ilişkin düzenlenen etik ilkeler, hem birbirini tekrarlayan hem de tamamlayan formda karşımıza çıktığı sonucuna varılmıştır. Yıllardır sadece ülkemizde değil tüm dünyada gazeteciler, medya kuruluşları, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler, çocukların medyada daha adil bir biçimde temsil edilmesine yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Çocuklarla ilgili ilke rehberlerin parça parça farklı kuruluşlar tarafından hazırlanması nedeniyle, bir genel bir bütünlük ve standart sağlanamadığı görülmüştür. Etik kavramının sınırları net olmadığı için, medya kuruluşları etik ihlaller yapmaya devam etmektedir. Günümüzde hala süregelen etik ihlaller söz konusu olduğundan geniş kapsamlı tek bir etik ilke rehberine ya da etik ilkelerden daha fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır**.** Etik ilkeler bir yaptırım içermemekle birlikte ilgili meslek kuruluşlarını bilinçlendirmeyi hedeflemektedir. Yaptırım uygulanmaması nedeniyle, etik ilkelerin medya kuruluşları tarafından kimi zaman uygulanmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmaların verileri incelenerek araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Çalışmada ilk olarak belirlenen kanallar ve tarih aralığında çocukların yer aldığı her haber incelenip içerik çözümlemesinin sonuçları tablolar halinde yorumlanmıştır. Genel çocuk haberleri; haberin içeriğine, türüne, haberde yer alan çocuğun cinsiyetine, yaşına ve yer alış şekline dair kategorilere ayrılıp incelenmiştir. Aynı zamanda bu bölümde, haberlerde çocukların nasıl temsil edildiği ve hangi haber türleriyle öne çıktığı, elde edilen bilgiler ışığında yorumlanmıştır. Araştırmada çocukların yer aldığı haberlerin önemli kategorisini oluşturan ve bu çalışmanın asıl amacı olan ihmal ve istismar haberlerinin içerik analizi yapılmıştır. Çocuk haklarını korumaya yönelik unsurların seçilen kanallarda uygulanıp uygulanmadığına yönelik veriler tablolar halinde sunulmuştur. Bu çerçevede çocuk ihmal ve istismarını konu edinen haberlerde, çocuğun kimlik bilgilerinin ne kadarının verildiği, istismarcının haberde yer alıp almadığı, istismar anının görüntülerinin olup olmadığı kriterleri baz alınarak kanallara göre tablolar oluşturulmuştur. Tablolarda kanallar alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Nicel boyutta çalışmamızda elde edilen veriler sayısal açıdan ele alınmıştır. Diğer yandan nitel boyutta haberin yapısal özelliği bakımından kategorilere ayrılması sağlanmıştır. Bu araştırmada kullanılan içerik analizi yöntemi sayesinde çalışmamız kapsamında elde ettiğimiz olgusal veriler sayısal verilere dönüştürülmüştür. Çocuğa yönelik istismar ve ihmal konusunda elde edilmiş veriler, etik ilkeler ve çocuk hakları bağlamında değerlendirmiştir. Tespit edilen etik ihlaller ise son bölümde somutlaştırılarak örneklerle anlatılmıştır.

5.1. Çocuk Konulu Haberlerin İçerik Analizi

Çalışma kapsamında incelenen beş medya hizmet sağlayıcı kuruluşta, çocuk konulu toplam 419 habere rastlanmıştır.

Tablo 3

Haber Bültenlerinde Yayınlanan Çocuk Konulu Haber Sayısı

Haber Bülteninin Yayınlandığı Kanal	Çocuk Konulu Haber Sayısı	Çocuk Konulu Haberlerin yüzdesi
KANAL D	124	%30
FOX	32	%7
SHOW TV	143	%34
TGRT HABER	54	%13
TRT HABER	66	%16
Toplam	419	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi, çocukların özne olarak yer aldıkları haberler 143 haber sayısıyla en çok SHOW TV Ana Haber Bülteni'nde yayınlanmıştır. Onu sırasıyla 124 haberle KANAL D Ana Haber Bülteni, 66 haber sayısıyla TRT HABER Ana Haber Bülteni ve 54 haber sayısıyla TGRT HABER Ana Haber Bülteni takip etmiştir. FOX Ana Haber Bülteni ise 32 haber sayısıyla araştırmanın en az çocuk konulu haber içeriğine sahip program olduğu tespit edilmiştir. Show Ana Haber öncesi yayınlanan Haber Önü ve TGRT HABER Ana Haber Bülteni öncesi yayınlanan Ana Habere Doğru bölümleri de araştırma kapsamında ana haber bültenleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Haberlerin toplam sayılarına bakıldığında kanalların birbirleri arasında büyük ölçüde sayısal farkların olduğu gözlemlenmektedir. SHOW TV ve KANAL D sayısal açıdan benzerlik gösterirken FOX Ana Haber Bülteni'nde yayınlanan haberlerin yaklaşık 4 katı kadar habere sahiptir. TRT HABER ve TGRT HABER'de bulunan çocuk konulu haber sayıları birbirlerine yaklaşık görünürken yine de SHOW TV ve KANAL D'nin yarısı kadar haber sayılarının olduğu tespit edilmiştir. İncelenen toplam 419 haberin %34'ü SHOW TV, %30'u KANAL D, %16'sı TRT HABER, %13'ü TGRT HABER ve %7'si FOX logolu medya kuruluşlarında yer almaktadır. Bu çalışmada, haberin sayılarının fazlalığının ya da azlığının çocuğun temsili konusunda nasıl bir katkısının olduğunu ilerleyen bölümlerde incelenecektir.

Tablo 4

Çocuğun Cinsiyeti

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	133	%32
Kız	126	%30
Genel	123	%29
Belirtilmemiş	37	%9
Toplam	419	100

Tablo 4, incelenen çocuk içerikli haberlerde yer alan çocuğun cinsiyetini göstermektedir. Tablodaki verilere göre bu haberlerde yer alan kız ve erkek çocuk sayısının görece dengeli olduğu söylenebilir. Haberlerde yer alan çocukların %30'u kız, %32'si erkektir. Haberlerin %29'unu oluşturan genel başlığında ise çocuklar toplu bir şekilde bulunmaktadır. Haberlerin %9'unda ise çocuğun cinsiyeti belirtilmemiştir.

Tablo 5

Çocuğun Yaşı

Yaş Aralığı	Haber Sayısı	Yüzde
0-6 yaş	72	38%
7-12 yaş	37	19%
13-17 yaş	83	43%
Toplam	192	100

Tablo 5'e göre, incelenen 419 haberden 192 tanesi yani haberlerin %46'sında çocuğun yaşı belirtilmiştir. Çocuğun yaşının belli olduğu 192 haberin %38'inde çocuklar 0-6 yaş aralığında, %19'unda 7-12 yaş aralığında, %43'ünde ise 13-17 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6

Haberlerde Çocuğun Adı

Çocuğun adı	Haber Sayısı	Haberlerin Yüzdesi
Yok	283	%67
Var	136	%33

Tablo 6'ya göre toplam 419 haberin 136'sında çocuğun ismi yer almaktadır. İncelenen haberlerin %67'sinde çocuğun adı verilmemektedir.

Tablo 7

Haberin İçeriği

Haberin İçeriği	KANAL D	FOX	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER
Olumsuz	100	25	124	42	30
Olumlu	17	2	15	9	24
Nötr / Bilgilendirici	7	5	4	3	12
Toplam	124	32	143	54	66

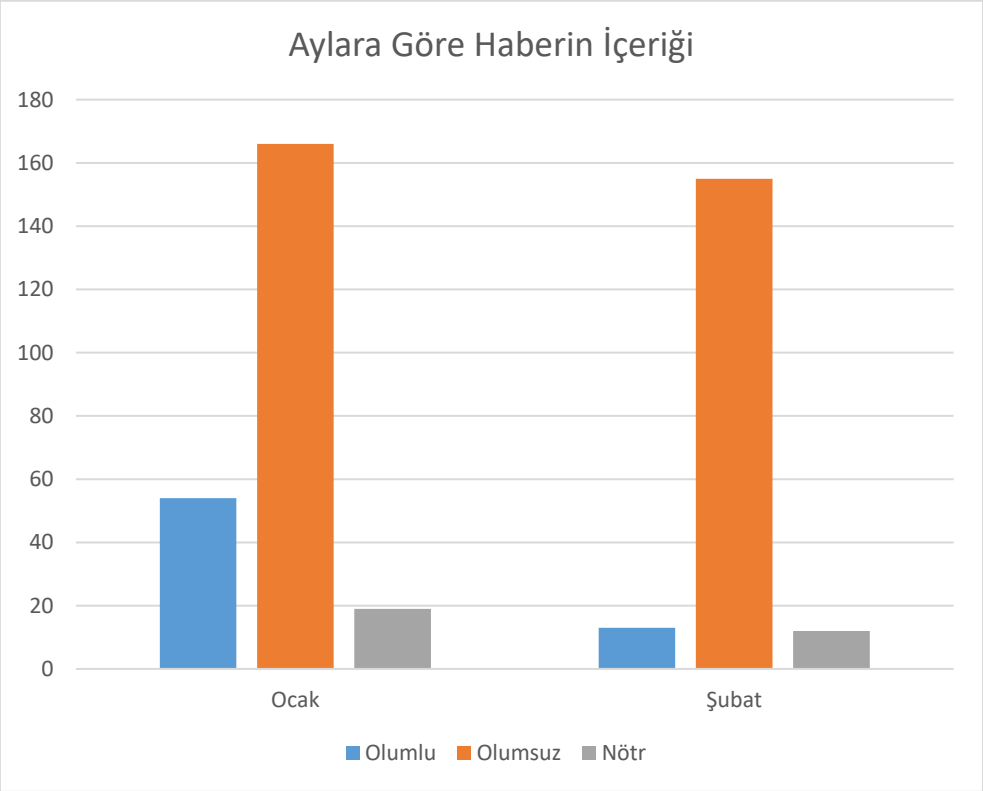
Tablo 7'de görüldüğü üzere, çalışma kapsamında bulunan 419 haber içerik anlamında olumlu, olumsuz ve nötr olarak kategorilere ayrılarak değerlendirilmiştir. Analiz yapılırken televizyon haberlerinin içeriğinin olumlu, olumsuz ya da nötr olarak nitelendirilmesinde bazı ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Olumlu haber kategorisinde çocukların keyifli anlarını ekrana getiren, çocuk gelişimine yönelik spor, kültür, sanat etkinliklerinin yer aldığı, çocuğun ilgi alanlarının sunulduğu, çocuğun başarı/yeteneğine yer verildiği haberler yer almaktadır. Öte yandan ölüm, hastalık, kaza, ihmal, istismar, çocuğun yaşam hakkının elinden alınması, çocuğun suç ile ilişkilendirilmesi, kaybolma, kaçırılma gibi durumlar çalışmamızda olumsuz haber niteliği taşıyan haberler kategorisinde yer almaktadır. Nötr/Bilgilendirici haber kategorisinde ise çocuğun eğitimi, sağlığı ve diğer faaliyetleriyle ilişkili içeriklerin bulunduğu haberler yer almaktadır. Araştırmanın yapıldığı tarih aralığında nötr/bilgilendirici nitelikteki haberlerin sayısı okulların sömestr tatilinde olduğu tarihte yoğunlaştığı saptanmıştır. Ocak ayının sonu ve Şubat ayının başını kapsayan bu dönemde çocukların eğitim ve sağlıkları hakkında haber sayılarında artış gözlenmiştir.

Çalışmada elde edilen verilere göre çocukların konu olduğu haberlerin %77'si olumsuz nitelikte içeriğe sahiptir. Bu haberlerde çocukların başlarından geçen ya da kendilerinin sebep olduğu dramatik olaylar verilmektedir. İncelenen olumsuz haber içeriklerinde çocuklar ya mağdur ya da tehlikeli olarak temsil edilmektedir. Dizilerde çocukların temsili konusunda çalışan Güven'e göre oluşturulan iyi, kötü ve mağdur çocuk yargı kalıpları, çalışmamızda elde edilen verilere göre haber bültenlerinde çocuğun temsili konusunda da geçerli olmaktadır. Haberlerin %16'sını oluşturan olumlu nitelikte içeriğe sahip olan haberlerde ise başarılı, yetenekli, hayvan ve doğa dostu ya da eğlenen çocuklar karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda çocuğun yer aldığı bazı haberlerde ise olumsuz bir olayı olumlu gibi gösterildiği tespit edilmiştir. Ailesinden ayrı düşen, kaybolan bir çocuğun bulunması veya saldırıya uğrayan çocuğun iyileşmesi gibi örneklendireceğimiz haberlerde sonuç olumlu ve sevindirici de olsa olayın özünde hep mağdur çocuk yer almaktadır. Bu durumda olumlu gibi görünen, sevinçle sunulan bu tarzdaki haberleri besleyen kaynak, yine bir yerde çocukların yaşadığı kötü olaylar olmaktadır. Bu nitelikteki haberler çalışmamız kapsamında olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan çocukların olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmediği, bilgilendirici nitelikte olan haberler incelenen haberlerin %7'sini oluşturmaktadır.

Kanallara göre haber içeriği dağılımı incelendiğinde en yüksek olumsuz haber oranı, en çok haber sayısına sahip SHOW TV'de görülmüştür. SHOW TV'de yayınlanan haberlerin 124 tanesi (%87) olumsuz içerikteki haberlerdir. Onu takiben, KANAL D'de, çocukların yer aldığı haberlerin 100 tanesini (%80) olumsuz haberler oluşturmaktadır. Çocuklarla ilgili en az haber sayısına sahip FOX Ana Haber Bülteni'nin ise 25 tanesi (%78) olumsuz nitelikteki haberlerden oluşmaktadır. Genellikle siyaset, ekonomi ve ülke gündemi gibi konuların hâkim olduğu, çocuklarla ilgili meselelere oldukça az yer verildiği FOX Ana Haber Bülteni'nde yer alan çocukların ise büyük çoğunluğu olumsuz nitelikteki olaylarla ilişkilendirilmiştir. Dördüncü olarak, TGRT HABER 42 tanesi (%77) olumsuz haberlere yer vermiştir. TRT HABER ise haberlerin 30 tanesi %45'i gibi diğer dört kanaldan çok daha az bir oranla olumsuz haberlere yer vermektedir. Diğer dört kanalda olumlu haber içeriğine sahip haberlerin oranı %6-16 arasında değişirken TRT HABER %36 gibi çok daha yüksek bir oranla çocuklarla ilgili olumlu haberlere yer verdiği gözlemlenmiştir.

Şekil 4

Olumlu ve Olumsuz Haberlerin Aylara Göre Dağılımı

Haberin içeriğinin aylara göre dağılımı Şekil 4'te verilmiştir. Ocak ayında çocukların konu olduğu 239, Şubat ayında ise 180 haber tespit edilmiştir. Ocak ayının Şubat ayından üç gün daha fazla olması, Ocak ayındaki çocuk konulu haberlerin fazla olmasının bir nedenidir. Ancak, olumlu ve olumsuz haberlerin sayısına ve oranına bakıldığında Ocak ayında 54, Şubat ayında ise yalnızca 13 tane olumlu içerikte haber yayınlanmıştır. Bu durum sömestr tatilinin Ocak ayının sonunda başlaması ve çocukların tatille ilgili haberlerinin bu süreçte daha yoğun olması nedeni ile açıklanabilir. Bir diğer neden ise Şubat ayının sonunda Ukrayna'da başlayan savaş olduğu düşünülmektedir. 24 Şubat'ta savaşın başlamasıyla haber bültenlerinin gündemi büyük ölçüde değişmiştir. Yüzdelik oranlara bakıldığında ise Ocak ayının %22'si olumlu, %70'i olumsuz ve %8'i nötr haber içeriklerinden oluşmaktadır. Şubat ayında yayınlanan haberlerin ise %7,5'i olumlu, %86'sı olumsuz, %6,5'i nötr içerikte haberlerden oluşmaktadır. Bu bilgilerle, ülkemizde ve dünyada yaşanana olumlu / olumsuz olayların haberlerin gündemine ve bu noktada çocuklarla ilgili haberlerin sayısına ve sıklığına etki ettiğini söylememiz mümkündür.

Tablo 8

Haberin Türü

Haberin Türü	KANAL D	FOX	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Mağduriyet	55	3	68	21	15	162
Ölüm	13	3	18	9	7	50
Polis / Adliye	13	1	16	5	3	38
Sağlık	13	13	2	3	6	37
Trafik	8	2	11	4	3	28
Eğlence	7	1	7	6	7	28
Başarı / Yetenek / İlgi alanı	2	0	2	2	8	14
Eğitim	2	1	2	1	6	12
Ekonomi	3	8	0	1	0	12
Kültür / Sanat / Bilim	1	0	0	0	7	8
Diğer	7	0	17	2	4	31
Toplam	124	32	143	54	66	419

İncelenen 5 haber kanalının haber türlerine göre sayısal dağılımı Tablo 8'de yer almaktadır. İncelenen 419 haberin 162 tanesi (%39) çocuğun mağduriyeti kategorisinde bulunmaktadır. Bunu takiben haberlerin 50'si (%12) ölümle sonuçlanan olaylar, 38 tanesi (%9) adli vakalar, yine aynı oranda çocuğun sağlığıyla ilgili durumlar takip etmektedir. Kategorilendirme yapılırken en az haber sayısı kültür/sanat/bilim grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Kategori dışında kalan %7'lik diğer kısımda ise bebek doğumu, evlatlık edinilme, koruyucu ailelik, çocukların akranlarıyla olan kavgaları ve çocuğun kaçması gibi içerikler yer almaktadır.

Tablodaki verilere göre SHOW TV, KANAL D, TRT HABER ve TGRT HABER'de yayınlanan çocuklarla ilgili haberlerin en büyük kısmı mağduriyet ile ilişkili haberlerden oluşmaktadır. Bu kategoride, ihmal, istismar, şiddet, akran zorbalığı, köpek saldırısı, savaş mağduriyeti gibi çocuğun her anlamda mağdur edildiği içeriklerin yer aldığı haberler bulunmaktadır.

İncelenen diğer 4 kanaldan farklı olarak FOX'da yayınlanan haberlerin en büyük kısmını sağlık haberleri oluşturmaktadır. FOX'da yayınlanan sağlık haberlerinin çoğunluğu SMA'lı çocukların ilaç bulmasına yönelik içeriklerden oluşmaktadır. Çocukların kişisel sağlık verileri bu tür haberlerde açıkça verilmektedir. Medya kuruluşunda yayınlanan çocuk konulu haberlerinin 8 tanesini (%40) ekonomi haberleri oluşturmaktadır. FOX Ana Haber Bülteni'nde yayınlanan haberlerin türleri incelendiğinde yetişkinlerin dünyası olan medyada

çocuklarla ilgili haberlerin de aslında yine yetişkinlere yönelik olduğunu bizlere tekrar göstermektedir. Çocuk konulu haberler çocuğun sorunlarından ziyade yetişkin konuları olan siyaset, ekonomi ve politika çerçevesinde tartışılmaktadır. FOX Ana Haber Bülteni'nde yayınlanan sağlık haberlerinin dahi ekonomi ve siyaset temelli olduğu gözlenmektedir.

SHOW TV Ana Haber Bülteni'nde en çok yayınlanan haber türü çocuğun mağduriyeti kategorisidir. Oran açısından bakıldığında bu tür, medya kuruluşunda yayınlanan çocuk konulu haberlerin %47,5'nı oluşturmaktadır. Haber bülteninde çocuklarla ilgili yayınlanan içeriklerde kültür/sanat/bilim, ekonomi, sağlık gibi kategoriler ya hiç ya da hiç denecek kadar az yer almaktadır. Çocukların başlarına gelen olumsuz olaylar Show Ana Haber Bülteni'nde incelenen haberler arasında en büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

KANAL D Ana Haber Bülteni'nde ise SHOW TV ile benzerlik göstererek en çok haber sayısı çocuğun mağduriyeti kategorisinde yer almaktadır. Aynı şekilde bu kanalda da mağduriyet kategorisini ölüm ve adli vaka haberleri takip etmektedir. SHOW TV'den farklı olarak KANAL D, sağlık kategorisi ön plana çıkmaktadır. Bu kategorideki haberlerde SMA'lı çocuklar ve çocuklarda Kovid-19 vakaları yer almaktadır. Yapılan kategorilere ait haber türlerinin hepsi KANAL D'de karşımıza çıkmaktadır. En az haber sayısı kültür/sanat/bilim, başarı/yetenek ve eğitim gruplarında bulunduğu tespit edilmiştir.

TRT HABER Ana Haber Bülteni'nde haberlerin diğer kanallara göre haberlerin belirtilen gruplarda daha homojen dağıldığı gözlenmektedir. En çok haber sayısı mağduriyet kategorisinde olmasına rağmen başarı/yetenek/ilgi, kültür/ sanat / bilim, eğitim ve eğlence kategorileri büyük yer kaplamaktadır. TRT HABER'de çocuklara yönelik sunulan haberlerin içinde ekonomi haberleri yer almadığı gözlenmektedir.

TGRT HABER Ana Haber Bülteni'nde ise mağduriyet kategorisinin en çok haber sayısına ait grup olduğu tespit edilmiştir. Bu kategoriyi ölüm haberleri, eğlence haberleri adlî olaylar takip etmektedir. TGRT HABER logolu medya kuruluşunda da, SHOW TV ve FOX'da olduğu gibi kültür/sanat/bilim haberlerine yer verilmemiştir.

Tablo 9

Çocuğun Haberde Yer Alma Şekli

Çocuğun Yer Alma Şekli	KANAL D	FOX	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
İstismar ve ihmal mağduru	46	0	60	14	5	125
Neşeli / Sempatik	8	1	11	7	8	35
Kaza mağduru	8	2	11	4	3	28
Suça sürüklenen	6	1	11	4	2	24
Köpek saldırısı mağduru	0	4	3	5	8	20
Ölü	3	0	9	3	5	20
Hasta	6	6	2	1	0	15
Tehlikeye yol açan	7	0	5	1	1	14
Cinayet kurbanı	4	3	4	1	1	13
Kayıp	4	0	6	1	1	12
Savaş Mağduru	2	2	1	4	1	10
Başarılı	2	0	2	2	3	9
Hayvan Dostu	0	0	1	0	5	6
Kategori yok	28	13	17	7	23	89
Toplam	124	32	143	54	66	419

Araştırmanın bu kısmında çocukların medyada temsil edilme şekli değerlendirilmiştir. Tablo 9'da çocuğun haberlerde nasıl yer aldığı incelenmiş ve buna göre gruplar oluşturulmuştur. İncelenen 419 haberin 125 tanesinde (%30) ihmal ve istismar mağduru çocuklar yer almaktadır. Neşeli ve sempatik çocuk temsili en çok yer verilen 2. kategoridir. Haberlerin büyük bir oranında ise çocuklar "cinayet kurbanı", "ölü", "hasta", "kaza mağduru", "suça sürüklenmiş", "tehlikeli", "kayıp" olarak bulunmaktadır. Ancak bu orana karşılık çocukların "başarılı, yetenekli, neşeli, sempatik, kahraman, hayvanları koruyan" şeklindeki temsilleri toplamda %11 gibi çok daha düşük bir oranla karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarla ilgili yayınlanan haberlerde en fazla ihmal ve istismara uğramış çocuklar, en az da hayvan dostu ve başarılı çocuklar yer almaktadır. Bu durum çocukların medyada temsilinin tek yönlü olarak çocuğu mağduriyeti üzerinden nitelendirildiğini gözler önüne sermektedir.

İncelenen haberlerin 15 tanesini hasta çocuklar oluşturmaktadır. Bu kategoride genellikle SMA hastası çocuklar bulunmakta ve bu çocuklar için yardım çağrısı yapılmaktadır. Bu haberlerde çocukların çaresiz gözüktüğü görüntülerine yer verilmektedir. Bir diğer öne çıkan kategori ise ölen çocuklardır. Cinayete kurban giden çocuklar haberlerin

%3'ünü oluşturmaktadır. Diğer ölüm haberlerinde ise trafik kazasında, yangında, soba veya gaz zehirlenmeleri gibi durumlarda hayatını kaybeden çocuklar yer almaktadır.

Bu çalışmada haberler izlenirken dikkat çeken bir nokta da çocukların hayvanlarla olan ilişkisidir. Toplam 26 haberde çocuklar ve hayvanlar bir arada yer almaktadır. Bu haberlerin %77'si köpek saldırısına maruz kalan çocukları ekrana getirirken % 23'ü ise çocuklarla hayvanların iyi anlaştığı içerikte haberler sunmaktadır. 2021 yılının Aralık ayında 5 yaşındaki çocuğun pitbull saldırısına uğramasının infial yaratmasının ardından haber programları bu konudaki haberleri gündemine almaya başlamıştır. Köpek saldırısıyla ilgili içeriğe sahip haberlerin %90'ı Ocak ayında yayınlanmıştır. Bu durumda medyanın tepki ve ilgi gören haberlerin ardından, konuyu pekiştirmek amaçlı benzer içerikler sunduğunu söylememiz mümkündür. Ocak ayında bu kadar çok sayıda köpeklerin çocuklara saldırısı haberlerinin olması da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Kanal bazında inceleme yapıldığında SHOW TV'de yayınlanan haberlerin %43'ünde ihmal ve istismar edilmiş çocukların haberlerinin ekrana geldiği tespit edilmiştir. Kanalda yer alan ihmal ve istimara uğramış çocukların haberleri TGRT HABER ve FOX'un toplam haber sayısından fazladır. Aynı şekilde KANAL D Ana Haber Bülteni'nde de ihmal ve istismar mağduru çocukların büyük bir oranla haberlerde yer aldığı gözlemlenmiştir. En yüksek çocuk konulu haber sayısına sahip olan SHOW TV ve KANAL D'nin sunduğu haberlerde çocukların büyük ölçüde mağdur şekilde temsil edildiği gözlenmektedir. SHOW TV ve KANAL D haber bültenlerinde dramatik muameleye maruz kalmış ya da başına kötü olaylar gelen çocuklar görünür planda verilmiştir. Bu durum Televizyon Haberlerinde Çocuk başlığında yer alan, daha önce bu konuda yapılan araştırmaları doğrular niteliktedir.

FOX Ana Haber Bülteni'nde ihmal ve istismara uğramış çocuk temsili bulunmamaktadır. Kanalın yayınladığı çocuk konulu haberlerin çoğu siyaset ve ekonomi ile ilişkili bulunduğundan haberlerin 13 tanesinde (%40) çocuklar temsil kategorisine yerleştirilememiştir. Haberlerin önemli bir kısmını oluşturan hasta çocukların hepsi SMA hastası çocuklar olduğu saptanmıştır. Hasta çocuklarla ilgili haberlerin de ekonomik nedenlerle ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Bunlara ek olarak, oran açısından bakıldığında haberlerin %10'unda cinayete kurban giden çocuklar ve %13'ünde köpek saldırısına maruz kalmış çocuklar yer almaktadır.

TRT HABER'de yayınlanan haberlerde en çok temsilin neşeli sempatik ve yine aynı oranda köpek saldırısına uğramış çocuklarda olduğu tespit edilmiştir. Çocuklara yönelik kültür, sanat, eğitim ve sağlık konularında bilgilendirici haberlerde çocuğun temsiline ilişkin

bir kategorilendirme yapılmadığı ve TRT HABER'de yayınlanan haberlerin büyük bir çoğunluğu bu içeriklerde olduğu için "Kategori Yok" grubunda 23 adet haber bulunmaktadır. Diğer kanallardan farklı olarak haberlerde çocuklarla hayvanların olumlu ilişkisi yer almaktadır. Diğer kanallarda neredeyse hiç rastlanmayan (yalnızca SHOW TV %0,2) hayvan dostu çocukların temsili bu kanalda sıklıkla yer almaktadır. Çocukların temsilleri konusunda incelenen kanallar arasında en çok olumlu temsile TRT HABER'in sahip kanal olduğu kanaatine varılmıştır. Diğer kanallarda ön plana çıkan ihmal ve istismar mağduru çocuk temsili TRT HABER'de yalnızca 5 haberde yer almaktadır.

SHOW TV ve KANAL D'de olduğu gibi TGRT HABER'de de incelenen haberler arasında en çok ihmal ve istismar mağduru çocuklar karşımıza çıkmaktadır. İhmal ve istismara maruz kalmış çocuklar haberlerdeki temsillerin %26'sını oluşturmaktadır. Bu grubu takiben ikinci olarak haberlerde sıklıkla neşeli ve sempatik çocuklar yer almaktadır. Diğer kanallara kıyasla en çok savaş mağduru çocuk TGRT HABER'de verilmiştir.

Tablo 10

Çocukların Röportajının Yer Aldığı Haberler

Kanal	Haber Sayısı	Röportaj Yapılan Haber Sayısı	Röportaj Yapılan Haberlerin Yüzdesi (%)
KANAL D	124	18	15
FOX	32	8	25
SHOW TV	143	27	19
TGRT HABER	54	12	22
TRT HABER	66	22	33
Toplam	419	87	21

İncelenen haberlerde elde edilen verilere göre çocuklarla röportaj yapılan haberlerin kanallara göre dağılımı Tablo 10'da verilmiştir. Bu bilgilere göre, çocuk konulu 419 haberden 87'sinde, yani toplam haberlerin %21'inde çocuklarla röportaj yapılmıştır. Yüzdelik oranlar kanallarda yer alan haberlerin kaçında röportaj yapıldığını göstermektedir. Röportaj oranı en düşük olan kanalların haber sayısı en yüksek olan SHOW TV ve KANAL D'de olduğu gözlemlenmiştir. TRT HABER'de yayınlanan haberlerin %33'ünde çocuklarla röportaj yapıldığı tespit edilmiş ve incelenen medya kuruluşları arasında en çok röportaj oranına sahip olan kanal olmuştur.

Çocukların medyada yer alması tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar medyada yer almalı, ancak bu durum belirli sınırlar içinde olmalıdır. Nasıl ki çocuklar günümüzde medyadan uzak kalamıyorsa, medya da çocuktan uzak kalmamalıdır. Çocuklara sorulan soruların onları zor duruma düşüren, suçlayan ya da net cevaplar veremeyeceği türde olmamalıdır. Çocuklarla röportaj yapılması, onları ilgilendiren konularda sorular yöneltilmesi ve fikirlerine danışılması çocukların medyada görünür kılınması hususunda önemli rol oynamaktadır. Ancak bu durum çocukların mağdur oldukları durumlarda geçerli değildir. SHOW TV'de çocuklarla röportaj yapılan 27 haberin 19'unda çocuğun mağdur olduğu durumlar yer almaktadır. Aynı şekilde KANAL D'de 18 haberden 9'unda ve TGRT HABER'de 12 haberden 6'sında bir şekilde mağdur olmuş, olumsuz bir durumla karşılaşmış çocuklarla görüşme yapılmıştır. Çocukların dramatik hallerinin röportaja konu olması, çocukların mağduriyetini pekiştirmekle birlikte onları istismara açık hale getirebilmektedir.

KANAL D, SHOW TV ve TGRT HABER'den farklı olarak TRT HABER'de yer alan 22 haberin 3 tanesinde mağdur çocuklarla röportaj yapılmıştır. TRT HABER'de röportaj yapılan çocuklar genellikle hayvanlarla, çocuk sinemasıyla veya okuldaki etkinliklerle ilgili sorular sorulmuştur. Röportaj içeriği olan 22 haberin %86'sı kültür sanat ve ilgi alanlarıyla ilişkilidir.

5.2. İhmal ve İstismar Haberlerinin İçerik Analizi

Bu tez çalışmasında çocuk ihmal ve istismarının toplumsal anlamda görünürlük kazandığı yer olarak televizyon haberleri ele alınmıştır. Bu kapsamda, haberlerde çocuk ihmal ve istismarlarının nasıl sunulduklarının tespiti hedeflenmiştir. Araştırmanın bu kısmında çocuk istismarı haberlerinin belirlenen televizyon kanallarına göre dağılımı incelenmektedir. Haber sayıları niceliksel olarak incelenmekte, kanallarda haberlerin istismar türlerine göre dağılımı tespit edilmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin dağılımı tablolar şeklinde sunulmakta ve kanalların bu konuya yaklaşımı değerlendirilmektedir. Haberlerde ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklarla ilgili verilen her türlü bilginin önem arz ettiği düşünülmektedir. İhmal ve istismar mağduru çocukların cinsiyetleri ve yaşları incelenerek bu yönde de tespitlere varılmıştır. Televizyonda yayınlanan haber bültenleri haberleri sunarken, etik ilkeleri göz önünde bulundurup bulundurmadığı konusu, haberlerde yer alan çocukların kimlik bilgilerinin verilip

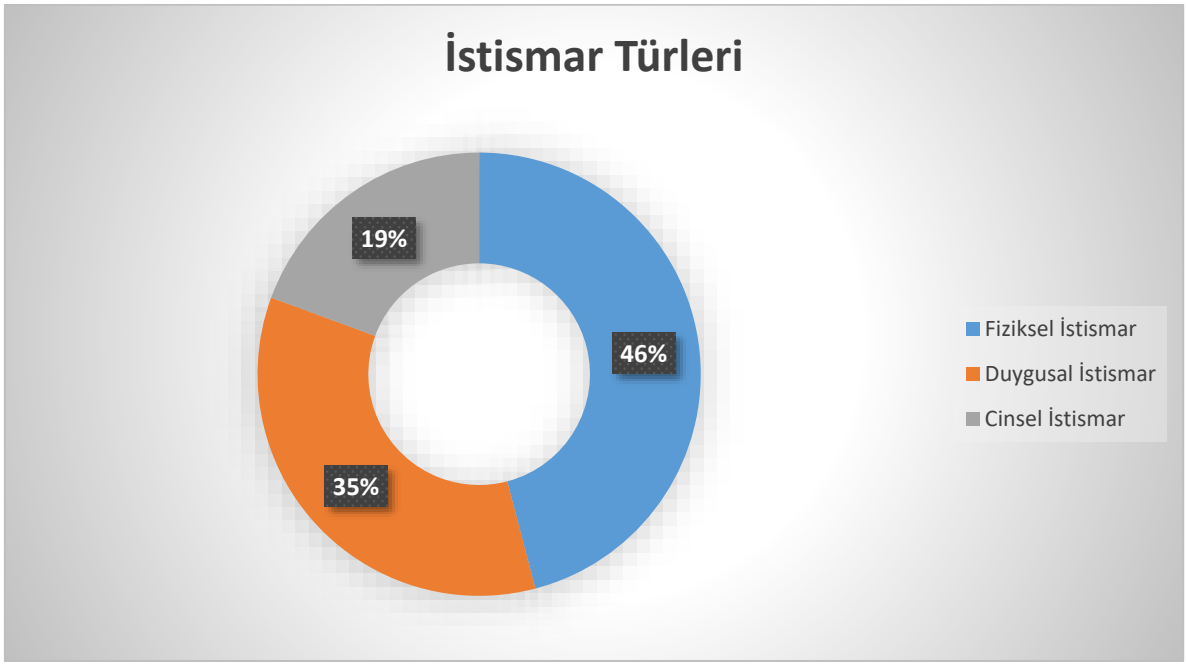
verilmediği incelenerek tespit edilmiştir. Televizyon haberlerini diğer haber türlerinden ayıran en önemli özellik görselliktir. Bu nedenle olay anının veya çocukların fotoğraflarının yayınlanıp yayınlanmadığı hususu da dikkatle incelenmiştir. İhmal ve istismara uğramış çocukların görüntüleri kullanılırken etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmamızda bu konu da kapsamlı bir şekilde incelenerek tablolarla değerlendirilmiştir.

İhmal ve istismar konulu haberlerde etik ilkeler açısından dikkat edilmesi gereken en önemli nokta çocuğun kimlik bilgilerinin açığa çıkmamasıdır. Bu durumda yalnızca çocuğun adı ve görüntüsü değil; yaşadığı yer, okuduğu okul ve en önemlisi ailesinin bilgilerinin de verilmemesi gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda ihmal ve istismara maruz kalmış çocukların bilgileri verilmese de aileleriyle röportaj yapıldığı gözlenmektedir. Ailelerin bilgilerinin verilip verilmediği ve röportaj yapılıp yapılmadığı da araştırmamız kapsamında tablolar oluşturularak incelenmiştir.

Bu bölümde ayrıca istismarcıların görüntüsü ve adının da yayınlanıp yayınlanmadığı belirlenmiştir. İstismarcıların görüntüsünün ekranda yer alması ve adının verilmesi hem mağdur çocuğun kimliğinin tespitinin yapılmasına yol açacağı gibi çocuğun ikinci kez örselenmesine de neden olabilmektedir.

Şekil 5

Haberlerde Yer Alan İstismar Türleri

İncelenen 419 haberin 89'u çocuk istismarı konulu haberlerdir. Şekil 5'te 89 istismar haberinin istismar türleri arasında dağılımı verilmiştir. %46 oranıyla fiziksel istismar haberlerde en çok rastlanan istismar türü olarak karşımıza çıkarken onu % 35 oranıyla duygusal istismar takip etmektedir. Haberlerin %19'unu oluşturan cinsel istismar ise incelenen televizyon haberlerinde en az karşılaştığımız tür olduğu tespit edilmiştir. 1. Bölümde bahsi geçen istismar türlerinden ekonomik istismar ve çocuk yaşta evlenme içerikli haberlere hiç rastlanmamıştır. Karşılaşılan bu sınırlılığın seçilen zaman diliminden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu durumda grafikte bulunan üç istismar çeşidi üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmanın devamında elde edilen verilerde ihmal ve istismar haberleri birlikte değerlendirilip kanallara göre dağılımları yorumlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucu FOX Ana Haber Bülteni'nde ihmal ve istismar haberlerine rastlanmaması nedeniyle tablolarda yer alan kanallar arasında FOX bulunmamaktadır.

Tablo 11

İhmal ve İstismar Haberlerinin Kanallara Göre Dağılımı

İstismar Türü	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
İhmal	11	17	6	2	36
Fiziksel İstismar	13	17	5	0	35
Duygusal İstismar	10	13	1	1	25
Cinsel İstismar	8	10	1	0	19
Fiziksel ve Duygusal İstismar	4	3	1	2	10
Toplam	46	60	14	5	125

Tablo 11'de incelenen ihmal ve istismar haberlerinin kanallara göre dağılımı verilmiştir. İncelenen 125 haberin 36'sı çocuk ihmali haberleridir ve toplam ihmal ve istismar haberlerinin %29'unu oluşturmaktadır. Haberlerde istismar türleri arasında fiziksel ve duygusal istismar ön plana çıkmaktadır. Her istismar türünde dolaylı olarak duygusal istismar da vardır. Ancak 25 haberde duygusal istismar tek başına yer almaktadır. Bir annenin oğlunu herkesin gözü önünde dövüp aşağılaması, bir babanın çocuğunun gözü önünde karısını bıçaklarken çocuğuna da zarar vermesi gibi örneklerden oluşan 10 haberde ise hem fiziksel hem duygusal istismar bir arada bulunduğu için ayrıca bir kategori oluşturulmuştur.

İncelenen 125 ihmal ve istismar haberinin 60 tanesi (%48) SHOW TV Ana Haber Bülteni'nde yayınlanmıştır. Toplam ihmal ve istismar haberlerinin 46 tanesi (%37) ise KANAL D Ana Haber Bülteni'nde yer almaktadır. Başka bir deyişle, bu haberlerin %85'i en yüksek haber sayısına sahip iki kanalda bulunduğu tespit edilmiştir. TGRT HABER'de 14 haber, TRT HABER'de ise 5 haber ihmal ve istismar konusuyla karşımıza çıkmaktadır. Toplam ihmal ve istismar haberlerinin 14'ü (%11) TGRT HABER, 5'i (%4) ise TRT HABER'de yayınlanan haberlerden oluşmaktadır.

SHOW TV'de yayınlanan ihmal ve istismar haberlerinin 17'sinde (%28) fiziksel istismar ve yine ayını oranda ihmal haberlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. En çok haber sayısının olduğu SHOW TV'de ihmal ve fiziksel istismar haberleri de diğer kanallara kıyasla en yüksek sayıya sahiptir. SHOW TV'de 10 haberde cinsel istismar, 3 haberde ise hem duygusal hem fiziksel istismarın bir arada bulunduğu içerik yer almaktadır. KANAL D ise diğer tablolarda olduğu gibi sayısal anlamda SHOW TV'yi takip etmektedir. KANAL D logolu kanalda ihmal ve istismar haberlerinin 13'ü fiziksel istismar, 11'i ihmal, 10'u duygusal istismar, 8'i cinsel istismar, 4'ü hem fiziksel hem duygusal istismarın bir arada

bulunduğu haberlerden oluşmaktadır. Diğer kanallara kıyasla, duygusal ve fiziksel istismarın aynı anda bulunduğu haberler en fazla KANAL D'de yer almaktadır. TGRT HABER'de ise KANAL D ve SHOW TV'nin aksine en çok haber sayısı ihmal kategorisinde olduğu tespit edilmiştir. TGRT HABER'de incelenen ihmal ve istismar haberlerinin 6'sı ihmal, 5'i fiziksel istismar, geri kalan haberler ise cinsel istismar, duygusal istismar, hem duygusal hem fiziksel istismarı bir arada bulunduran haber içeriklerinden oluşmaktadır. İncelenen ihmal ve istismar haberleri arasında en az haber sayısının olduğu tespit edilen kanal TRT HABER olmuştur. TRT HABER'de fiziksel ve cinsel istismar haberleri bulunmamaktadır. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşta bulunan 5 haberin 2'si ihmal, 1'i duygusal istismar, 2'si hem duygusal hem fiziksel istismar içeriğine sahip haberlerdir.

İhmal ve istismar haberlerinin sıklıkla verilmesi, çocukların medyada var olan kötü muameleye maruz bırakılan çocuk temsillerini artırmaktadır. SHOW TV ve KANAL D' de olduğu gibi çocuklarla ilgili her iki haberden birinin çocuk ihmal ve istismarı haberi olması, çocukların haberlerdeki mağdur temsilini pekiştirmektedir. İhmal ve istismar haberlerinin verilmesi toplumda bu konuda farkındalık uyandırma konusunda yardımcı olabilecekken sıklıkla verilmesi ve çocuğun haklarını ihlal etmesi nedeniyle problem teşkil etmektedir. Araştırmanın devamında bu türden haberlerde çocuk haklarının ihlalinin olup olmadığı değerlendirilecek, tablolar halinde sunulup yorumlanacaktır.

Tablo 12

Haberlerde Yer Alan İstismar Vakalarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı

İstismar Türü / Cinsiyet	Kız	Erkek	Genel	Belirtilmemiş
İhmal	13	10	3	10
Duygusal İstismar Vakası	3	9	7	5
Fiziksel İstismar Vakası	8	21	4	2
Duygusal ve Fiziksel İstismar Vakası	6	5	0	0
Cinsel İstismar Vakası	16	0	3	0
Toplam	46	45	17	17

Tablo 12'de yer alan verilere göre incelenen 125 ihmal ve istismar haberinde yer alan çocukların 46'sı kız, 45'ü erkektir. İhmal ve istismar vakalarında kız-erkek sayısının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Genel kategorisinde ise birden fazla çocuk ihmal ve istismara uğradığı için ayrıca değerlendirilmiştir (Örn: Okulda öğretmenin birden çok

öğrenciyi taciz etme vakası). İncelenen 17 haberde ihmal ve istismara maruz kalmış çocukların cinsiyeti belirtilmemiştir.

Cinsel istismar vakalarının hepsinde mağdur çocuğun cinsiyetinin kız olduğu tespit edilmiştir. İhmal haberlerinde ise yine kız çocuklarının sayısının erkek çocukların sayısından fazla olduğu görülmektedir. Fiziksel istismar haberlerinde yer alan ve cinsiyeti net bir biçimde belirtilmiş çocukların ise 21'i erkek, 8 tanesi kızdır. Duygusal istismar vakalarında ise yine erkek çocuklar cinsiyet belirtilmiş haberlerin 9 tanesinde yer almaktadır. Hem duygusal hem fiziksel istismarın olduğu haberlerde erkek ve kız çocuk sayılarının birbirine yakın olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 13

İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Görüntüsü

Kanal/Görüntü	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
İhmal ve İstismar Haberlerinin Sayısı	46	60	14	5	125
Çocuğun Görüntüsünün Yer Alması	37	50	11	3	100
Çocuğun Net Görüntüsünün Yer Alması	7	14	5	2	27

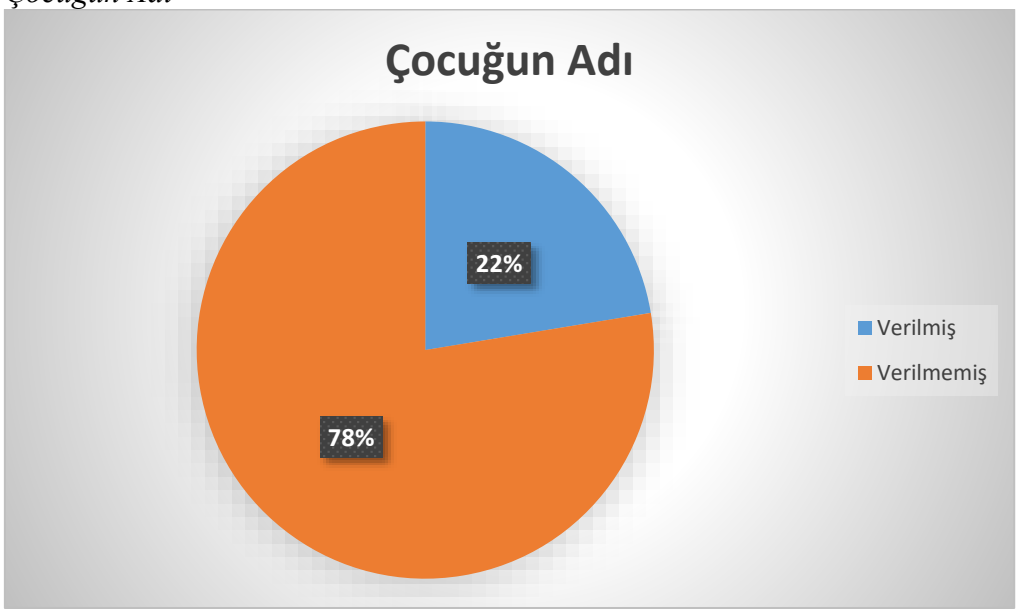
Çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerde çocuğun görüntüsüne yer verilmesi çocuğun özel hayatının korunması ve mahremiyeti hususunda birincil öneme sahiptir. Tablo 13'te yer alan bilgilere göre incelenen toplam 125 ihmal ve istismar haberinin 100'ünde çocuğun görüntüsüne yer verilmiştir. Araştırmanın izleme kısmında bazı haberlerde çocuğun görüntüsü olay anı videosunda yer alırken bazı haberlerde olay anında çocuğun görüntüsü bulanıklaştırılmış ancak ayrıca fotoğrafı ekrana getirilmiştir. Bazı haberlerde ise olay anı görüntülerinde çocuğun videosu bulanıklaştırılmış ancak fotoğrafı net bir biçimde verilmiştir. Bu nedenle, fotoğrafı veya olay anında görüntüsü olan çocuklar ihmal ve istismar haberlerinde çocuğun görüntüsünün yer alması kategorisinde yer almaktadır. 125 haberin 100'ünde çocuğun görüntüsü bulunmaktadır ancak bu 100 haberin 27 tanesinde çocuğun net görüntüsüne yer verilmiştir. Oransal olarak incelendiğinde ise toplam ihmal ve istismar haberlerinin %80'inde yer alan görüntülerde çocuk yer almaktadır. Bu oranın içine bulanıklaştırılan ve net olmayan görüntüler de dahil edilmiştir.

Toplamda 15 haberde çocuklar ihmal veya istismar sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu durumda ise 27 adet çocuğun görüntüsünün net olduğu haberlerin ise 12'sinde hayatını kaybeden çocukların fotoğrafları yer almaktadır. Çocuğun hayatını kaybetmesi neticesinde haber bültenleri çocuğun fotoğrafını net bir şekilde görünür halde paylaştığı tespit edilmiştir.

Kanal bazlı inceleme yapıldığında, SHOW TV'de yer alan ihmal ve istismar haberlerinin 50'sinde (%83), KANAL D'deki haberlerin 37'sinde (%80), TRT HABER'deki haberlerin 2'sinde (%40) ve TGRT HABER yayınlanan haberlerin 11'inde (%79) ihmal ve istismar mağduru çocuklar görsel olarak yer almaktadır.

Şekil 6

Çocuğun Adı

Çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasında en önemli faktörlerden biri çocuğun adının haberlerde kullanılmasıdır. İncelenen haberlerde "Minik Yusuf, Küçük Eymen, 9 yaşındaki Sercan" gibi tanımlamalarla çocuğun ismi verildiği tespit edilmiştir. Şekil 6'da yer alan bilgilere göre toplam ihmal ve istismar haberinin %22'sinde çocuğun adı yer alırken %78'inde çocuğun adına yer verilmemiştir.

Tablo 14

İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Adı

Çocuğun Adı	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Yok	39	45	9	4	97
Var	7	15	5	1	28
Toplam	46	60	14	5	125

Tablo 14'te görüldüğü üzere toplam 125 haberin 28'inde çocuğun adı verilmektedir. Çocuğun isminin yer aldığı 28 haberin yarısından fazlası SHOW TV'de yer almaktadır. Bu haberlerin 7 tanesi KANAL D, 1 tanesi TRT HABER ve 5 tanesi de TGRT HABER'de bulunmaktadır. Kanal bazlı inceleme yapıldığında SHOW TV'de yer alan haberlerin %25'inde, KANAL D'de yer alan haberlerin %15'inde, TRT HABER'de yer alan haberlerin %20'sinde ve TGRT HABER'de yer alan haberlerin %36'sında çocuğun ismi yer aldığı tespit edilmiştir.

Çocuğun isminin ve görüntüsünün yer alması çocuğun tanınması konusunda belirleyici roldedir. İnceleme sonucunda çocuğun adının yer aldığı 28 haberin 20'sinde çocuğun görüntüsünün de verildiği tespit edilmiştir. Bu durumda ihmal ve istismar mağduru çocuklar 20 haberde net bir şekilde tanınır ve bilinir hale gelmiştir. 125 haberin 8'inde ise haberde çocuğa ait görüntü olmasa da çocuğun adının verildiği gözlemlenmiştir. 125 haberin 7'sinde ise haberde çocuğun adı olmasa da görüntüsü verilmiştir. Yani sadece görüntüsünün olmaması ya da adının verilmemesi çocuğu korumaya yetmemektedir. Çocukla ilgili verilen başka önemli bir kriter çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Çocuğun hem adının hem görüntüsünün olması kriteri birlikte değerlendirildiğinde ise her iki faktörün de olmadığı 88 haber bulunmuştur. Araştırmamızda çocuğun hem adının hem görüntüsünün yer verildiği ise 19 haber olduğu saptanmıştır.

Tablo 15

İhmal ve İstismar Mağduru Çocukların İfadelerinin Haberlerde Yer Alması

Kanal Adı	KANAL D	SHOW TV	Toplam
Haber Sayısı	4	7	11

UNICEF'in çocuk hakları odaklı habercilik tanımında çocuğun özel hayatı ve mahremiyeti hakkında görüşlerini ifade etme ve kendini ilgilendiren konularda katılma hakkı bulunmaktadır (2007, s. 63) Ancak, bu çalışmada ihmal ve istismar haberlerinde çocuğun ifadelerinin yer almasının çocuğun haberde yer alan mağdur imajıyla özleşmesini pekiştirecek bir duruma yol açtığı düşünülmektedir. Çocukların medyada temsil edilme ilkesi her zaman ihmal ve istismar mağduru çocukları kapsamamalıdır. Bir çocuğun başarılarının, yeteneklerinin veya aldığı eğitimle ilgili konularda konuşmasıyla uğradığı kötü muamele hakkında konuşması arasında ihlal bağlamında fark vardır.

Tablo 15'e göre 125 haberin 7'si SHOW TV, 4'ü KANAL D olmak üzere toplam 11'inde ihmal ve istismar mağduru çocukların ifadelerine yer verilmiştir. Bu da haberlerin yaklaşık %8'ine karşılık gelmektedir. Henüz küçük bir çocukken başlarına gelen dramatik olaylar hakkında konuşmaları çocukların ilerideki yaşamlarını etkilemekle birlikte onların çevreleri tarafından uzun süre bu olaylarla anılmasına neden olabilir.

Tablo 16

Haberlerde İhmal ve İstismar Anının Verilmesi

İhmal ve İstismar Anı Görüntüleri	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Görüntü Bulanık Verilmiş	25	20	4	1	50
Görüntü Hiç Verilmemiş	12	23	4	1	40
Görüntü Net Verilmiş	9	17	6	3	35
Toplam	46	60	14	5	125

İhmal ve istismar haberlerinde, istismar anı görüntülerinin yer alması çocuğun mağduriyetini pekiştirme anlamında en az çocuğun fotoğrafının yer alması kadar önem arz etmektedir. Tablo 16'da yer alan verilere göre toplam 125 haberin 85'inde çocuğun ihmal veya istismar edildiği görüntülere yer verilmiştir. İhmal ve istismar olaylarının görüntüsünün yer aldığı 85 haberin ise 50'sinde olay anı bulanıklaştırılarak ekrana getirilmiştir. Bu

görüntüler bulanık halde dahi olsa, izleyici çocuğun yaşadığı ihmal ve istismar hakkında tahmin yürütebilmektedir. Tablo'ya göre 35 haberde çocukların maruz kaldığı ihmal ve istismar görüntüleri yer almaktadır. Bu durumun çocuğun yaşadığı kötü olayların herkes tarafından görülmesine, kendisinin bu görüntüleri tekrar izleyip ikinci kez travmaya uğramasına yol açabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, görüntüsü verilen çocuk etrafı tarafından istismara açık hale gelmektedir.

Çocukların yaşadığı ihmal ve istismarın konu edildiği haberlerde dikkat çeken bir nokta da yurtdışı kaynaklı vakalarda olay anının ekranda mutlaka yer almasıdır. Bu haberlerin bazıları yakın bir görüntü ise bulanıklaştırılmış, uzak bir görüntü ise görüntünün kalitesi düşürülmüştür. Çocukların, haberlere konu olurken hangi ülkenin vatandaşı olduğu önemli olmamalıdır. Çocukların hangi ülkeden olursa olsun, fotoğraflarının veya mağdur edildikleri olay anı görüntülerinin paylaşıldığı haberler, çocukları yeniden ihmal ve istismar etmektedir.

Bu çalışmada olay anı görüntülerinin yer alıp alınmadığı kriteri değerlendirilirken suça sürüklenen çocuklar konusunun ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar, çalışmamızda ihmal ve istismar ile ilişkili olduğu düşünülse de araştırma kapsamında ihmal ve istismar haberlerinden ayrı bir başlık olarak değerlendirilmiştir. Bir çocuğun tek başına suçla ilişkisinin olamayacağı, yetişkinler tarafından onlara sunulan yaşam imkânı, belki de uğradıkları ihmal veya istismar nedeniyle suça sürüklendikleri düşünülmektedir. Çocuğun suç ile ilişkili görüntülerinin verilmesi, çocukların suç ile ilişkili temsilinin artması çocuğun yine medya tarafından oluşturulan "suçlu ve tehlikeli çocuk" imajını pekiştirmektedir. Suça sürüklenen çocukların haberlerde dağılımı incelenmiş ve bu inceleme sonucunda bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 17

Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Haberlerde Olay Anı Görüntüleri

Suça Sürüklenen Çocuk	KANAL D	FOX	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Olay anı görüntüsü bulanıklaştırılmış	1	6	8	3	1	18
Olay anı görüntüsü net	0	0	2	0	1	3
Olay anı görüntüsü yok	0	1	1	1	0	3
Toplam	1	7	11	4	2	25

Medyadaki ve medyanın ürettiği toplumsal algıdaki çocuk; genellikle mağdur, bazen de tehlikeli çocuk üzerinden şekillenmektedir. Bunun sonucunda kamusal alanda çocuk ancak mağdur olduğunda yahut suç ile ilişkilendirildiğinde görünür olmakta, bunun dışındaki durumlarda kamusal alandan dışlanan gruplar içinde yerini almaktadır (Akyol, 2019, s. 78). Tablo 17'ye göre araştırma neticesinde 25 haberde suça sürüklenen çocukların haberlere konu olduğu görülmektedir. Bu haberlerin 3'ünde olay anına ilişkin görüntüler belirli bir biçimde verilmektedir. 5187 sayılı Basın Kanunu madde 21'e göre "18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar için" (Basın Kanunu, 2004) ağır para cezası öngörüldüğü için hiçbir haberde çocuğun ayrıca net bir fotoğrafına rastlanmamıştır. Bu nedenle bu haberlerin %75'inde olay anı görüntüleri bulanıklaştırılarak verilmiştir. Ancak bu çalışmada, çocuğun annesi ya da babasıyla birlikte hırsızlık yapması, birini bıçaklaması, hatta ölümüne sebep olması gibi içeriklere sahip görüntülerin bulanık bir şekilde de olsa verilmesinin çocuğun yüksek yararı ilkesiyle uyuşmadığı düşünülmektedir. En fazla suça sürüklenen çocuğu konu edinen haber sayısı SHOW TV'de bulunmaktadır. SHOW TV'de yalnızca 1 haberde olay anına ilişkin bir görüntü verilmemiştir. En az çocuğun suça sürüklenmesine ilişkin haber ise FOX'da yayınlanmıştır.

Suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan haberlerde söylemler de araştırmanın ilgisini çeken türdedir. "Öfkeli genç", "çocuk hırsızlar", "suç makinası", "uslanmaz çocuklar" veya "ufacık boyu türlü türlü hırsızlıkları vardı", "dehşet saçtılar" gibi tanımlamalarla çocukların suça sürüklendiklerini belirtmek yerine, onların tehlikeli ve suçlu çocuklar olarak aktarıldığı, bu haberlerin yalnızca 2'sinde suça sürüklenen çocuk ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 18

İhmal ve İstismar Haberlerinde Çocuğun Çevresi

Kanal	Ev/sokak bilgisini içeren haber sayısı	Okul adını veya görüntüsünü içeren haber sayısı	Toplam
KANAL D	5	5	10
SHOW TV	9	6	15
TGRT HABER	0	1	1
TRT HABER	1	0	1
Toplam	15	12	27

Çocuğun kimliğini tanımlayan bir diğer önemli husus ise çocuğun yaşadığı çevredir. Tablo 18'de verilen tabloya göre toplam 125 ihmal ve istismar haberinin 27'sinde çocuğun yaşadığı çevreye ya da okuduğu okula ait bilgiler paylaşılmaktadır. Çocuğun kimliğinin açığa çıkmasındaki en önemli faktörlerden olan çevre bilgisinin paylaşıldığı haberler toplam ihmal ve istismar haberlerinin %22'sini oluşturmaktadır.

Çocukların başından geçen kötü olaylar aktarılırken 125 haberin 15'inde çocuğun yaşadığı sokağın veya apartmanın görüntülerine yer verilmiştir. 125 ihmal ve istismar haberinin ise 12'sinde çocuğun okulunun adı veya tanınmasına yol açacak şekilde görüntüsü yer almaktadır. Bazı durumlarda muhabirler haber değeri taşıyan konuları olay yerinden aktararak haberin ilgi çekiciliğini artırmaktadır. Ancak, mağdur çocuklar, özellikle de kimliğinin açığa çıkmaması gereken çocuklar söz konusu olduğunda olay yerinden görüntü vermek çocuğun yüksek yararına aykırı olmaktadır.

İncelenen haberlere göre en fazla sokak ve okul bilgisi veren haber bülteninin SHOW TV olduğu görülmektedir. SHOW TV'de yer alan ihmal ve istismar haberlerinin 15'inde, KANAL D'de yer alan ihmal ve istismar haberlerinin 10'unda, TRT HABER'de yer alan ihmal ve istismar haberlerinin 1'inde, TGRT HABER'de yayınlanan ihmal ve istismar haberlerinin ise yine 1 tanesinde çocuğun yaşadığı çevre ve okul bilgisi verilmiştir. TRT HABER'de çocuğun okulunun paylaşıldığı, TGRT HABER'de ise çocuğun yaşadığı yerin paylaşıldığı haberlere yer verilmemektedir.

Tablo 19

İhmal ve İstismar Haberlerinde Ailenin Röportajına Yer Verilmesi

Kanal Adı	Ailenin röportajına yer verilmesi	Yüzde
KANAL D	8	%21
SHOW TV	27	%71
TGRT HABER	2	%5
TRT HABER	1	%3
Toplam	38	100

İhmal ve istismara maruz kalan çocukların ailelerinin röportajlarına yer verilmesi çocuğun kimliğinin açıklanmasında ve çocuğun ikinci kez tekrar travmaya uğramasında önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Tablo 19'da ailenin röportajına yer veren haberlerin kanallara göre dağılımı verilmiştir. Toplam 125 haberin 38'inde aile ile röportaj bulunmaktadır. Oransal açıdan bakıldığında bu durum haberlerin %30'una karşılık gelmektedir. Ailelerin röportajının bulunduğu haberlere bakıldığında ise %71'i SHOW TV'de yayınlandığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda SHOW TV'de yayınlanan ihmal ve istismar haberlerinin de yarısına yakın bir oranda haberlerde ailenin röportajına yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, ailenin röportajına yer verilen haberlerin %21'i KANAL D, % 5'nin TGRT HABER, %3'nün ise TRT HABER'de yer aldığı tespit edilmiştir.

Ailenin röportajının olduğu 38 haberin 30'unda çocuğun görüntüsünün net olmadığı tespit edilmiştir. Çocuğun korunması amacıyla çocuğun görüntüsü kullanılmamakta ancak aile ile röportaj yapılmaktadır. Bu durum çocuğun kimliğinin açığa çıkmasına dolaylı yoldan neden olmaktadır. Bu şekilde bir taraftan çocuğun korunması gözetilirken diğer bir taraftan çocuğun uğradığı ihmal veya istismar hakkında ailenin görüşlerinin yer alması sakıncalı olabilmektedir. Ailenin bir üyesi istismarcı olabilirken diğer bir üyenin ise bu konuda çocuğu daha çok yaralayıcı, toplumdaki imajını daha fazla sarsıcı hale getirebilecek yorumlarda bulunabildiği gözlemlenmiştir. Bu durumda, ailenin çocuğun ihmal veya istismarı hakkında konuşmasının da belirli sınırlar içinde olması gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 20

Haberlerde İstismarcının Adının Yer Alması

İstismarcının	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Adı verilmemiş	26	38	7	3	74
Adı verilmiş	9	5	1	0	15
Toplam	35	43	8	3	89

İstismarcının kimlik bilgilerine ilişkin yapılan değerlendirme tablolarında yalnızca istismar vakaları yer almaktadır. İhmal ve istismarı uygulayan kişiler birbirinden farklı değerlendirilmiştir. İnceleme neticesinde toplam 89 çocuk istismarı haberine rastlanmıştır. Tablo 20'de çocuk istismarı haberlerinde istismarı uygulayan kişilerin isminin haberlerde yer alıp almadığı değerlendirilmiştir. 89 istismar haberinin 15'inde istismar uygulayan kişinin adı yer almaktadır. 74 haberde ise istismarcının ismi verilmemiş ya da yalnızca baş harfleriyle verilmiştir.

Tablo 21

Haberlerde İstismarcının Görüntüsünün Yer Alması

İstismarcının	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Görüntü net değil	9	20	2	1	32
Net görüntüsü var	16	10	2	1	29
Görüntü yok	10	13	4	1	28
Toplam	35	43	8	3	89

İstismarcının aileden biri olduğu durumlarda, o kişinin ismi ve fotoğrafının yayınlanmasıyla çocuğun kimliği ele verilebilmektedir. İstismarı uygulayan kişinin aileden olmadığı bir durumda ise çocuğun haberde istismarcıyı görmesi ya da ismini duyması çocuğun yaşadığı kötü olayı tetiklemesine yol açabilmektedir. Tablo 21'de görüldüğü üzere 89 istismar haberinin 29'unda istismarcının net görüntülerine yer verilmiştir. 32 haberde ise istismarı uygulayan kişinin görüntüsü yalnızca olay anında verilen bulanık görüntüleri ya da bulanıklaştırılmış fotoğrafları yer almaktadır. 28 haberde ise istismarcıya ait bir görüntü bulunmamaktadır.

İnceleme neticesinde çocuk istismarı haberlerinin %61'inde istismarcının ne görüntüsünün ne de isminin yer aldığı tespit edilmiştir. İstismarcının adının yer alıp

görüntüsünün yer almadığı haberler %7, görüntüsünün yer alıp adının yer almadığı haberler %22, her ikisinin de yer aldığı haberler ise %10'luk bir yer kaplamaktadır.

Tablo 22

Haberlerde İhmal Kaynağının Verilişi

İhmal Kaynağı	KANAL D	SHOW TV	TGRT HABER	TRT HABER	Toplam
Var	5	10	3	0	18
Var net değil	4	4	1	1	10
Yok	2	3	2	1	8
Toplam	11	17	6	2	36

Çocuğun ihmale maruz kalmasına neden olan kaynakların ise ekranda veriliş şekli Tablo 22'de yer almaktadır. 36 ihmal haberinin yarısının kaynağının net bir biçimde haberde verildiği tespit edilmiştir. 10 haberde ihmale yol açan kişilerin görüntülerinin bulanık olduğu, 8 haberde ise hiç yer almadığı saptanmıştır.

İnceleme neticesinde elde edilen diğer verilere göre ihmal vakalarının %56'sının anne-baba kaynaklı, %8'inin anne baba dışındaki aile üyeleri kaynaklı ve %36'sının ise hastane, emniyet gibi çocuğun korumasından sorumlu diğer kurumlar tarafından kaynaklandığı görülmüştür.

5.3. İhmal ve İstismar Haberlerinde Tespit Edilen Etik İhlal Örnekleri

Bu bölümde incelenen 125 çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerde tespit edilen etik ihlal örnekleri yer almaktadır. Tezin beşinci bölümünde bahsedilen etik ilkelerin ve bu etik kodların ihlallerinin çalışmamızda daha anlaşılır hale gelmesi amacıyla incelenen haberlerden 8 tanesi örnek olarak seçilmiş ve yorumlanmıştır. Haberlerde; çocuğun adının ve görüntüsün, ihmal ve istismar anı görüntülerinin, ailenin görüntülerinin, çocuğun yaşadığı sokak ya da okuduğu okulun bilgilerin yer alması etik ihlal kapsamında değerlendirilmiş ve başlıklara ayrılmıştır. Her başlık altında iki haber bulunmaktadır. Seçilen haberlerin hangi kanalda, hangi tarihte ve saatte yayınlandığı belirtilerek haberin içeriğinden ihlale konu görsel paylaşılmış ve haberin ilgili bölümünün deşifresi sunulmuştur. Haberlerin bazılarında

yapılan etik ihlaller, tez çalışmamızda ikinci bir etik ihlal oluşmaması ve ihmal/istismarı yeniden üretmemesi için mavi renkli yuvarlak bir simgeyle kapatılmıştır.

5.3.1. Çocuğun Görüntüsü ve Röportajına Yer Verilen Haberler

İncelenen haberler neticesinde kimi haberlerde ihmal veya istismar mağduru çocukların adının ve görüntüsünün yer aldığı tespit edilmiştir. Bu haberlerin bazılarında ise mağdur çocukla röportaj yapılmakta ve istismar anına ilişkin olaylar çocuk tarafından anlatılmaktadır. SHOW TV'de yayınlanan "Kulağımdan Tuttu, Boşlukta Kaldım" ve "2 Buçuk Yaşındaki Yeğenini Dövdü" bant yazısıyla ekrana getirilen haberler örnek olarak seçilmiş ve çocuğun görüntüsünün/röportajının ve adının yayınlanması kapsamında değerlendirilmiştir.

1. Haber

Başlık: “Kulağımdan Tuttu, Boşlukta Kaldım”

Kanal: SHOW TV

Tarih / Saat: 11.01.2022 / 19:30:10

Süre: 01 dakika 35 saniye

İçerik: Fiziksel İstismar

Şekil 7

“Kulağımdan Tuttu, Boşlukta Kaldım” Başlıklı Haber

Sunucu: İstanbul’da öğrencisinin kulağını çekip kopma noktasına getiren öğretmenin haberini daha önce ekranlarınıza getirmiştik. O sözde öğretmen hakkında iddianame tamamlandı ve bakın hakkında hangi ceza istendi.

(Haber çocuk ve annesiyle yapılan röportajla başlamaktadır)

Anne: Burada tırnak yeri… Burada da kopacak dereceye gelmiş.

Çocuk: Kulağımdan tuttu sonra boşlukta kaldım.

Dış Ses: *Öğrencisinin kulağını çekip koparmaktan beter eden o vicdansız öğretmene bir buçuk yıl hapis istemiyle dava açıldı.*

Çocuk: Rüyamda onu gördüm korktum bir daha görürsem de çok korkarım.

Anne: Sen bir öğretmensin dedim sen benim çocuğuma bunu nasıl yapıyorsun…

Dış Ses: *9 yaşındaki dördüncü sınıf öğrencisi Sercan üç ay önce Küçükçekmece'deki okulunda dehşeti yaşadı.*

Muhabir: Günün nöbetçi öğretmeni iddiaya göre Sercan'ı kavga ederken görmüştü. Sınıfa girdi ve ona akıl almaz bir ceza verdi.

Anne: Çocuğun kulağından böyle tutuyor hava boşluğunda böyle kaldırıyor.

Dış Ses: *Taş kalpli öğretmen ona emanet edilen öğrencisine acımadı*.

Çocuk: Bastırmıştı aşağı birazcık şuraya böyle sonra indirdi aşağı… ağlıyordum…

Anne: Bir saniye daha böyle devam etseydi bu kulak kopardı.

Muhabir: 9 yaşındaki Sercan'ı öğretmeni uzun süre kulağından tutup adeta havada asılı bıraktı. Daha sonra onu yere bıraktı, Sercan acılar içinde yardım istedi ve çığlık attı.

Dış Ses: *Öğrencisine o tarifsiz acıyı yaşatan Mustafa Çalışır hakkındaki iddianame tamamlandı. Bir buçuk yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.*

Haberde çocuk, öğretmeni tarafından maruz kaldığı fiziksel istismarı annesi ile birlikte verdiği röportajda anlatmaktadır. Öğretmen, çocuğun kulağından tutarak havaya kaldırmış ve çocuğun kulağı kopma noktasına gelmiştir. Anne de çocuğun başından geçen bu olumsuz olayı yorumlamaktadır. Röportaj çocuğun evinde gerçekleşmiştir. Çocuklarla röportaj yapılırken çocuğun konforlu hissedeceği yerde ve güvende hissedeceği kişilerin yanında olması önemli bir husustur. Ancak, çocuğun ihmal veya istismara maruz kalması sonucunda çocukla röportaj yapılması çocuğun yaşadığı olumsuz olayla ilişkilendirilmesine ve ileriki yaşamında da bu durumun karşısına çıkmasına sebep olabilmekte, aynı zamanda çocuğu hedef haline getirmektedir. Haberin sunumunda "Sercan acılar içinde yardım istedi ve çığlık attı" gibi çocuğu mağduriyetini pekiştiren anlatımlar yer almaktadır. İstismar sonucu çocuğun bedeninde meydana gelen yaralanmalar ekranda hiçbir bulanıklaştırma yapılmadan yer almaktadır. Çocuğun sadece mağduriyeti üzerinden yapılan haberde çocuğun adı, yaşı ve görüntüsü açık bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca istismarcının görüntüsünün yer almadığını ancak isminin yer aldığı dikkat çekmektedir.

2. Haber

Başlık: “2 Buçuk Yaşındaki Yeğenini Dövdü”

İçerik: Fiziksel ve Duygusal İstismar

Kanal: SHOW TV

Tarih / Saat: 04.02.2022 / 19:05:55

Süre: 02 dakika 32 saniye

Şekil 8

“2 Buçuk Yaşındaki Yeğenini Dövdü” Başlıklı Haber

Sunucu: Elini öpmedi diye 2,5 yaşındaki yeğenini dövdü. Abi demiyor diye yengesini 37 yerinden hem de iki çocuğunun gözü önünde bıçakladı değerli izleyenler. Talihsiz öğretmen hayata tutunabildi ama ne yazık ki bir gözünü kaybetti.

Anne: Küçük kızım 2,5 yaşında. Amcası elimi öp demiş, o da küçük, bilmez. Öpmemiş. Kafamı kaldırıp bıçağı sapladı. Öldüm dedim.

Dış Ses: *Defalarca bıçaklandı, bir gözü kör kaldı. İddiaya göre tüm bu dehşetin nedeni amcanın elini öpmeyen yeğenine kızmasıydı.*

Anne: Bu izler olmasaydı bu bıçaklar benim boynumdaydı.

Dış Ses*: 37 yaşındaki fizik öğretmeni 26 Ocak'ta yaşadığı kabus dolu dakikaları anlattı.*

Anne: Kızım, Recep amca ne olur, ne olur bırak annemi ne olur Recep amca dediğini görünce yıkıldım. Ben çırpınamıyordum bile. Aynı zamanda bana "anne sakın korkma tamam mı, iyileşeceksin anne, iyileşeceksin anne tamam mı sakın korkma" dedi.

Dış Ses: *Hatay'da yaşayan (Annenin adı soyadı) 2,5 ve 5 yaşındaki kızları ile alt katta oturan kayınpederine gitmişti.*

5 yaşındaki çocuk: Recep amca dedi ki, elimi öp dedi. Kardeşim de öpmedi.

Dış Ses: Sinirlenen 39 yaşındaki Recep İlgar iddiaya göre yeğenini dövmeye başladı.

Anne: Bu çocuk artık bu eve geldiğinde benim elimi öpecek dedi. Sen de bana ağabey diyeceksin dedi. Tamam olur derim dedim. Mutfaktan çıkarken enseme bir tokat attı.

Dış Ses: *Başına gelecekleri anlamıştı. Kızlarını alıp gitmek istedi ama yapamadı.*

Anne: Çıkmamı istemedi bana yumruklarla sağlı sollu girişti.

Dış Ses: *Sonra da defalarca bıçakladı. 37 darbeden biri tek gözüne isabet etmişti.*

Anne: Bırakmadı, kafama yediğim darbelerden halim kalmamıştı. Yere yığıldım.

Çocuğun Babaannesi: Geldim ki üç tane bıçak, lavaboya götürmüş ellerini yıkamış. Gelinimin hiçbir suçu yok. Onu idam edin, idam çıksın. Keşke ona bir şey olmayaydı yavruma…

Çocuğun Dedesi: Hanım bana dedi ki yetiş Hüseyin. Mehtap öldü. Ben kocası zannediyorum. Böyle evlat mı olur ya.

Dış Ses: *Cani kayınbirader o dehşetin ardından tutuklandı, cezaevine gönderildi*.

(Ekrana anneannesiyle birlikte çocuğun görüntüsü gelmektedir. Anneannesi röportaj verirken çocuğun yüzü bulanıklaştırılmamış bir biçimde ekranda yer almaktadır)

Çocuğun Anneannesi: Vicdansız, parça parça etmiş. En yüksek cezayı almasını istiyorum.

Anne: Devlet büyüklerimizden yardımlarını bekliyorum.

Haberde elini öpmediği için amcası tarafından önce fiziksel istismara daha sonrasında yine amcasının annesini bıçaklamasına şahit olarak duygusal istismara maruz kalan çocuk yer almaktadır. Haber kayınbiraderi tarafından bıçaklanan annenin hastanedeki yaralı görüntüleriyle başlamaktadır. Röportajda yaşanan olayları anlatan anne çocuğun yaşadığı istismarı ve çocuğun o anda söylediği şeylerden de bahsetmektedir. Haberde annenin yüzü açık bir şekilde verilerek olay anına ilişkin çocukla ilgili detaylı bilgiler vermektedir. Annenin adının açık bir şekilde verildiği haberde babaanne, dede ve anneannenin de yüzleri açık bir şekilde haberde yer almış ve röportaj yapılmıştır. Haberde çocuğun adı yer almamaktadır. Çocuğun fotoğrafı haberin başından beri ekranın sağında bulanık bir şekilde yer almaktadır. Çocuğu koruma amaçlı yapılan bu işlem çocuğun görüntüsünün haberin sonunda ekrana getirilmesiyle anlamını yitirmiştir. Anneannesiyle röportaj yapılırken çocuğun görüntüsünün yer alması çocuk net bir biçimde ekranda yer almaktadır. Ayrıca, haberde duygusal istismara uğrayan bir diğer çocuk olan 5 yaşındaki çocuğun röportajına yer verilmiştir. Röportajda çocuğun yüzü bulanıklaştırılmıştır.

5.3.2. İhmal ve İstismar Anı Görüntülerine Yer Verilen Haberler

İncelenen haberlerin bazılarında çocukların maruz kaldığı ihmal veya istismar anlarına ait görüntülerin paylaşıldığı tespit edilmiştir. Olay anı görüntülerini veren TGRT HABER'de yayınlanan "Oğlunu Çarşafla Alt Kata Sarkıttı" ve SHOW TV'de yayınlanan "Asansörde Taciz Şoku" başlıklı iki haber seçilmiş ve değerlendirilmiştir.

1. Haber

Başlık: "Oğlunu Çarşafla Alt Kata Sarkıttı"

İçerik: İhmal

Kanal: TGRT HABER

Tarih / Saat: 17.02.2022 / 19:44:00

Süre: 42 Saniye

Şekil 9

"Oğlunu Çarşafla Alt Kata Sarkıttı" Başlıklı Haber

Dış Ses: *"Hindistan'ın Faridabat kentinde korkutucu bir olay kameralara yansıdı. Adı açıklanmayan bir kadın alt kattaki balkona kazara düşen kıyafeti almak için oğlunu çarşafla sarkıttı. Karşı binadaki bir kişinin çektiği görüntülerde çocuğun 9. Kattan sarkıtıldığı görülüyor. Çarşafa tutunan çocuk daha sonra yukarı çekiliyor. Görüntülerin sosyal medyada yayılmasının ardından kadın olayın videosunun çekildiğini bilmiyordum dedi. Çocuksa bir gün herkes ölecek yanıtını verdi. Apartman yönetimi bu tür bir davranışın tekrar sergilenmemesi için annenin uyarıldığını bildirdi."*

Bir annenin oğlunu çarşafla alt kata sarkıttığı olayın görüntülerinin yer aldığı bu haberde ihmale uğramış çocuğun olay anı görüntüleri yer almaktadır. Haberin tamamında yani 42 saniye boyunca çocuğun yaşadığı ihmal sürekli olarak ekranda yer almaktadır.

Görüntüde bir bulanıklaştırma bulunmamakta ancak uzak mesafeden çekilen bir görüntü olmasından kaynaklı çocuğun yüzü net bir şekilde görünmemektedir. Çocukla yapılan röportajda bu durumu normal karşıladığı algılansa da bu durum ciddi bir çocuk ihmalidir.

2. Haber

Başlık: "Asansörde Taciz Şoku"

İçerik: Cinsel İstismar

Kanal: SHOW TV

Tarih / Saat: 04.01.2022 / 19:44:44

Süre: 01 dakika 11 saniye

Şekil 10

"Asansörde Taciz Şoku" Başlıklı Haber

Sunucu: Rusya'da bir genç kız asansörde tacize uğradı 27 yaşındaki asansör tacizcisini mağdur kızın babası dövdü. İşte asansörde yaşanan kabus dolu dakikalar ve sonrası…

Dış Ses*: "Sıkıştırdı, öpmeye çalıştı. Üstelik de hiçbir yere kaçamayacağı bir asansör kabininde… Rusya'nın Surgut kentinde 15 yaşında bir kız 27 yaşındaki bir sapığın saldırısına uğradı. Asansöre binen kız evine çıkıyordu. Görüntüdeki bu adam (ok ile işaret ediliyor) iyice yaklaşıp onu öpmeye kalktı. Asansörde çaresiz kalan kız kabusu yaşadı. Kısa süre sonra asansör durdu, taciz mağduru kız saldırganın elinden kaçmayı başardı. Ancak asansör sapığını bir sürpriz bekliyordu. Asansörün durduğu katta kızın babası vardı. Sapığı önce yumrukladı sonra da saçından çekip dışarı çıkardı. Sonrasında polis tarafından gözaltına alındı.*"

Haberin tam süresi olan 1 dakika 11 saniye boyunca çocuğa yönelik yapılan cinsel istismar görüntüleri yer almaktadır. Görüntüler bulanıklaştırılarak yayınlanmakta, ancak istismarın niteliğine dair detaylar anlaşılabilmektedir. Olay anı görüntüleri sunulurken çocuğun görüntüsünün net olmamasına dikkat edilmekte ancak yaşadığı travma herkes tarafından anlaşılabilir bir şekilde detaylıca ekranda yer almaktadır. Aynı zamanda haberde kullanılan efektler failin uyguladığı istismarın detaylarını belirtmek için kullanılmıştır. Haberde cinsel istismar anlatılırken "sıkıştırdı" "öpmeye çalıştı" gibi yapılan eylemi betimleyen ve hikayeleştiren bir dil kullanıldığı dikkat çekmektedir. Haberde dikkat çeken bir diğer nokta ise 15 yaşında bir çocuğa yapılan saldırının "çocuk cinsel istismarı" olarak izleyiciye aktarılmamış olmasıdır.

5.3.3. Aile Bilgilerine Yer Verilen Haberler

Çocuk ihmal ve istismarı haberleri verilirken çocuğun korunması esastır. İncelenen haberlerde ihmal veya istismara uğramış çocukların görüntülerinin kullanımına dikkat edilse de bazı haberlerde ailenin görüntülerine, isimlerine ve röportajlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Aileyle ilgili bilgilerin paylaşıldığı TGRT HABER'de yayınlanan "Eski Kocası Çenesini Kırdı" ve KANAL D'de yayınlanan "Tacizci Komşu Serbest" başlıklı iki haber incelenmiştir.

1. Haber

Başlık: “Eski Kocası Çenesini Kırdı”

İçerik: Duygusal İstismar

Kanal: TGRT HABER

Tarih / Saat: 04.01.2022 / 19:33:46

Süre: 01 dakika 26 saniye

Şekil 11

“Eski Kocası Çenesini Kırdı” Başlıklı Haber

Dış Ses: *İstanbul Eyüpsultan Yeşilpınar Mahallesinde oturan (Babanın isim ve soy ismi) oğlunu görmek için boşanma aşamasında olduğu 34 yaşındaki (Annenin isim ve soy ismi)'la AVM restoranında buluştu. Burada bir süre oturan çift arasında çocuğun velayetiyle ilgili tartışma çıktı. İddiaya göre (Babanın isim ve soy ismi), (Annenin soy ismi)'a önce küfretti ardından da oğlunu göstermemekle tehdit etti. Kendisine küfredilen (Annenin soy ismi), masanın üzerinde suyu (Babanın isim ve soy ismi)'ın yüzüne attı. Bunun üzerine (Babanın soy ismi) oğlunun ve çevredekilerin gözü önünde (Annenin soy ismi)'a vurmaya başladı. Çiftin kavga ettiğini gören çevredekiler hemen olaya müdahale etti. Önce çiftin çocuğu oradan uzaklaştırıldı. Ardından çift ayrıldı. Darbelerle çenesi kırılan (Annenin Soy ismi) polise giderek şikayetçi oldu.*

Anne: Kamerada o kadar net ki bana vuruşu, belki bir hayvan bir hayvana o kadar sert vurmuyordur, o kadar gözü dönmemiştir. Bir sonraki hamlesinde belki o boğazı kesilen anneler gibi olacağım. Çocuğumun önünde belki de öyle olacağım. Hiç bilmiyoruz. Gözü döndüğünde neler yapabileceğini bilmiyorum.

Dış Ses: *(Babanın ismi ve soy ismi) ifadesi alınarak serbest bırakıldı. Bunun üzerine (Annenin isim ve soy ismi) olay anına ait güvenlik kamera görüntülerini sosyal medya hesabından paylaşarak yardım istedi.*

"Eski kocası çenesini kırdı" bant yazısıyla ekrana gelen haberde anne ile babanın arasında çıkan şiddet içerikli tartışma çocuğun gözü önünde gerçekleşmiştir. Baba, çocuğun gözünün önünde anneye şiddet uygulamakta ve çocuğu duygusal istismara maruz kalmaktadır. Çocuğun yaşadığı bu travmatik olay bir restoranın güvenlik kamerası görüntüleriyle, çocuğun yüzü net görülmeyecek biçimde ekrana yansıtılmaktadır. Haberde olayın gerçekleştiği mekan bir alışveriş merkezi olmasına rağmen, babanın ikamet ettiği evin ilçesi ve mahalle bilgisi haberde açık bir şekilde belirtilmektedir. Haberin başlangıcından itibaren anne ile babanın adı ve soyadı sürekli olarak tekrarlanarak açıkça haberde geçmektedir. Belirtilen isimler tez çalışmasında tekrar bir etik ihlal oluşturmamak adına haberin deşifresinde yazılmamıştır. Ailenin kimlik bilgilerinin verilmesi, çocuğun kimlik bilgilerinin verilmesi kadar gizli kalması gereken bir durumdur. Anne ile yapılan röportajda ise istismarcı yani baba hakkında bir çocuğun şahit olmaması gereken türde bir açıklama yapılmaktadır. Annenin ismi haberlerde açıkça verilmekle birlikte röportajda da hiçbir bulanıklaştırma işlemi yapılmadan annenin net görüntüsü ekrana getirilmektedir.

2. Haber

Başlık: “Tacizci Komşu Serbest**”**

İçerik: Cinsel İstismar

Kanal: KANAL D

Tarih / Saat: 22.02.2022 / 19:17:54

Süre: 01 dakika 41 saniye

Şekil 12

“Tacizci Komşu Serbest” Başlıklı Haber

Sunucu: İzmir’de 32 yaşında 2 çocuk babası bir adam 14 yaşındaki bir kızı sahte sosyal hesabıyla taciz etmeye kalktı. Ama o mesajları çocuğun annesi de okudu ve o anne tacizcinin peşine düştü, dedektif gibi iz sürdü. Ve bakın komşuları olduğu ortaya çıkan tacizciyi nasıl yakalattı.

Haber markete gelen bir adam ile market çalışanı arasında geçen diyalogun olduğu market kamerasına yansıyan görüntülerle başlıyor. Adam market çalışanına “Bir tane kız çocuğu gelip alacak onu” diyor.

Dış Ses: *14 yaşındaki bir çocuktu bahsettiği… İddiaya göre kimliğini gizledi, çocuğu yaşındaki kıza sakıncalı mesajlar attı. Dedektif gibi iz süren bir anne ise tacizciyi market oyunu ile yakalattı.*

(Market kamerası görüntüleri)

Market Çalışanı: Senin çocuklar mı?

İstismarcı: Yok benim çocuklar değil, başka.

Dış Ses*: İzmir'de 32 yaşında Ali isimli şüpheli 14 yaşındaki bir kız çocuğunu sosyal medya hesabından taciz etti. Uygunsuz fotoğraflar istedi, engellendikçe de vazgeçmedi. Anne 'Seni her gün görüyorum' yazan tacizci ile kızı gibi yazıştı. 'Markete 50 lira bırak fotoğraf atayım' mesajını yazan da anneydi (Mesajlar gösteriliyor). Şüpheli hiç tereddüt etmeden markete koştu.*

Market Çalışanı: Başka çocuklar dedi… Hatta görmedin duymadın şeklinde bir şey söyledi. 10 dakika geçmeden tacize uğrayan kızın annesi geldi. Abi sana para bırakan oldu mu diye…

Muhabir: A. D. yaklaşık üç aydır küçük kızı taciz ediyordu. Annenin yapmış olduğu plan doğrultusunda market sahibi Fatih Güneş'e parayı getirip bırakınca yakayı ele verdi.

Dış Ses: *Anne görüntüleri izleyince şoka girdi. Kızını taciz eden karşı komşusuydu. Komşu gözaltına alındı ama serbest kaldı. Anne ve kızı da bir ay korumaya alındı.*

Haber, bir annenin çocuğuna cinsel istismarda bulunan adamı yakalayabilmek için yaptığı planı konu edinmektedir. Annenin yaptığı plana göre istismarcı markete para bırakacaktı ve market güvenlik kameralarından teşhis edilecekti. Planın sonunda yakalanan istismarcı adamın güvenlik kamerasına yansıyan görüntüleri haberde ekrana getirilmektedir. Yüzü bulanıklaştırılan istismarcının aynı zamanda ismi de haberde geçmemektedir. Bu sırada ekranın sağ tarafında anne ve kızın fotoğrafları haberin büyük bir kısmında yer almaktadır. Çocuğu koruma amaçlı çocuğun yüzü ve ismi haberde yer alamamaktadır ancak, anne ile olan fotoğrafında çocuğun yüzü bulanıklaştırılmasına rağmen annenin yüzü açık bir biçimde haberde yer almaktadır. Annenin fotoğrafının yayınlanması çocuğun kimliğinin de açığa çıkarılmasına yol açmaktadır.

5.3.4. Okul-Sokak Bilgilerine Yer Verilen Haberler

Haberlerde çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasındaki önemli bir diğer husus ise çocuğun yaşadığı sokağın veya okuduğu okulun görüntülerinin ekranda yer almasıdır. KANAL D'de yayınlanan "Kantinci Taciz Etti İddiası" ve "İstismarcı Polislere Böyle Yakalandı" başlıklı iki haber çocuğun okulunun ve sokağının verilmesi kriterine göre incelenmiştir.

1. Haber

Başlık: “Kantinci Taciz Etti İddiası”

İçerik: Cinsel İstismar

Kanal: KANAL D

Tarih / Saat: 03.01.2022 / 19:06:43

Süre: 02 dakika 17 saniye

Şekil 13

“Kantinci Taciz Etti İddiası” Başlıklı Haber

Sunucu: İzmir Karabağlar’da bir okulda taciz iddiası velileri ayağa kaldırdı. Kantincinin tacizini okul yönetimi gizledi iddiası da ayrıca infial yarattı veliler arasında. Veliler bugün okulun kapısına dayandı. İçeri girmek istedi. Polis engel oldu ve arbede çıktı. Taciz zanlısı kantinci ise tutuklandı.

(Haber, velilerin okul kapısından içeri girmeye çalışırken polislerin onları durdurmaya çalıştığı görüntülerle başlamıştır. Veliler öfkeyle bağırmakta ve içeri girmeye çalışmaktadır).

Veli 1: Benim 13 yaşındaki kızımın psikolojisi bozuldu.

Dış Ses: *Veliler isyan etti okulun kapısına dayandı. Evlatlarını gönderdikleri okuldaki tacizin örtbas edildiğini öne sürdü.*

Arkası dönük çocuk: Okulda zorla yani sözleriyle falan taciz etti hepimizi, birden fazla kişiyi.

Veli 2: Kantinci çocukları taciz ediyormuş, istediklerini yapmayınca da tokat atıp küfür ediyormuş

Dış Ses: *Burası İzmir'in Karabağlar İlçesi'ndeki (Okulun adı) İlköğretim Okulu. İddiaya göre okulda kantincilik yapan kişi 4 öğrenciyi taciz etti.*

Arkası dönük çocuk: Bana karşı evet bana da aynı şekilde yapmaya çalıştı.

Veli 1: Eli dokunmuş herhalde bunlar taciz zannetmiş çocuklar dedi. Sonra baktım bu ağlıyor, hayır diyor.

Dış Ses: *Öfkelerinin asıl nedeni ise öğretmenler ve okul yönetiminin olayı gizlemeye çalıştığı iddiasıydı. Veliler bir öğretmenin çocukları suçladığını öne sürdü.*

Veli 2: Çocuklarımıza hani siz yapmasaydınız onlar da yapmazdı. Siz kendiniz gittiğiniz için oldu.

Arkası dönük çocuk: İlk başta olayı örtbas etmeye çalıştılar. İki tane öğrenci arkadaşımızı izolasyon odasına kilitlediler.

Dış Ses: *İddialar infial yarattı. Bütün veliler soluğu okulda aldı. Okul yönetimi ile görüşmek istediler ama içeri giremediler. Veliler okul müdürü ve öğrencileri suçlayan bir öğretmenin görevden alınmasını istedi*

Haber, bir okulda kantincinin öğrencileri taciz etmesiyle okulun önünde toplanan velilerin okula girmeye çalışmasını gösteren görüntülerle başlamaktadır. Haberde velilerin okula girmek için duvarlardan atlamaya çalıştığı ve öfkeyle bağırdığı görüntüler yer almaktadır. Çocuklarının cinsel istismara uğradığını ve bu duruma okulun sessiz kaldığını iddia eden veliler aynı zamanda röportaj vermektedirler. İstismara uğramış bir çocuğun arkası dönük bir şekilde röportajı da yer almaktadır. Bu haberde öne çıktığı tespit edilen etik ihlal ise cinsel istismarın yaşandığı okulun adının açıkça verilmiş olmasıdır. Okulun çevresinden görüntüler paylaşılmasının yanı sıra okulun adının açıkça yazdığı tabela da ekranda yer almaktadır. Ancak, bu çalışmada okulun adı, ihlalin tekrarlanmaması için mavi simgeyle kapatılmıştır.

2. Haber

Başlık: “İstismarcı Polislere Yakalandı”

İçerik: Cinsel İstismar

Kanal: KANAL D

Tarih / Saat: 14.01.2022 / 19:11:16

Süre: 01 dakika 23 saniye

Şekil 14

“İstismarcı Polislere Böyle Yakalandı” Başlıklı Haber

Sunucu: Şanlıurfa'da iki çocuk tacize uğradı ama ortada ne kayıt ne de şahit vardı. Ekipler teyakkuza geçti. Sonunda da o adamı bir başka iğrençlik peşindeyken yakaladı, adalete teslim etti.

Dış Ses: *Fırından çıkan çocuğu adım adım takip etti, peşinden apartmana girdi. Önce güvenlik kameralarına yakalandı, ardından da polislere. Burası Şanlıurfa'nın Suruç ilçesi. Biri 10 diğeri 8 yaşındaki iki küçük çocuk iki hafta arayla tacizle karşı karşıya geldi. Her iki olayda da kamera kaydı yoktu. Polisler tacizcinin peşindeydi. O tacizci fırından çıkan bu çocuğun peşine düştü. Çocuk zile bastı, tacizci kapı açılana kadar bekleyip içeri daldı. İstismarcı kaçarak uzaklaştı. Polis kamera kayıtlarından zanlıyı yakaladı. Yabancı uyruklu o tacizci evli ve bir çocuk babasıydı. Zanlı çelik yelekle emniyete götürüldü.*

(İstismarcının tutuklandığı görüntüleri ekrana getirilmekte ve istismarcının yüzü net bir biçimde görülmektedir)

Muhabir: Niçin taciz ettin? Neden taciz ettin çocukları?

Dış Ses: *Çocuklar da psikolojik destek almaya başladı.*

Haberde iki çocuğu cinsel istismara uğratan zanlının tekrar bir kız çocuğunu takip ederken sokak kameralarına yansıyan görüntüler sayesinde yakalanması anlatılmaktadır. İstismarcı, küçük kız çocuğunu ekmek almaya giderken takip etmekte ve kızın peşinden apartmana girmektedir. Daha sonra apartmanda kıza cinsel istismar uygulayan istismarcının apartmandan çıkarken görüntüleri de haberde yer almaktadır. Haberde ilçenin adı belirtilirken çocuğun evinin olduğu sokağın görüntüleri de ekranda yer almaktadır. Çocuğun kimliğine dair bir bilgi verilmezken çocuğun oturduğu sokak ve apartman haberde görülmektedir. Polisin takibinde olan görüntülerden teşhis edilen istismarcını tutuklanmaktadır. İstismarcının polislerle birlikte arabaya bindirilirken görüntüsü yer almakta burada istismarcının yüzü net bir biçimde görülmektedir.

BÖLÜM 6

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, elde edilen bulgulara göre ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Sonuçlar

Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklar, özenle yetiştirilmesi, korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması gereken bireylerdir. Çocuklar, küçük yetişkinler olarak değil, kendine özgü bir birey olarak görülmelidir. İnsanlık tarihinin her evresinde yer almasına rağmen çocuk, farklı tarihi dönemlerde, farklı yaklaşımlarla karşımıza çıkmaktadır. Düşünürler, çocuk kavramından ziyade çocuk olma durumu olarak tanımlanan çocuklukla ilgilenmişlerdir. Hayatımızın doğal ve değişmez süreçlerinden biri olan çocukluk, bulunduğu coğrafyaya, kültürlere, tarihsel sürece göre değişik anlamlar taşımaktadır. Çocukluk, biyolojik bir süreç olmasının yanı sıra psikolojik, sosyolojik ve tarihsel bir kavramdır.

Tarihsel açıdan çocuk kavramı, Antik Dönem, Orta Çağ ve Modern Dönem olmak üzere üç dönemde incelenebilir. İlk olarak, Antik dönemde çocuklarla ilgili kesin bilgilere ulaşılamamaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde dönemin yetişkinlerin dünyası olduğuna, sağlıksız doğan bebeklerin ölüme terk edildiğine, çocukların öldürülmesinin bir suç olmadığına dair bilgiler elde edilmiştir. İlk çağlarda yetişkinlerden ayrı bir yer edinemeyen çocuk, Orta Çağ ile birlikte küçük yetişkinler olarak görülmüş ve çocukların ihtiyaçları göz ardı edilmiştir. Dönemin din anlayışıyla çocuk, itaatkâr olması ve ilk günah öğretisi ile bağdaştırılmaktadır. Çocukların kendilerine özgü yaşam biçimlerine sahip olmaları 17. yüzyılda mümkün olmuştur. 18. ve 19. yüzyıllarda ise, çocukluk kavramı üzerine düşünülür bir kavram olarak benimsenmiş ve hakkında fikirler ortaya atılmaya başlanmıştır. Çocuğun zihinsel, sosyal ve cinsel gelişimine yönelik çalışmalar yapılarak çocukların çok boyutlu anlayışla değerlendirilmesini sağlanmıştır. Böylelikle, bugün anladığımız modern anlamda bir çocukluk fikrinin oluşmasının yüzyıllar içinde geliştiğini görmekteyiz.

Çocuğa karşı bakışın değişmesiyle, çocuk hakları kavramı önem kazanmıştır. 20. yüzyıl itibariyle, çocukların koruma bilinciyle çocuk hakları kavramı var olmuş, çocuklar için uluslararası standartların ve fırsat eşitliğinin yaratılması düşünceleri ortaya atılmıştır. 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle çocuk hakları konusunda uluslararası standartlar getirilmiş ve çocuk hakları hukuksal zemine dayandırılmıştır. Böylelikle çocuğun gelişimi ve temel hakları konusunda yeni bir anlayış getirilerek her çocuğun hak sahibi olduğu ve bir birey olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır.

Güçlü ve sağlıklı bir toplum oluşturmanın en mühim koşullarından biri geleceğin büyükleri olan çocukların korunmasıdır. Toplumların öncelikli görevleri arasında, en değerli varlıklar olan çocukların hak ettikleri şekilde hayatlarını sürdürmelerini sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Hassas, savunmasız ve korunmaya muhtaç yapılarından dolayı çocuklar her türlü dış etmenlerden kolayca etkilenebilmektedirler. Çocuklar, özen gösterilmesi gereken varlıklardır. Çocuğa karşı dikkatli ve özenli davranılmadığında, çocuk üzerinde yaşamı boyunca devam edebilecek olumsuz izler oluşabilmektedir.

Çocukların fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimlerine zarar veren en büyük etmen ise çocuk ihmal ve istismarıdır. Ülkemizde ve dünyada görülen çocuk istismarı, evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk istismarı, genellikle toplum tarafından cinsel istismar olarak algılanmaktadır. Öte yandan, istismar olgusu fiziksel, duygusal, ekonomik yönlerde de gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, çocuğa yönelik uygulanan her türlü kötü muamele çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. İhmal ve istismar içerikli davranışlar, çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik açıdan ağır zarar görmesine yol açmaktadır. Böylelikle, çocuğun hem fiziksel gelişimi hem zihinsel hem de psikolojik gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Araştırma kapsamında, çocuk istismarı beş farklı başlık altında incelenmiştir. Çalışmamızda yer alan çocuk istismarı türleri şunlardır: Fiziksel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar, cinsel istismar ve çocuk yaşta evlilik.

İhmal ise, çocuğun bakımından sorumlu olanların çocuğun sağlığı ve gelişimi hususunda üstlerine düşen görevleri yerine getirmemeleri anlamına gelmektedir. Yapılan araştırma sonucu elde edilen bazı kaynaklarda çocuk ihmali de çocuk istismarının bir türü olarak sunulmaktadır. Öte yandan, bu çalışmada ihmalin, çocuk istismarından farklı bir olgu olduğu düşünülmektedir ve çocuk istismarından ayrı bir başlıkta yer almaktadır. Bu iki kavramın birbirinden ayrılması gerekir. İstismar ile ihmal arasındaki en büyük fark, istismar

çocuğa zarar veren aktif davranışlar olarak tanımlanırken ihmal ise çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda yapılması gerekli olduğu halde yapılmayan, sorumsuzluk sonucu doğan pasif eylemlerdir.

Çocuk ihmal ve istismarı, bir çocuk hakları ihlalidir. Bu nedenle, çocuk ihmal ve istismarı ile mücadelede kurum ve kuruluşların üzerine birçok görev ve sorumluluk düşmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi çocuğu doğrudan etkileyen kurum ve kuruluşlar hem bireysel hem de toplumsal anlamda olumsuz etkiler bırakan çocuk ihmal ve istismarı ile mücadelede, çocukların üstün yararı temelinde, iyi olma hallerinin desteklenmesi için birçok faaliyette bulunmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının toplumu bilgilendirmek, doğru ve tarafsız bir kamuoyu oluşturmak gibi görevleri vardır. Toplumda bir konuda farkındalık yaratmak için iletişim araçlarına, yani medyaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, günümüzün en büyük sorunlarından biri olan çocuk ihmal ve istismarı konusunda toplumu bilinçlendirmek adına medya etkili bir güç olarak görülmektedir. Bu çalışmada, medyada çocuk ihmal ve istismarının yerinin anlaşılabilmesi için çocukların medyada temsilinin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Medyada çocukların temsili, ait oldukları kültürün çocuklara ve çocukluğa yönelik bakış açısını yansıtmakla beraber toplumun çocuklar adına aldıkları kararları dahi etkilemektedir. Bununla beraber, medyada çocuklarla ilgili stereotipler oluşturulmakta ve toplumda çocuk algısı bu kalıp yargılarla somutlaştırılmaktadır. Araştırma esnasında yapılan literatür çalışmasında, çocukların medyada temsili konusunda "iyi" örneklerinin görece az olduğu, çocukların kötü muameleye uğradığı temsillerinin sayıca daha çok olduğu tespit edilmiştir. Buradan haraketle, çalışmamızda çocuk ihmal ve istismarı haberleri incelenirken çocukların temsili konusuna da dikkat edilmiştir.

Çocuk haklarının bilinmesinde ve yaygınlaşmasında önemli rol oynayan medya, bazı durumlarda hak ihlallerin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Medya iki farklı şekilde çocuk haklarını ihlal etmektedir. Bunlardan birincisi, çocukların maruz kalmaması gereken zararlı içerikleri sunmak, diğeri ise medyada yer alan çocuğun haklarının ihlal edilmesidir. Birinde hakları ihlal edilen çocuk özne iken, diğerinde nesne konumundadır. Bu noktada, radyo ve televizyon yayınlarını düzenleme ve denetleme yetkisi bulunan RTÜK, çocukların zararlı içeriklerden korunmasına yönelik birçok faaliyette bulunmuştur. RTÜK'ün medyaya yönelik tutumu çocuk merkezli bir anlayışta süregelmektedir. Medyada çocuğun zihinsel, fiziksel ve ahlakî gelişimi 6112 Sayılı Kanun ile koruma altına alınmaktadır. RTÜK'ün

çocuklarla ilgili hassasiyeti yalnızca radyo ve televizyonda değil isteğe bağlı yayın kuruluşlarında da geçerlidir. RTÜK bu konuda dünya çapında bir ilke imza atmıştır. Milyonlarca üyesi bulunan Netflix adlı dijital platformda yayınlanan *Cuties* adlı filmin fragmanının yayınlanmasının ardından tüm dünyada filmin kaldırmasına yönelik tepkiler yükselmiştir. Söz konusu film, çocuk istismar eden bir içeriğe sahip olması nedeniyle, RTÜK tarafından oy birliği ile katologdan çıkarma kararı alınmıştır. Diğer ülkelerde bu film için tepkiler gelmiş olsa da bu konuda herhangi bir yaptırım uygulanamamıştır. RTÜK'ün bu noktada çocuk istismarıyla ilgili hassasiyeti dünya basınında yer almış, örnek bir tutum olmuştur.

Teknolojiyle birlikte değişen dünyamızda dijital platformlar büyük yer kaplasa da, haber alma kaynağı olarak televizyon hala önemini korumaktadır. Televizyon haberleri, görüntüyü, sesi ve sunucunun yorumunu bir arada kullanarak haberin etkisini ve inandırıcılığını artırmaktadır. Bu yönüyle, diğer kitle iletişim araçlarından ayrılmaktadır. Maliyetinin ucuz olması, kültürel bir alt yapı gerektirmemesi ve erişimin kolay olması nedeniyle de büyük kitlelere ulaşabilmektedir. Televizyon haberlerinin kamuoyunu bilgilendirme ve toplumu yönlendirme gibi sorumlulukları vardır. Öte yandan, kimi zaman bu görev ve sorumluluklar göz ardı edilerek toplumsal ve etik açıdan sorunlar meydana gelmektedir. Litaratürde yer alan bu konuda yapılan çalışmalarda, televizyon haberlerinde çocukların haklarının farklı yollarla ihlal edildiği kanaati hâkimdir. Bu ihlallere dikkat çekmek ve engel olmak amacıyla ulusal ve uluslararası örgütler, medya kuruluşları ve meslek örgütleri tarafından çeşitli etik ilkeler geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda, çalışmamızın dördüncü bölümünde etik kavramı açıklanarak televizyon haberciliğinde karşılaşılan etik sorunlar tartışılmaktadır. Doğru olanı sorgulamaya yönelik bir kavram olan etik, medya alanında mesleki etik ve meslek kanunları çerçevesinde incelenmektedir. Etik ilkeler, meslek onurunu kurtarmak ve medyanın toplum üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Ancak, bu ilkelerin bağlayıcılığı düşük, tavsiye niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu, UNICEF, BBC, Save The Children, Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN) ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin hazırladığı ilkeler medyada çocukların korunmasıan yönelik yapılan çalışmalar arasında öne çıkmaktadır. Çalışmamız kapsamında, bu örgütlerin yayınladığı etik ilkeler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş, ortak ve farklı yönleri ortaya konmuştur. Kötü muameleye maruz kalmış çocukların

görüntülerinin yayınlanmaması, isimlerin verilmemesi, çocuğun kimliğini ortaya çıkarabilecek diğer faktörlerin (aile, komşu, arkadaş, akraba veya yaşadığı mahalle, okuduğu okul vb.) haberlerde açıkca yer almaması gibi unsurlar bu çalışmaların vurgulanan noktalarıdır. Yayınlanan etik ilkelerin önem verdiği bu konular araştırmamızın temelini oluşturmuş, buna göre çocukların yer aldığı haberler incelenmiştir.

01 Ocak – 28 Şubat 2022 tarihleri arasında SHOW TV, FOX, KANAL D, TRT HABER ve TGRT HABER medya hizmet sağlayıcı kuruluşlarda yayınlanan haberlerin incelenmesi neticesinde 419 adet çocuk konulu habere ulaşılmıştır. Tezde çocuğun yer aldığı haberler içerik analizi yöntemiyle irdelenmesinin sonucunda çocuğun temsili açısından oldukça karamsar bir tablo ortaya çıkmıştır. Çocuklar, incelenen televizyon haberlerinin büyük çoğunluğunda olumsuz içeriklerle karşımıza çıkmatadır. İhmal edilmiş, istismara maruz kalmış, saldırıya uğramış, öldürülmüş, hastalanmış, kaza geçirmiş çocuk temsilleri, haberlerde sıklıkla yer almaktadır. Bunun yanı sıra, çocukların "tehlikeli" ve "suça sürüklenen" temsilleri de dikkat çekmektedir. Kısaca, çocuklar yoğunlukla bir uçta "suçlu" diğer uçta ise "kurban-mağdur" olarak temsil edilmektedir. Bu tarz olumsuz içerikler incelenen haberlerin %77'sini oluşturmaktadır. Olumsuz nitelikteki haberlerde kullanılan dil de dikkat çekicidir. Haberlerde, "çocuk hırsızlar", "uslanmaz çocuklar", "suç makinesi", "17 yaşındaki saldırgan", "öfkeli genç" gibi çocuğu tehlikeli gösteren, "zavallı çocuk", "hayatı kararan genç kız", "annesinin terk ettiği çocuk" gibi haberi çocuğu mağduriyeti üzerinden sunan söylemler bulunmaktadır. Bahsi geçen türde söylemler çocukları etiketleyen, örseyelen ve ikinci kez mağdur olmasına neden olabilcek niteliktedir.

Haber bültenleri bir tarafta çocuğun mağduriyetini kullanan sunumlar yaparken öte yandan çocukların başlarına gelen dramatik olayları hafife alan bir tavırla sunabilmektedir. Örneğin, TGRT HABER'de yayınlanan çocuk ihmali konulu bir haberde, alkollü bir annenin el frenini çekmeyi unutması neticesinde üç çocuğunun olduğu araba çukura yuvarlanmıştır. Haberde dış ses, meydana gelen durumu *"Bu trajikomik olay"* ifadeleriyle aktarmıştır. Belki de çocukların ölümleriyle sonuçlanabilecek kadar büyük bir ihmal barındıran bu olayla ilgili trajikomik ifadesini kullanan haber dilinin çocukları gözeten bir tutumda olmadığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan, olumlu bir içerik örneği olan başarılı çocuk temsilinin ise %2 oranında kaldığı tespit edilmiştir. Haberlerde çocuğu bir birey olarak alan, onu bir yurttaş olarak gören ve özne olarak sunan haberler çok azdır. Araştırmamız kapsamında çocuğun

olumlu hallerde temsilinin %16 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bu haberlerin kar tatili ve karne günü gibi günlerde arttığı gözlemlenmiştir.

Elbette çocukların ihmal, istismar, savaş, kaza, kötü mualame, afet gibi konularla ilişkili halleri haber değeri taşımaktadır. Bunların haberleştirilmesi normal ve doğaldır. Ancak, çocuklara dair medyada başat imgelerin bu şekilde olması, çocukların medyada temsili açısından sorun teşkil etmektedir. Televizyon haberleriyle, toplumsal bellek oluşturulmaktadır. Böylelikle, medya dış dünyadaki olaylara ilişkin temsiller üreterek insanların zihninde imajlar oluşturmaktadır. Bu nedenle çocukların yalnızca "zarar gördükleri" ya da "zarar verdikleri" durumların haberleştirilmesi toplumun zihninde oluşan çocuk imajını etkilemektedir.

Kanal bağlamında değerlendirme yapıldığında ise çocuk konulu en fazla habere SHOW TV'nin, en az habere ise FOX'un yer verdiği görülmüştür. İncelenen 419 haberin 143 tanesi SHOW TV'de, 124 tanesi KANAL D'de, 66 tanesi TRT HABER'de, 54 tanesi TGRT HABER'de ve 32 tanesi FOX'da yer almaktadır.

SHOW TV, en fazla çocuk konulu haber sayısına sahip olmasına karşın incelenen kanallar arasında çocuklarla ilgili en fazla olumsuz temsillerin karşımıza çıktığı kanal olmuştur. %87 oranında çocukların olumsuz temsillerinin olduğu haberler sunulmaktadır. Aynı şekilde, KANAL D'de çocuklarla ilgili haberlerin fazla olmasına rağmen %80 oranında olumsuz temsil içeriklerine sahiptir. FOX ise en az çocuk konulu haber sayısına sahip olmasıyla birlikte çocuklar %78 oranında olumsuz içeriklerde yer almaktadır. TGRT HABER'de ise çocuklar %77 oranında olumsuz içeriklerin baş aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen bu dört kanala kıyasla TRT HABER'de onlardan farklı olarak çocukların olumlu temsillerinin yer aldığı haber sayısı olumsuz temsillerinden daha fazladır ve olumsuz içerikler %45 oranında yer almaktadır. Böylelikle çocukların haberlerde yer alması hususunda asıl olan şeyin çocuğa fazlaca yer vermek değil, nitelikli bir biçimde yer vermek olduğu söylenebilir. Haber sayılarına bakıldığında, SHOW TV çocukları en çok görünür kılan kanal olarak gözükse de en fazla çocuk hakları ihlali burada görülmüştür. SHOW TV'nin yarısı kadar haber sayısına sahip TRT HABER'de SHOW TV'ye kıyasla olumlu içeriklerin sayısının çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, çocuğun yer aldığı haber sayısının fazlalığı çocuğa verilen önemi yansıtmamakla birlikte, onu daha çok mağdur edebilmektedir. Diğer taraftan, haberlerin çocukları ele alış biçimine bakıldığında

kamu yayıncılığı yapan TRT HABER'in incelenen diğer kanallara kıyasla çocuk haklarına duyarlı tutum sergilediği görülmektedir.

Televizyon haberleri, toplumun genelini ilgilendiren olayları aktarır. Bu haberler, nesnellik, doğruluk, gerçeklik ve tarafsızlık ilkeleriyle çevrelenmesi gerekmektedir. Araştırma sırasında, infial yaratan bazı olayların çeşitli kanallardaki yorumlanış biçimlerinin farklılık arz ediyor olması dikkat çekmiştir. 16 yaşındaki bir çocuğun öldürülmesine ilişkin olayın, haber bültenlerinde birbirinden farklı bilgilerle işlendiği ve yorumlandığı görülmüştür. SHOW TV'de olay hakkında "İnternetten tanıştığı genç evine geldi, eceli oldu!" gibi çocuğu etiketleyen ve hatta öldürülmesini meşru kılan bir söylem kullanılırken, bu olay KANAL D'de çocuğun onu öldüren kişiyle "16 yaşında nişanlandığı" belirtilmektedir. Aynı haber FOX'da "kadın cinayeti" olarak haber bülteninin ilk sırasında yer alırken "ailesinin nişandan haberi olmadığı" söylenmektedir. TRT HABER'de ise çocuğun nişanlanmasının "ailesinin zoruyla" olduğu ifadeleri geçmektedir. Böylelikle, aynı gün verilen haberlerin hem yorumlanışının hem de verilen olay örgüsünün farklı olduğunu görmekteyiz. Haber bültenlerinin özellikle bu denli hassas içeriğe sahip haberlerde, doğruluğu ve gerçekliği gözetmekten ziyade reyting kaygısına düştüğü ve sansasyonel içeriğe önem verdiği söylenebilir.

Araştırmamızın asıl kısmı ise çocuk ihmal ve istismar haberleri ile ilgilidir. Çocuk ihmal ve istismarı haberlerini incelemeden önce, seçilen kanallarda ve belirlenen tarihte yayınlanan çocuklarla ilgili tüm haberler taranmış, genel haberler içerisindeki yerine bakılmıştır. Çocuk ihmal ve istismarı haberleri, incelenen toplam 419 haberin %30'unu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 36 tane çocuk ihmali, 89 tane çocuk istismarı haberi yani toplamda 125 çocuk ihmal ve istismarı haberleri bulunmuştur. Bu haberler incelenirken çocuğun korunması adına, çocuğun görüntüsünün kullanımı, adının verilmesi, çocukla röportaj yapılması, aileyle röportaj yapılması, yaşadığı mahallenin veya okuduğu okulun verilmesi, istismar anının görüntülerinin yer alması, istismarcının görüntüsü ve adının verilmesi, ihmal kaynağının verilmesi gibi hususlara dikkat edilmiştir.

FOX'da çocuk konulu haberlerde çocuk ihmal ve istismarı içeriğinde hiç haber bulunamamasından dolayı araştırmanın bu kısmı dört kanal üzerinden yapılmıştır. SHOW TV'de 60, KANAL D'de 46, TRT HABER'de 5, TGRT HABER'de 14 çocuk ihmali ve istismarı içerikli haber bulunmuştur. Tespit edilen ihmal ve istismar haberlerinin %85'i SHOW TV ve KANAL D'de yayınlanmıştır.

Çocuğun kimlik bilgilerinin verilişi bakımından haberler incelendiğinde haberlerin %22'sinde çocuğun net görüntüsü bulunmaktadır. Yine aynı oranda, haberlerin %22'sinde çocuğun adının verildiği tespit edilmiştir. Öte yandan, bazı haberlerde çocuğun adı gizlenmiş olsa da görüntüsünün yayınlandığı ya da görüntüsü bulanıklaştırılmış olsa da adının verildiği gözlemlenmiştir. Çocuğu koruma amaçlı yapılan bu eylemlerin eksik olması çocuğun tam anlamıyla korunmasını engellemektedir. Çocuğun görüntüsünün ve adının verildiği haberlerin bir kısmında, çocuk ihmal veya istismar sonucu yaşamını yitirmiştir. Haberciler bu nedenle, çocuğun fotoğrafını ve ismini paylaşmakta muhtemelen bir sorun görmemektedir. Ancak, çocuk hayatını kaybetmiş dahi olsa, onun haklarına saygı duymak, ailesini ve onu tanıyan insanların yaşayabileceği travmaları gözetmek gerekmektedir.

Haberlerde çocuğun adının ve görüntüsünün yer alması hususu, literatür çalışmalarında karşılaşılan oranlarla benzerlik göstermekle birlikte onları destekler niteliktedir. Öte yandan, çocuğun ismini ve görüntüsünü paylaşmayarak çocuğun haklarını korumaya çalışan habercilerin, aynı hassasiyeti diğer kriterlerde göstermediği gözlemlenmiştir. Çocuğun ailesiyle açık bir şekilde röportaj yapılması, okul bilgilerinin açıkça verilmesi, yaşadığı sokağın hatta evin gösterilmesi de çocuğun kimliğini ortaya çıkabilecek faktörlerdir. İncelenen haberlerde, bu konularda gerekli duyarlılığın gösterilmediği ve çocuğun kimliğini ortaya çıkarabilecek dış faktörlerin sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızda ihmal ve istismar haberlerinde tespit edilen etik ihlaller somut bir şekilde, haberlerin görselleri ve deşifreleriyle birlikte verilmiş ve yorumlanmıştır. Haberler, içeriğindeki ihlal konusuna göre başlıklara ayrılmıştır. Ancak, haberler detaylıca incelendiğinde bir haberde birden fazla ihlalin söz konusu olduğu görülmüştür. Öte yandan, aynı haberlerin farklı kanallarda verilişinin incelenmesi çalışmamızın temel amaçları arasında yer almasa da bazı durumlar dikkat çekici bulunmuştur. İhmal ve istismar haberleri incelenirken kanalların birbirinden farklı konulara duyarlı bir biçimde hareket ettiğini görmekteyiz. Örnekle açıklamak gerekirse, çocuğun istismar edildiği bir olayda bir kanal çocuğun ismini gizlese de, başka bir kanalda çocuğun ismi yer alabilmektedir. Aynı durum çocuğun görüntüsü ve diğer dış faktörler için de geçerlidir. Haber bültenlerinin bazı durumlarda birbirini tamamlayıcı bilgiler verdiğini görmekteyiz. Kimisi çocuğun yalnızca yaşını verirken kimisi yalnızca adını vermekte, bir diğeri ise okuduğu okulu göstermektedir. Böylelikle çocuğun kimliği bu kanallardaki bilgiler toplamıyla elde edilebilmektedir. Kısaca

haberciler, haberde çocukla ilgili yalnızca bir bilgiyi paylaştıklarını düşünseler de aslında diğer kanaldaki haberin tamamlayıcı bilgisini sunmaktadır. Bu nedenle, ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklarla ilgili hiçbir detaya yer verilmemesi önem arz etmektedir.

İncelenen haberlerde, ekonomik istismar ve çocuk yaşta evlilik içeriği bulunmamaktadır. Bu nedenle, araştırmamız fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal çerçevesinde ilerlemiştir. Çocuk ihmal ve istismar haberlerinde en fazla fiziksel istismar haberine rastlanılmıştır. Onu takiben sırasıyla ihmal, duygusal istismar ve son olarak cinsel istismar haberleri yer almaktadır. Duygusal istismar, kavramsal çerçevede de anlatıldığı üzere tanımlaması zor bir türdür. Duygusal istismar haberlerinde en fazla "aile içi şiddete tanık olan çocuk" dikkati çekmektedir. Ayrıca, haberlerde doğrudan "çocuk ihmali", "fiziksel istismar", "duygusal istismar", "cinsel istismar" kavramlarının kullanımına çok az rastlanmıştır. Fiziksel istismarın olduğu haberler "dövdü", "bıçakladı", "vurdu" gibi eylemlerle sunulmuş, bu olayların fiziksel istismar olduğu belirtilmemiştir. Özellikle cinsel istismarla ilgili haberlerde genellikle cinsel istismarın "taciz" olarak nitelendirildiği görülmüştür. Elde edilen bu verilerle, medyada çocuk ihmal ve istismarının tanımları ile türlerinin bilinmediği, bilinse bile kavramsal olarak kullanılmaktan kaçınıldığı kanaatine varılmıştır.

Araştırma esnasında dikkat çeken bir başka husus ise çocuk ihmal ve istismarı haberleri verilirken uzman görüşünün yer almamasıdır. İncelenen haberlerin hiçbirinde uzman görüşüne rastlanılmamıştır. Çocuk ihmal ve istismarı toplumsal bir sorundur. Haberler toplumu bilinçlendirme amacıyla yapılıyorsa, içinde çözüm önerisi de bulunması gerekmektedir. Bunun yerine, haberlerde sadece olay anına ilişkin detaylar verilmiştir. Haberlerin az bir kısmında bunun bir suç olduğu belirtilmiş ve yargılama sürecinden bahsedilmiştir. Ayrıca, toplumu bilgilendirme amacıyla yapılan haberlerin hiçbirinde, çocuğun istismara maruz kaldığı zaman yapabileceği şeylerden bahsedilmediği görülmektedir. Bu konuda bilgi sahibi olmak yalnızca çocuklar için değil, ebeveynler için de oldukça önem arz etmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin haberler verilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, çocuğun bir kez daha medya tarafından mağdur edilmemesidir. İncelenen bazı haberlerde istismara maruz kalmış çocukların başından geçen olumsuz olaylar sunulurken çocukların ruhsal durumlarının göz ardı edildiği ve haberlerde yer alan söylemlerle çocuğun ikinci kez örselendiği gözlemlenmiştir. Araştırma neticesinde, haberlerin hem üretim

sürecinde hem de sunuluşunda çoğu zaman toplumu bilgilendirmek yerine, yalnızca izleyicinin ilgisini çekme amacı güdüldüğü gözlemlenmiştir. İzleyicinin ilgisini çekme ve reytingi yükseltme kaygısıyla, çocukların yaşadığı durum göz ardı edilerek gereksiz detaylarla dolu ve sömürüye açık haberlerin sunulduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kamu yararını gözetmemekle birlikte, kamuoyunun çocuk ihmal ve istismarına yönelik düşüncelerini etkilemekte ve buna çözüm geliştirilmesine engel olmaktadır.

Araştırma neticesinde, çalışmanın başında tezin amacını oluşturan sorulara cevap bulunmuştur. Çalışma kapsamında; çocukların olumsuz içeriklerde yer aldığı, televizyon haberlerinde genellikle mağdur hallerinin temsil edildiği, çocukların yer aldığı her üç haberden birinin ihmal veya istismar konulu haberlerin olduğu, haberlerde çocukların görüntü ve adının yer almamasına nispeten dikkat edilmesine rağmen onun kimlik bilgilerini ortaya çıkabilecek diğer birçok detayın yer aldığı ve dolayısıyla televizyon haberlerinde etik ilkelerin çoğunlukla gözetilmediği görülmüştür. Elde edilen cevaplar, maalesef bizlere haberlerde yer alan çocuklar konusunda karamsar bir tablo çizmektedir. Medya çocuğu hedef gösteren, onu istismara açık hale getiren ve mağduriyetini pekiştiren tutumuyla dramatik olayları yeniden üretebilmekte, çocuğun ve ailesinin her açıdan yıpranmasına neden olabilmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı haberleri, insanları derinden sarsan, kamuoyunun görmekten ve duymaktan vicdanen rahatsız olduğu haberler olarak görülmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı konulu haberlerin yayınlanmasının elbette olumlu sonuçları da bulunmaktadır. Toplumu ilgilendiren bu olayların hiç yaşanmıyormuş gibi davranılmaması veya üzerinin örtülmemesi gerekmektedir. Bu nedenle, medyanın böylesine önemli olayları gündeme almaması beklenilemez. Bu olayların toplumdan uzak tutulması neticesinde, ihmal ve istismar eylemlerini gerçekleştirenler cezasız kalabilir. Bu eylemlerin insanlar tarafından bilinmemesi ihmal ve istismarın devamını sağlayabilir. Böylelikle, çocuk ihmal ve istismarı konulu haberler toplumda farkındalık oluşturulmakla birlikte, toplumun eğitilmesine ve kamuoyu oluşmasına katkı sağlayacaktır. İhmal ve istismar haberlerinde medyanın bir diğer asli görevi, yasa yapıcılarla toplum arasında köprü vazifesi görmekte ve toplumsal sorunların çözüm önerilerini tartışılmasını sağlamakta ve ilgili kurum ve kuruluşların dikkatini çekmektedir. Böylelikle ihmal ve istismar vakaları, medya sayesinde görünür kılınmakta, gündeme gelmekte ve toplumda duyarlılık oluşturarak yargılama sürecini dahi etkileyebilmektedir.

Öte yandan, medya kamuoyu oluşturulmasına katkı sağlarken çocuklarla ilgili verdiği bilgiler çocuk haklarının ihlaline neden olabilmektedir. Medyanın bu konuda dengeli davranması gerekmektedir. Son derece hassas olan bu konuda, gizli kalması gereken bilgilerin medya aracılığıyla tüm topluma duyurulması, istismara uğrayan çocukların bir kez daha medya tarafından istismar ya da ihmal edilmelerine neden olabilmektedir. Medyanın çocukların mahremiyetini hiçe saymasıyla, onların yaşadıkları travmayla sadece bugün değil, hayatları boyunca daimi bir şekilde karşılaşmasına yol açabilir. Medya, ticari kaygılarla hareket ettiği, haber üreticilerinin duyarsızca haberleri hazırlamaya devam ettiği ve aileler çocuklarının ekranda bu halleriyle yayınlanmasına izin verdiği müddetçe karşılaşılan bu etik sorunları çözmek pek mümkün değildir. Bu çalışma, haberlerde yer alan ihmal ve istismar mağduru çocukların korunmasına yönelik farkındalık artırmak için hazırlanmış ve haberlerde çocukların üstün yararının sağlanması için öneriler oluşturulmuştur.

Öneriler

Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna, medya kuruluşlarına ve konu hakkında çalışma yürütecek araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna Yönelik Öneriler

Radyo ve televizyon içeriklerinin denetlenmesine yönelik hazırlanmış olan 6112 Sayılı Kanun'un incelenmesi neticesinde çocuğun korunması hususu, ekran önündeki çocuğun korunmasıyla sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. 6112 Sayılı Kanun'a medyada yer alan çocukların korunmasına ilişkin maddelerin eklenmesi, araştırma kapsamında karşılaşılan sorunlara kalıcı bir çözüm olacaktır. Bu sayede, medya kuruluşlarının, medyada yer verdikleri çocuklara yönelik tutumu yasal bir düzenlemeyle çerçevelenmiş olacaktır.

Ulusal ve uluslararası birçok kuruluş medyada çocuğun korunmasına yönelik etik ilke rehberleri oluşturmuştur. Aynı amacı güden bu rehber ilkeler, birbirinden bağımsız ve dağınık olarak yer almaktadır. Medyayı denetleyici ve düzenleyici bir otorite olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından hazırlanmış, medyadaki dönüşüme de ayak uyduran, dönemin etik kaygılarını barındıran ve çalışmada bahsi geçen tüm etik kaygıları tek bir çatıda

toplamış bir etik ilke rehberi, çocukların korunmasına ve medyayı bilinçlendirmeye yönelik etkili bir çözüm olacaktır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından hazırlanmış/hazırlanacak olan etik ilkelerin İngilizceye çevrilmesi Üst Kurulun çocuklarla ilgili hassasiyetinin uluslararası mecralarda yer almasına katkı sağlayacaktır. Böylelikle yabancı basına örnek bir rehber ilke olacaktır.

RTÜK'ün, çocuk merkezli bir yayıncılığı esas almasından dolayı, çocuk hakları konusunda duyarlı UNICEF, Save The Children gibi uluslararası kuruluşlarla medyada çocukların yer alışına yönelik medya kuruluşlarının da yer aldığı çalıştayların düzenlenmesi, Avrupa Birliğiyle projelerin yürütmesi hem medyanın çocuk konusunda duyarlılığını artıramaya hem de Üst Kurulun uluslararası alanda yer alabilmesi ve dünyadaki çocuk çalışmalarını takip edebilmesi noktasında önem arz etmektedir. Bununla birlikte, teknolojinin gelişimine bağlı olarak medyada hızlı bir değişim gözlemlenmektedir. UNICEF'in 2007 yılında hazırladığı ve bu tez çalışmasına da katkı sağlayan Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları'nın günümüz koşullarındaki medyaya uyarlanarak RTÜK ve UNICEF iş birliğinde ülkemizde ve dünyada medya çalışanlarına örnek bir rehber oluşturulabilir.

Medyada yer alan çocukların korunmasına yönelik ilk adım medya çalışanlarının bilinçlenmesidir. Bu kapsamda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından belirli aralıklarla medya çalışanlarına (haber üreticileri, muhabirler, sunucular) eğitim programları düzenlenebilir. Çocukların medyada yer almasına ilişkin dikkat edilmesi gereken konularla ilgili hazırlanan eğitim içerikleri, medya çalışanlarının bilinçlenmesine ve çocuklara karşı duyarlı tutum sergilemelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

RTÜK bünyesinde çocukların medya konusunda duygu, düşünce ve taleplerini özgürce dile getireceği bir çocuk meclisi ya da gençlik konseyinin oluşturulması çocukların medyaya katılımına olumlu yönde etki edecektir. Bununla birlikte, RTÜK tarafından çocuklar için bir web sitesinin oluşturulması, onların bilgilenme ve kendilerini ifade etme konularında faydalı olacaktır.

Çocukların izlediği içerikleri sorgulayabilmesi ve verilen mesajları fark edebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve RTÜK işbirliğinde okullarda medya okuryazarlığı dersleri verilmektedir. Medya okuryazarlığı derslerinin içeriğinde, yalnızca çocuğun zararlı

içeriklerden korunmasına yönelik değil, çocuğun medyada yer alışına dair bilgilerin de yer alması çocukların ekranda gördükleri çocuk temsilleriyle ilgili farkındalığını artıracaktır.

Medyada çocuk ihmal ve istismarına multidisipliner yaklaşım sağlanabilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla düzenli ortak çalışmaların yapılması, işbirliğinin artması ve kurumların birbirlerinin çocuklara ilişkin faaliyetlerinin takibi, çocukların korunmasına yönelik etkili politikaların ve önleme faaliyetlerinin oluşmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

RTÜK ve YÖK iş birliğinde, geleceğin medya çalışanları olacak olan, üniversitelerin iletişim fakültesi öğrencilerine yönelik çocuk odaklı habercilik ile ilgili çalışmaların yapılması, çocuk dostu medya düzenini kapsayan derslerin zorunlu hale getirilmesi, öğrencilerin bu bilinçle mesleğe başlamalarını ve gelecekte medyanın çocuk hakları merkezli bir yapıya dönüşmesine katkı sağlayacaktır.

Medya Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

Medyanın, saygınlığını arttırması, doğru ve güvenilir haber sunması için özdenetim mekanizmalarını geliştirmesinin elzem olduğu düşünülmektedir.

Medya kuruluşları bünyesinde çocuk gelişimi uzmanı, psikolog, çocuk psikiyatristi, sosyolog gibi profesyonel meslek gruplarının istihdamının sağlanması mühimdir. Çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin alanında uzman olan kişiler tarafından kontrol edilmesi neticesinde yayınlanmasına karar verilmesi, böylesine hassas bir konuda etik haberciliğin üretilmesine katkı sağlayabilir.

Çocuklarla ilgili faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinliklerine haberlerde yer verilmesi, çocukların ve ailelerin yalnız olmadığını ve onları destekleyen kuruluşların bulunduğunu hissetmesini sağlayacaktır.

İhmal ve istismar haberlerin sonunda fikirlerine danışılabilecek, özellikle hukuk ve psikoloji alanından seçilmiş bir uzman havuzunun oluşturulması, toplumun bu konuda bilgilenmesi ve bilinçlenmesine yardımcı olacaktır.

Çocuk istismarını konu edinen haberlerde Çocuk İzlem Merkez'lerinin faaliyetlerine yer verilmesi, çocukların ve ailelerinin bu konuda bilgi sahibi olmalarına katkı sağlayacaktır.

Çocukların izleyebileceği saatlerde yayınlanan haber bültenlerinin korucuyu semboller kullanılarak sunulması çocukların medyanın zararlı etkilerinden korumaya yönelik etkili bir adım olacaktır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmada, nicel bir yöntem olan içerik analizi kullanılmıştır. Bu nedenle araştırma daha çok sayısal verilere dayandırılmıştır. Haberlerin incelenmesi sırasında haberde kullanılan dilde dikkat çeken noktalar çalışmada yer almaktadır. Yöntem olarak yalnızca içerik analizinin belirlenmesi nedeniyle detaylı bir dil kullanımı analizi yapılmamıştır. Ancak, çocuk ihmal ve istismarı haberlerinin söylem analizinin yapılması da araştırmaya değer olarak görülmekte ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında çocuk yaşta evlilik ve ekonomik istismara ilişkin bulgulara rastlanılmamıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmaların zaman dilimini daha geniş tutarak bu istismar türlerinin yer aldığı haberleri kapsayacak bir çalışma önerilmektedir.

Araştırma kapsamında ulusal kanallar seçilmiştir. Çocuk ihmal ve istismarının küçük bölgelerde duyulma olasılığı daha kuvvetli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yerel kanalların çocuk ihmal ve istismarı haberlerini sunuş şekli önem arz etmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalar kapsamına yerel kanalların çocuk ihmal ve istismarı haberlerini ele alışının dâhil edilmesi alanyazına katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Akkan, A. V. C. İ., & Ferhat, İ. Ç. M. E. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 22(4), 591-614.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (T.Y.). Anka Çocuk Destek Programı. https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/anka-cocuk-destek-programi/, Erişim Tarihi: 03.06.2022.

Alankuş, S. (2012). Çocuk odaklı habercilik. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Alemdar, K. ve R. Uzun (2013). Herkes için gazetecilik, İstanbul: Tanyeri.

Akdağ, Ç. T. (2016). Yeni medyada çocuk haberciliği:"Milliyet çocuk","Hürriyet çocuk" ve "Cicicee çocuk deyince" sayfalarının incelenmesi. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (25), 155-180.

Akdal, T. (2017). Haberciliğin etik kodları bağlamında gazetecilerin polis adliye haberlerine vehaber öznelerine bakışıyla ilgili bir derinlemesine mülakat çalışması. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 5(18), 2067-2085.

Akyol, M. (2019). Yazılı basında mağdur ve suça sürüklenen çocuklar. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].

Akyüz, E. (2000). Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Akyüz, E. (2012). Çocuk Hukuku: çocuk hakları ve korunması: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ariès, P. (1996). Centuries of Childhood: Pimlico.

Avcı, A. (2011). Çocuk haklarının medya boyutu - sözleşmeler ve yasal düzenlemeler. M. Şirin içinde, Çocuk hakları ve medya. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Avrupa Konseyi. (2007). Çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismara karşı korunmasına ilişkin avrupa konseyi sözleşmesi. https://rm.coe.int/168046e1de, Erişim Tarihi: 04.05.2022.

Avrupa Konseyi. (2019). Çocukların cinsel sömürü ve cinsel istismara karşı korunmasına ilişkin avrupa konseyi sözleşmesi. https://rm.coe.int/090000168098bd18, Erişim Tarihi: 05.05.2022.

Aydemir, E. (2011). Evlilik mi evcilik mi? erken ve zorla evlilikler çocuk gelinler. Uşak: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.

Baudrillard J (1998) Simülakrlar ve simülasyon. (O. Adanır çev). Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.

Başaranbilek, E. (1993). Arkeolojik eserlerde çocuk. Onur, B. (Ed.). Toplumsal Tarihte Çocuk içinde (s. 44-55): Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bayraktar, S. (2015). İnsanlığın kanayan yarası çocuk istismarı ve ihmali: Nobel Tıp Kitabevi.

BBC. (2005). BBC yayın ilkeleri. https://www.bbc.co.uk/turkish/ilkeler/ch6.pdf, Erişim Tarihi: 01.07.2022.

Beyazova, U. (2014). İhmal. Derman, O. (Ed.). Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım içinde. Akademisyen Tıp Kitapevi.

Bianet. (2021). Çocuk odaklı habercilikte 'teşhir' dili. https://haberdecocuk.org/arastirma-ve-analizler/makale-ve-tezler/cocuk-odakli-habercilikte-teshir-dili/, Erişim Tarihi: 05.07.2022.

Bulunmaz, B. (2016). Çocuk suçları ve medyanın etik sorumluluğu. Sentez Yayıncılık.

Çakmak, M. M. (2013). İdare hukukunda kuramsal olarak kamu yararı. Ankara: Seçkin Yayınları.

Çil, S. (2007). Televizyon haberlerinde etik: karşılaştırmalı haber içerik analizleri. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].

Çopur, E., Ulutaşdemir, N., & Balsak, H. (2015). Çocuk ve suç. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal.

Danış, M. Z. & Şahbiken, İ. (2014). Suça sürüklenmiş çocukların yeniden toplumsallaşma sürecinde ve insan hakları bağlamında sosyal hizmet yaklaşımlarının yeri ve önemi. Tarih Okulu Dergisi, 18, 627-651.

Değirmencioğlu, S. M. (2007). "Çocuk Hakları Penceresinden Basın: Eleştirel, Katılımcı ve Yapıcı Bir Bakış". Sevda Alankuş (Haz.), Çocuk odaklı habercilik (s.133- 171) içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

DeMause, L. (1982). The evolution of childhood foundations of psychohistory. Creative Roots.

Dışişleri Bakanlığı. (t.y.) Çocuk hakları konusunda türkiye'de yapılan çalışmalar. https://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye_de-yapilan-calismalar.tr.mfa, Erişim Tarihi: 18.05.2022.

Dinç, M. (2011). Çocuklarda fiziksel istismar. Öztürk, M. (Ed.). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı içinde (s. 56-71). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. Çocuk ve Gelişim Dergisi, 2(2), 51-62.

Doğan, İ. (2000). Çocuk haklarının sosyolojik evriminden dünya ve türkiye için çıkan sonuçlar. M. R. Şirin, & S. Sayıta içinde, 1. İstanbul çocuk kurultayı - araştırmalar kitabı. İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

Duman, N., & Coşkun, B. N. (2019). "Çocuk yaşta evlilik" ya da "çocuk gelin" olgusuna psikososyal bir bakiş. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 4(2), 267-276.

Duyan Çamurdan, A. (2007). çocuk ihmali çocuk istismari ve ihmaline multidisipliner yaklaşim: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Duyar, İ., & Özener, B. (2003). Çocuk işçiler çarpık gelişen bedenler. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Elkind, D. (1999). Çocuk ve toplum. Öngen, D.(Çev.), Ankara: Ankara.

Emel, A. (2013). Gösteri çağı'nda televizyon haberciliği. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi(11), 83-103.

Erbay, E. (2008). Çocuk işçi olmak. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını.

Erbay, E. (2009). Çocuk işçi olmak: çocuk işçiliğine retrospektif bir bakış. İnal, K. (Ed.). Türkiye'de çocuk emeği içinde, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Erbay, E. (2020). Çocuk hakları perspektifinden çocuk işçiliği. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Erdoğan Tosun, G. (2007). "Çocuklar ve çocuk haklarının medyada temsili". Sevda Alankuş (Ed.) Çocuk odaklı habercilik içinde (s.172-195). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Erdoğan Tosun, G. (2007:a). "İnsan hakları ve medya". Alankuş, S. (Ed..), İnsan hakları haberciliği içinde (s. 80-104). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Erkut, Z., Balci, S., & Yildiz, S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk. Çocuk ve Medeniyet, 2(3), 17-28.

Eryalçın, M., & Duyan, V. (2021). Suça sürüklenen çocuk ve gençler. Yeni İnsan Yayınevi. 120.

Faruk, K., & PASLI, F. (2021). Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarinin haberdeki temsilinin çocuk haklari bağlaminda incelenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 32(1), 97-119.

Fırat, F. (2016). Çocuk odak'siz' habercilik: internet gazetelerinde çocuk içerikli haberlerin sunumu ve etik ihlaller. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(2).

Gemici, O. O. (2022, Ocak 11). 'Çocuk dostu yayıncılık rehber ilkeleri' oluşturuldu. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cocuk-dostu-yayincilik-rehber-ilkeleri-olusturuldu/2471200, Erişim Tarihi: 01.07.2022

Gencel Bek, M. (2011). Medyada çocuk hakları ve etik ilkeler. Şirin, M. R. (Ed.), Çocuk hakları ve medya el kitabı içinde (s. 23-59). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Gerçek, A., & Ulusoy, H. Ö. (2019). Yerel basında çocuk odaklı habercilik. Global Media Journal TR Edition, 9(18), 263-295.

Goddard, C., & Saunders, B. J. (2001). Child abuse and the media. Issues in Child Abuse Prevention. (14), 1-22.

Gürhan, N. (2015). Her yönüyle çocuk istismar ve ihmali. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Güven, S. (2014). Çocukların medyada temsili: İyi, kötü ve mağdur çocuk. [Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi].

Hall, S. (1994). İdeolojinin yeniden keşfi: medya çalışmalarında baskı altında tutulanın geri dönüşü, medya iktidar ideoloji (Küçük, M. çev.). Ankara: Ark s.57-104.

Hergüner, S. (2011). Duygusal istismar ve ihmal. Öztürk M. (Ed.) Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

ILO. (2001). Çocuk işçiliği bilgilendirme materyali.

İnceoğlu, Y. G., & Akıner, N. (2011). Medya ve çocuk rehberi: Eğitim Yayınevi.

İstanbul Çocuk Raporu. (2000). S. Sayıta, & M. Şirin (Ed.). 1. İstanbul çocuk kurultayı içinde (s. 141). İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

Jenks, C. (2002). A sociological approach to childhood development. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), Blackwell handbook of childhood social development (pp. 78-95): Blackwell Publishers.

Kalaycı, S., & Çiçek, E. (2013) Çocuk haklarının ihlali ve çocuğun ekonomik istismarı. Sosyal Hizmet Sempozyumu, 28-30 Kasım 2013, Kocaeli, Türkiye, 126-141.

Karahan, T. (tarih yok). İstismar. İstanbul.

Kotanlı Kızıloğlu, Ş. (2020). Televizyonda 'çocuk birey' inşası: 1990 sonrası televizyon dizilerinde dramatik öğelerle kurulan çocuk söylemi ve çocuk karakterler. [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi].

Köseoğlu, A. (2021). Televizyon haberciliğinin farklılaşan anlatı yapısı bağlamında çocuğun özne olduğu haberlerin sunumu. [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi].

Kuruca, F., Özer, M., Kaplan, Ö.,& Tüysüz, Ö. N. (2019). Çocuk istismarı araştırma raporu file:///C:/Users/B%C3%BC%C5%9Fra/Downloads/Cocuk_Istismari_Arastirma_Raporu%20(1).pdf, Erişim Tarihi: 12.03.2022.

Maslow, A. H. (2000). A theory of human motivation. Classics in Management Thought-Edward Elgar Publishing, 1, 450.

McCrum, S., & Hughes, L. (1998). Interviewing children: a guide for journalists and others. Save the Children UK.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). Gazetecilik. Ankara.

Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. Milli Eğitim Dergisi, 151.

Nazli, R. S., Çat, A. K., & Kayadayi, A. (2019). Çocuk konulu haberlerin medyada temsili. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 9(1), 325-350.

Nelken, D. (1998). Afterword: Choosing rights for children. G. Douglas, & L. Sebba içinde, Children's Rights and Traditional Values (s. 316).

NTV. (2020, Eylül 18). Cuties (Minnoşlar) filmi nedeniyle Netflix aboneliklerinde iptal patlaması. https://www.ntv.com.tr/sanat/cuties-minnoslar-filmi-nedeniyle-netflix-aboneliklerinde-iptal-patlamasi,XIF1-JvkNUCDxVjwNxZLXA, Erişim Tarihi: 08.04.2022.

NTV. (2020, Ekim, 7). Netflix'in Cuties (Minnoşlar) filmine ABD'de dava. https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/cuties-minnoslar-filmine-abdde-dava,l2Cikeng0EalOgeVREh8Pw/SLgiTZCq7kSy6ZtmErxXFg, Erişim Tarihi: 08.04.2022.

Onur, B. (2007). Çocuk tarih ve toplum: İmge Kitapevi Yayınları.

Ova, N. (2014). Türkiye'de yazili basinda "çocuk gelinler"in temsili. Selçuk İletişim, 8(2), 238-262.

Öz Akar, L. (2013). Çocuk hakları bağlamında çocuklarda eğitim hakkı. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ördem, O. A. (2019). Çocuğa yönelik cinsel istismar: türkiye'de medyada temsili. Sosyoloji Notları, 3(2), 35-46.

Öztürk, C. (2017). Çocuk sosyolojisi: Bir giriş denemesi. Canatan, K.& Yıldırım, E. (Ed.), Aile Sosyolojisi içinde (s. 103-124). 7.

Öztürk, H. E. (2002). Kişilik gelişimi açısından çocuk ve televizyon. İstanbul: Nar Yayınları.

Öztürk, H. K. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. Igdir University Journal of Social Sciences(13).

Özmen, Ş. Y. (2012). Çocuğun adı yok: Televizyon haberlerinde çocuğun sunumu ve çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 2012(34), 66-82.

Polat, H. (2018). Geleneksel medyada temsil sorunu: Alternatif bir mecra olarak yeni medya. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi(38), 45-60.

Polat N. (2000). Çocuk istismarının psikososyal boyutu. Çocuk Forumu Dergisi, 3 (52).

Polat, O. (2019). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-1. Ankara: Seçkin.

Postman, N. (1995). Çocukluğun yokoluşu (İnal, K. çev.): İmge Kitapevi Yayınları.

Ramonet I. (2000). Medyanın zorbalığı. (Derman, A. çev.). Om Yayınevi.

RTÜK. (2014). Yayın İlkeleri Rehberi file:///C:/Users/B%C3%BC%C5%9Fra/Downloads/Yay%C4%B1n%20%C4%B0lkeleri%20Rehberi_2127%20(5).pdf.

Ruhdan, U. (2014). Çocukların medyadan ve medyada korunması çocuklara yönelik etik davranış kurallarının incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi(22), 152-167.

UCİM Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği. (2022). Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara yönelik hak ihlallerini izleme raporu. https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2021/12/ucim_reportRW1.pdf, Erişim Tarihi: 10.05.2022.

Sadock AV. (1989). Rape spouse abuse and incest. In Kaplan, H. & Sadock, B. (Eds.). Comprehension textbook of psychiatry. (5th ed. Vol. 1). London, Williams &Wilkins.

Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. Çocuk Ve Medeniyet Dergisi, 43-56.

Salman, U. A. (2019). Haberde çocuk. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Saner, S., & Yüksel, Ş. (2016). Çocuk cinsel istismarı ve zor açığa çıkması. Psikiyatri Derneği, 1-34.

Serdaroğlu, C. (2014). Suça karışmanın temsilinde yıpratılan çocukluk. Gencel Bek, M. (Ed.). Medya, Çocukluk ve Gençlik içinde (s.65-98). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sorin, R. (2005). Changing images of childhood: Reconceptualising early childhood practice. Faculty of Education, University of Melbourne.

Stearns, P. N. (2016). History of children's rights. In Ruck, M. D., Peterson-Badali, M. & Freeman M. (Eds.), Handbook of children's rights: global and multidisciplinary perspectives: Taylor & Francis.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On birinci kalkınma planı 2019-2023. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf, Erişim Tarihi: 04.03.2022.

Şahin, B. (2010). Çocuk İşçilerin Korunması. Ankara: Yetkin Yayınları.

Şahin, F. (2014). Fiziksel istismar. Derman, O. (Ed.). Çocuk istismarına ve ihmaline yaklaşım içinde. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.

Şirin, M. R. (2011). Çocuk hakları ve medya üzerine bir ön bakış. Şirin M. R., (Ed.). Çocuk hakları ve medya el kitabı içinde (ss. 11-23). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 22(1), 71-88.

Tan, M. (1993). Çocukluk, Dün ve Bugün. Onur, B. (Ed.), Toplumsal Tarihte Çocuk içinde: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin Yılmaz, T. (2014). Çocuk işçiliğinin yeni formları: Çocuk oyuncular. Calisma ve Toplum, 40(1).

Temel, M., & Davulcu, E. (2021). Çocuk İstismarı İddialarının Yönetiminin İletişimsel Boyutu. Aydın, H., & Ekin, M. (Ed.). Çocuk istismarı multidisipliner yaklaşım içinde (s. 117-143). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tilton, S. (2021). There is a difference between being aware and being afraid: journalistic media literacy during the era of Koronavirüs-19. Journal of Children and Media, 15(1), 69-72.

Timisi, N. (2011). Medyada çocukları koruyucu önlemler. Şirin, M. R. (Ed.). çocuk hakları ve medya el kitabı: anne, baba, öğretmen ve medya çalışanları için içinde (s. 140-160). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Topçu, S. (2009). Silinmeyen izler: çocuk, genç ve engellilerin istismar ve ihmali: Phoenix Yayınevi.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2007). Medya ve çeşitlilik kılavuzu. https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/medya-ve-cesitlilik-kilavuzu.html, Erişim Tarihi: 30.04.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Çocuk işgücü anketi sonuçları, 2019. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Labour-Force-Survey-2019-33807, Erişim Tarihi: 20.03.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, Nisan). İstatistiklerle çocuk, 2021 https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,7'sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu, Erişim Tarihi: 10.03.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, Ağustos). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2020. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2020-37200, Erişim Tarihi: 20.03.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, Nisan). Türkiye aile yapısı araştırması, 2021. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813, Erişim Tarihi: 18.05.2022.

UNICEF (2007). Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları hak temelli perspektif. UNICEF Orta ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölge Ofisi Tarafından Kabul Edilen Program. UNICEF: Dublin Teknoloji Enstitüsü.

UNICEF. BM çocuk hakları sözleşmesi. https://www.UNICEF.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme, Erişim Tarihi: 15.02.2022.

Uğurlu, F., Öztürk, Ş. (2006). Türkiye'de televizyon haberciliği. Konya: Tablet Kitabevi.

Ürün, Ö. (2009). Baudrillard perspektifinden bir kitle iletişim ve sanat araci olarak simülasyon evreninde televizyon. Selçuk İletişim, 5(4), 201-218.

Üstündağ, E., & Özmen, K. (2012). Çocukları görünür kilmak için. Alankuş, S. (Ed.). Çocuk Odakli Habercilik içinde (s. 226-245). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Vardarlıer, P., & Zafer, C. (2019). Medya ve toplum. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 22(2), 355-361.

Yengin, D. (2017). İletişim Çalışmalarında Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.

Yetim, N., Yetim, Ü. (2008). Medya temsillerinde özne ve nesne olarak çocuk. Giritli İnceoğlu, Y. & Akıner, N. (Ed.), Medya ve çocuk rehberi içinde (s.89- 128). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 18(18), 43-58.

Yüksel, H., & Yüksel, M. (2014). Çocuk ihmali ve istismarı bağlamında türkiye'de çocuk gelinler gerçeği. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1-24.

Ziyalar, N. (2020). Çocuk istismarı ve çocuklarla adli görüşme. Ankara: Seçkin.

World Health Organization. (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. World Health Organization.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı **:** Büşra Nur AKSU

E-Posta Adresi **:**

İş Deneyimi: **:**

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Üst Kurul Uzman Yardımcısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu / İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı	2019 - Halen
Merkezi Proje Asistanı	Sosyal Güvenlik Kurumu	2016 - 2017

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu **:**

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Sosyoloji	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2011-2016

RTÜK